

De Coena Domini, aduersus Iodoci Harchii Montensis dogmata.

<https://hdl.handle.net/1874/424835>

DE
COENA DOMINI,
ADVERSUS IODOCI
HARCHII MONTENSIS
DOGmata.

THEODORI BEZAE
Responsio.

GENEVAE,
APVD EVSTATHIVM VIGNON.

M. D. LXXX.

JOHN DOMINGUEZ

ADVENTURE IN CALIFORNIA

BY JOHN DOMINGUEZ

NEW YORK

1848

NEW YORK

1848

DE COENA DOMINI,
ADVERSUS IODOCI
HARCHII MONTENSIS
DOGmata.

Theodori Bezæ Responſio.

Onſtituta Sacramenti definitio-
ne, & in ſuas partes, id eſt, in
ſigna & res ſignificatas, parti-
tione, mihi quidem videntur
omnes de Cœna Domini con-
trouerſia, quibus & noſtra &
Patrum memoria, tantopere agitatã Eccleſiam vi-
demus, ad has queſtiones commodiſſimè reuocari.

- 1 Quæ ſint ſigna.
- 2 Quæ res ſignificatæ.
- 3 Quæ ſit ſignorum & rerum ſignificatarum analogia.
- 4 Quæ ſignorum & rerum ſignificatarum copulatio.
- 5 Quomodo percipiuntur ſigna.
- 6 Quomodo percipiuntur res ſignificatæ.
- 7 Quæ ſint Sacramentorum uſus effecta.

Nulla est autem istarum questionum, quam non
 deprauarit Satan infinitis modis, ut Sacramenta,
 vel in contemptum adduceret, ea extenuando, vel
 ea supra modum efferendo, in Idola transforma-
 ret: quò magis omnes Pastores, in quibus & ipse
 nomen meum profiteor, laborare de asserenda ve-
 ritate in tanti momenti controuersia decet. De his
 igitur omnibus, & cù Papistis, & cù Anabaptistis,
 magna quanuis non unius generis nobis, editam
 in Heluetia Confessionem ut veram amplexis,
 contentio est. Cum iis verò qui Lutherani dici, &
 haberi volunt, duabus tantum de rebus, nēpe tum
 de signorum & rerum significatarum copulatione,
 tum de rerum significatarum perceptione contro-
 uersia superest: quibus de rebus alias à nobis ple-
 nissimè, Deo fauente, disputabitur. Nūc verò cum
 Iodoco Harchio quodam Montensi nobis negotium
 est, cuius librum VVormatiae, si vera est inscriptio,
 ante septem annos editum quum perlegissem, pro-
 bavi quidem hominis voluntatem, qui haec à se
 scripta sedandis istis controuersis testaretur: sed
 illum ad tantam causam agendam credidi multo
 plus iudicij, confidentiae verò multo minus asserre
 debuisse. Tacui tamen, & licet urgentibus non-
 nullis ut falsissimo sanè ipsius dogmati, utpote quo
 non & potius controuersiae excitarentur, quam vete-
 res tollerentur, refutationem opponerem, silentio
 potius eiusmodi scripta esse obruenda respondi.
 Nullum enim fore arbitrabar, qui tam absurdis
 sententiis

sententiis assentiretur: quæ spes quum me fefellerit, cogor amicorum precibus, quàm hac vana sint demonstrare, id est, penè cum ratione insanire. Adscribam autem primo loco ipsius Iodoci verba ex variis eius libri paginis optima fide descripta, ut quæ sparsim, & prorsus perturbatè scripsit, adeò denig. ^{quæ dōdus} & obscurè, ut de industria texisse ^{via} potius quàm apertè suum dogma spectandum proposuisse videatur, melius appareant: & ne quam etiam, homini præsertim, ut audio, iam mortuo, iniuriam in ipsius erratis annotandis, & refutandis, fecisse me quisquam suspicetur.

Ex pagina 12.

QVÆ precor est illa gratia quam Dominus addidit pani & vino? Respōdet Augustinus ut suprâ, Spiritus & vita, hoc est verbum vivi-[“] cum & Spiritus sanctus. Non igitur amice le-[“] ctor, dat nobis Christus corpus illud suum vivi-[“] ficum, crucifixū olim, ore in Sacramento manducādum, sed spiritualē suam carnem & diuinam, impalpabilem in visibili hoc suæ carnis nutrimento dat nobis mente potissimū degustādā, suæ nimirum diuinitatis substantiā: [“] quæ ut ubique est per generalem præsentiam, [“] ita non nisi per verbum & in nobis est per spe-[“] ciale habitationis gratiā, & potissimū in hoc Sacramento: cui certè carni, ut ait Augustinus, utrobique debemus quoque specialem patriæ

cultum, externis verò illis rebus, in quibus sic habitat, sanctis scilicet hominibus & Sacramētis (ne quis in posterum putet, ea sic contemni debere, vt hactenus factū est, proh dolor!) specialē venerationem. Substantiam ergo diuinitatis accipimus in Sacramento, & cum hac licet similem, non tamen eandem numero (& nota) corporis sui visibilis substantiam.

Pagina 13.

In Sacramento solam suam dat tibi diuinitatem, non animatam humanitatem, siue carnem.

Pagina 14.

Spirituale & impalpabile est corpus quod nobis dat Christus in alimoniam spiritualem, in visibili licet suæ carnis Sacramento contentam. Impalpabilē igitur dico esse, quod nobis vel extra Sacramentum, vel cum Sacramento, sed fide erutum, & propter certum Dei verbum in panem illapsū, datur manducandum, & intrò in animam recipiendum realiter & verè.

Pagina 15.

Corpus Christi naturale non suscipitur ore à fidelibus in Sacramento, sed spirituale illud & diuinum: de quo in Threnis capite quarto dicitur, Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus. Id exponens Ambrosius de Sac. Corpus, inquit, Christi, corpus diuini est spiritus.

tus. proinde verbum illud æternum, quod caro factum est, & Spiritus sanctus, in Sacramento nobis proponuntur, & à fidelibus, in animam fidei ore admittuntur: quæ tamen mirabiliter unita pani & vino, panem & vinum suo modo carnem & sanguinem Christi efficiunt: ex quibus etiam alitur caro Christiani.

Pagina 16.

Quòdnam corpus, precor, Christo unitum est vt homini, nonne corpus diuini spiritus, nonne Verbum Dei æternum, nonne ipsa Christi deitas, quæ suo modo dicitur corpus?

Pagina 19.

Magna cum laude asseruerunt hætenus aliquot Euangelici, D. Zuinglius, Oecolampadius, Calvinus, Beza, Dathenus noster, Petrus Martyr, Christum, in quantum homo est, non nisi fide & spiritualiter, aut (si mauis) spirituali contemplatione passionis eius manducari. Vnum illis videtur deesse, quòd modum manducandi non adeò studiosè explicarunt. At nos pro modulo facultatis nobis à Deo concessæ, adeò firmiter rationem manducandæ naturalis carnis Christi sola fide & spiritualiter tantum fieri asseremus, & eius rei modum ita lucidè exponemus, vt amplius non sit futurus (ni fallor) cõtradictioni locus. Quòd si igitur quis, mei consilij ignarus, quærat, cur alienis vestigiis insistens actum agam, Respondeo, frustra

equidem & id attentaturum fuisse, nisi simul id
 „ quod Neotericis illis Euangelicis defuerat,
 subsidio veterum Patrum & doctorum refarci-
 re pro spe reconciliationis adniterer. Nam si-
 cuti nemo non multis efferat encomiis illorum
 & diligentiam, & industriam, qua aliquot Pon-
 tificiorum (non enim omnes ita senserunt) im-
 pium dogma subuerterunt: ita nemo est, qui nõ
 dolere debeat, illis tam parvæ curæ fuisse, vt
 quemadmodum spiritualis, etiam Sacramen-
 talis manducationis & dignitatem pateface-
 rent, & rei veritatem digna veneratione cele-
 „ brarent. Quum enim nonnulli ex iis videan-
 „ tur Sacramenta pro nudis signis habere, nec
 „ vllam rem spiritualem, vim aut energiam cum
 „ signo realiter cõiungere simul & ineffabiliter,
 „ & sic diuinam institutionem minuere: veren-
 dum est (si animo hoc peruerso & ambitioso
 fiat) ne parem condemnationem subeant cum
 illis, qui verbo Domini addunt: & tam rei sint,
 „ qui vllam Domini carnem, aut (vt melius) vl-
 „ lam carnis eius substantiã in Sacramento man-
 „ ducari aut negant, aut dissimulant, quàm qui
 simpliciter ipsam, quæ in cælo est, dentibus al-
 teri defendunt. Est quidem posterior hæc opi-
 nio nefandissima, fateor, & intoleranda: prior
 tamen non est dissimulãda, nisi Dominum no-
 strum Iesum Christum, qui se ad infantiã no-
 stram accõmodat, contemnere velimus, qui in
 sensibi-

sensibilibus dignatur nobis dare insensibilia & inuisibilia, quia sumus corporei: vnde etiam factum est, vt inter Mart. Lutherum & Philippum Melanchthonem, nunquam satis laudatæ & pietatis & eruditionis viros, tum inter ipsam D. Zuinglium & Oecolampadium, Calvinumque nulla potuerit hactenus inueniri faciendæ cõcordiæ ratio. Lutherus enim examinata veterum Patrum doctrina facilè collegit aliquid reale esse cum pane post consecrationem quam vocant, aliquid inquam carnis dominicæ quo aleretur caro Christiani, vt interim anima de Deo satiaretur, Verùm quoniam eam carnem ipsissimum corpus esse voluit, aut voluisse creditus est, quod Christus habet in cælo cum Pontificiis, & (vt paucis dicã) Christum ipsum realiter esse cū pane & manducari ore: non mirum est si ei restiterunt & fortiter & laudabiliter tū Zuinglius tum Oecolampadius. Contrà: quum ipse Zuinglius videretur Luthero & suis omnia trahere ad spiritualem manducationem, nihilque reliquit facere in Sacramento quo reuera aleretur præter communem vsum caro Christiani, factum est vt pari obstinatia nec minus laudabili cum conatu illis contradixerit. Interim hac dissensione adhuc in hodiernum diem perdurante, & religio penè abiit pessum (proh dolor) & reuerentia circa Sacramenta penitus intercidit,

& eorundem suscipiendorum feruens & quotidianum desiderium penè est collapsum. Proinde ut concordiam aliquam viam inueniamus, neque tamen aut ad sinistram, aut ad dextram veræ doctrinæ viam declinemus, spiritu Dei nos per gratiam adiuuante, dicimus ipsum Zuinglium simul & Oecolampadium, aliisque Christi manducationem spiritualem bene asseruisse, & magna cum laude cum Athanasio pronuntiasse, corpus Christi nos spiritualiter nutrire è cælo, quoties vera fide erecti in cælum Iesum Christum & fatemur & aspiciamus pro peccatis nostris (quibus tamè mori statuimus) quondam natum, mortuum tamen & crucifixum: Cuius resurrectionis beneficio tum omnium bonorum eius sumus participes, tum spiritualis carnis & sanguinis ipsius occulta & potenti opera sancti cõsortes. Et hæc est pulcherrima illa dispensatio carnis Christi, & sanguinis potatio spiritualis, quam si fuissent edocti Capernaitæ, non ita temerè ad Domini verba exhorruissent. Eam quoque si & nos hodie reciperemus, nihil horrendi, nihil impij aut doceremus, aut committeremus manducando, tantum sub assueta recordatione passionis Christi, spiritualiter totus Christus manducaretur, & illius caro veluti in partes comminuta, aut distracta in viscera cordis traiceretur. Vnde exurgeret in anima mirus charitatis sapor, mirabile amoris delectamentum.

Pagina 23.

Sacramentum vocatur corpus Christi, id-
 que non sine ratione. Nam licet naturale cor-
 pus Christi ibi non sit localiter aut corporali-
 ter cum sua anima, sed nomine tantum, vir-
 tute & imagine (vti postea dicemus) ab ea ta-
 men veluti à typo ad veritatem scilicet, ad cor-
 poris quod in cœlo est contemplationem in-
 ducimur (si cœlestium aliquod nobis superest
 desiderium) vt postmodum in eius quod est in
 Sacramento possessionem inducamur.

Pagina 26.

Intelligis igitur & percipis, amice lector,
 quomodo in pane lateat gratia corporis
 Christi, lateat eius natura, dotes & virtutes,
 & quomodo illa erui possint, hoc est mandu-
 cari, extenta scilicet fide & amore cordis sur-
 sum ad signata, priusquã manu visibili & car-
 nali ad signa. Verum si nec tibi satis est coniun-
 gi Christo in virtutibus, in natura aut dotibus,
 sed vis quoque substantiam corporis ipsius
 tibi impartiri, & eam habes in Sacramento vi-
 sibili, habes & eam in teipso.

Pagina 27.

Duæ sunt carnes Christi, non numero, sed
 natura & specie eadem, & sibi similes (vti dice-
 mus) quarum altera quæ est illi naturalis, & è
 Maria virgine sumpta, in cœlũ gloriosa ascen-
 dit, altera quæ est in Sacramento virtute &

» potentia, facta ex pane & vino, in alimoniam
 » corporis Christi mystici, hoc est omnium fide-
 » lium quotidie sumpta trásit, à qua fideles cor-
 » pus Christi dicuntur. Si igitur vis carnis Chri-
 » sti verum experiri gustum, & tibi non sufficit
 » Sacramentū, tuum arripe & deuora brachium.
 » Nam non aliter differt caro Sacramenti à
 » tua carne (modo verè fidelis sis) quàm quod
 » tua est in actu, illa in potentia, vtraque per
 » gratiam.

Pagina 28.

» In pane est caro potentia similis illi specie,
 » quam ipse gestas in corpore: ergo sumens pa-
 » nem, sumis tuã carnem. Iam quum in panem
 » sese infuderit Verbum viuificum, & Spiritus
 » sanctus, Sacramentum autem hoc sit appara-
 » tum iis qui Spiritum sanctum habent, & fideles
 » sunt, denique & per Baptismum regenerati se-
 » quitur quod fideles, qui in charitate, vnitatis,
 » veritate perseuerant, hinc accipiūt nutrimen-
 » tum pietatis, veritatis, charitatis, vnitatis, quæ
 » sunt (teste Augustino) ipsum corpus Christi
 » spirituale. Ista igitur sunt quæ videntur omi-
 » sisse Neoterici aliquot Euāgelici D. Zuinglius,
 » Calvinus, & alij. Omiserunt inquam docere
 » populum (quod seueriter vult fieri Cyprianus)
 » quomodo panis fiat caro Christi, ex qua alitur
 » caro Christiani. Nam in eius rei cognitione
 » totum pendet mysterium & dignitas Sacra-
 » menti.

menti. At D. Zuinglium facilè excusabit, o-
 pinor, diuus Cyrillus, qui in Ioan. scribens, lib. "
 2. cap. 47. sic ait, Attendamus, obsecro, nos qui "
 docendi potestatem accepimus, melius esse vt "
 simpliciter fidem, quàm profundiori ratione "
 diligentius expositam Neophytis tradamus. "
 Nam & lacte Paulus nutrit, &c. Ex hoc colligis "
 lector, nò apud omnes fidei mysteria esse pro- "
 mulganda. Proinde satisfecit D. Zuinglius "
 rudi suo tempori, & populo, iamdudum in ido-
 lolatria submerso, docendo quod Eucharistia
 non esset Christus, nisi forsitan, eo modo quo
 petra erat Christus, de qua dicit Augustinus,
 Petra erat Iudæis Christus, nobis Christus
 quod super altare ponitur. Iam autem quum "
 populus Christianus magnos fecerit in fidei "
 cognitione progressus, aliqua opera succeden- "
 tium Euangelicorum, sine periculo docere, & "
 possumus, & debemus, quomodo Eucharistia "
 fit caro Christi. "

Pagina 31.

Scias Sacramenta non esse nuda signa, aut "
 illis diuinitatem adesse vulgari modo, sed inef- "
 fabili. Quocirca etsi certum est fidelem omnem
 ali verbo viuifico, & proinde spiritali carne
 Christi etiam extra cõmunionem, quotiens-
 cunque fidei oratione sibi tale alimentum à
 Patre Deo propter Christum deposcit: Vt ta-
 men Deus imbecillitati fidei nostræ sese ac-

commodaret, & conuentus fidelium stabiliret,
 haberemusque visibile nostræ resurrectionis
 symbolum in visibili suæ carnis nutrimento
 „ stabilitum, denique vt certo sui contactu nos
 „ foris & intus sanctificaret, voluit quoque, & in
 „ Sacramentalem panē ineffabili modo infundi,
 „ vt tibi corporeo in corporalibus quoque sese
 „ misericorditer insinuaret. Proinde quicumque
 „ hęc ineffabilem diuinæ maiestatis præsentiam,
 „ (nam aliàs etiam suo modo vbique est) in Sa-
 „ cramento non docēt, & annunciant, qua fit vt
 „ panis, qui potentia caro est, in carnis Christi
 „ virtutem & naturam transeat, minuit Sacra-
 „ menti dignitatem, inde & circa Sacramenta
 „ deuotionem: & per consequens resistere vide-
 „ tur Christo præcipienti & dicenti, Accipite &
 „ manducate. Ipsa est ergo diuinitas siue ver-
 „ bum viuificum quod se infundit in panem, ma-
 „ nente in cœlo Christo, sic tamen vt illa diui-
 „ nitatis præsentia cum pane, panem efficiat car-
 „ nem Christi in potentia, ex qua alitur caro
 „ Christiani.

Pagina 32.

„ Carne Christi (quæ est in Eucharistia) car-
 „ nes nostræ vera nutritione aluntur. Somniant
 „ ergo (ne quid durius dicam) qui in Cœna Do-
 „ mini solam alimoniam spiritualem affectant,
 „ & sacramentalē siue carnalem vel ignorāt vel
 „ respuūt. Qui cōtra Cyrilli doctrinā Euangelio
 „ conso-

consonam nos vniri tantum Christo per Spiritum, & non per carnem affirmant. “

Pagina 32.

Panis & vinum altaris transeunt in virtutem carnis & sanguinis Christi, virtute ineffabilis presentiae diuinæ, aut (quod idem est) ratione mysticæ benedictionis, vt vult Nyssenus, & Nysseno consentiens ipse Cyrillus.

Pagina 36.

Nota bene amice lector, vt scias quæ fuerit fides de Eucharistia per vniuersum orbem, huius sanctissimi viri tempore. Credebant enim Eucharistiam esse corpus, siue carnem Christi potentia, & habere eius imaginem, non tamen Christo per omnia similem aut æqualem, sed per gratiam siue ad mensuram. “

Pagina 37.

Ergo conclude lector, Eucharistia non est Deus: Nam licet Deus infuderit & coniunxerit se pani ineffabiliter, non tamen assumpsit eum sibi in vnitatem personæ, vnde verè Christus dici possit: substantia tamen est carnis Christi viuifica & creatura nobilissima (factore) at vt ait Ambrosius lib. 4. de Sac. creatura licet solennis. Vnde etiam patet, quod non per vulgarem gratiam adest Deus Sacramento, sed per mirabilem & ineffabilem. “

Pagina 38.

Panis & vinum altaris per verbum Dei à “

» legitimè ordinato ministro pronuntiatũ, fiunt
 » mox etiam antè maducationem, caro verbi, &
 » sanguis verbi, non sanguis carnis. fit igitur vi-
 » num sanguis Christi non formaliter, sed virtu-
 » te, sanguis inquam Christi non idem numero,
 » sed specie idem cum sanguine quem Christus
 » habet in cœlo, vel (vt mox dicemus cum Cy-
 » rillo) idẽ sanguis per affinitatem: aut cum Epi-
 » phanio, idem per gratiam. Est igitur sanguis
 » potentia non actu, sanguis verbi non carnis.
 » Nam vt fiat actu sanguis, aut caro, debet man-
 » ducari non circungestari, & nutritionis ordi-
 » ne in veram carnem conuerti, & nostræ carni
 » assimilari.

Pagina 39.

Si panis quem Christus comedebat non e-
 » rat caro actu ante manducationem, sed poten-
 » tia, ita neque nunc est in altari. Erat quidem
 » & fiebat diuinus in Christo propter diuinita-
 » tem in Christo habitantem. Sic & nunc est &
 » fit diuinus in altari, propter infusam illi diui-
 » nitatem per Verbum. Vnde caro quæ ex pane
 » illo in nobis per concoctionẽ efflorescit, quum
 » fit caro diuina, efficit vt magis simus diuini:
 » quum sit sancta, efficit nos sanctiores. Quod si
 » dicas mihi, cur Dominus igitur vocat sangui-
 » nem, si nõ est verus sanguis, cur carnem, si non
 » est vera caro, & in forma, vt dicunt? Non re-
 » spondebo tibi vt faciunt Pontificij, qui dicunt,
 » id fa-

id factum à Domino vt horror carnis euite-
 tur, quoniã horrendum est comedere crudam
 carnem, propterea voluisse eam Dominũ tegi
 accidentibus. Nam obsecro, nõne æquè hor-
 rendum esset si quis diceret, Accipe, comede,
 hæc est caro Patris tui tecta saccharo, æquè, in-
 quam, horrendum, ac si non esset tecta? Audi
 igitur August. de Genes. contra Manich. affir-
 mantem phrasim esse Scripturæ passim vsita-
 tam, vt aliquid dicatur esse quod non est, sed
 quod vel mox erit, vel esse potest. Informis,
 inquit illa materia quam Deus de nihilo fecit
 appellata est primò cœlum & terra, non quia
 iam hoc erat, sed quia esse poterat. Nã & cœ-
 lum dicitur postea factum. Quemadmodum si
 semen arboris postea considerantes, dicamus
 esse radices, & robur & ramos, & fructus & fo-
 lia, non quia iã sunt, sed quia inde futura sunt.
 Innumerabiles tales loquutiones in Scripturis
 diuinis reperies. hæc Augustinus. Ex quo di-
 scis lector nihil esse absurdum quod dicimus,
 panem Eucharistię nõ esse carnem actu, et si sic
 appelletur, sed quia manducatus ab homine
 fideli, & eo qui est corpus Christi, transit demũ
 in carnem actualem, vt sic dicam, licet antea
 vim, virtutem, energiã carnis Christi habuerit.

Pagina 42.

Duo genera sunt eorum qui manducant
 corpus Christi, vnum infidelium & hæretico

Bj.

„rum, qui totum quidem Sacramentum man-
 „ducant & proinde corpus Christi, sed nomi-
 „ne & Sacramento tenus: alterum eorū qui in
 „vnitate fidei in Ecclesia perseuerant, & hi rem
 „accipiunt Sacramēti (vnitatis fidei donum sci-
 „licet:) quæ quoque (vt alibi August.) nonnullis
 „cedit ad vitam, aliis ad mortē. Tertium restat,
 „& est eorum qui & Sacramentum & rem, &
 „fructum Sacramenti (qui est Spiritus sancti &
 „caro Christi spiritualis) percipiunt.

Pagina 45.

„ Corpus quod dat Dominus vel contem-
 „plationis fideique ore suscipiendum, citra pa-
 „nem visibilem extra cœnam nobis orantibus,
 „vel quod in Ecclesia dat cum vel in pane, est
 „corpus Verbi æterni, quod tamen in panem il-
 „lapsum mirabili & ineffabili modo, panem fa-
 „cit transire in substantiam illius carnis, quam
 „sursum euexit in cœlum, estq; cum ea eiusdem
 „generis caro, ex qua verè alitur carnis nostræ
 „substantia. Manet ergo substantia vini, licet
 „spirituali mutatione transeat in naturam san-
 „guinis Christi. Sic stabilitur pulcherrima & mi-
 „nime horrenda māducatio carnis Christi, eius,
 „inquam, carnis quæ fit ex pane & vino, & est in
 Sacramento.

Pagina 45.

Si igitur qui Augustanæ sunt confessionis de
 tali substantia carnis Christi intelligunt, quum
 docent

docent in suis Catechismis, Christum verè, scilicet secundum diuinitatem, & substantialiter per substantiam carnis, quæ fit ex pane & vino, per gratiam adesse Sacramento, nihil absurdi aut à Scriptura, aut à Patribus alienum hæcenus docuerunt.

Pagina 47.

Panis Eucharistiæ est caro Christi potestate & virtute, non actu, per gratiam, non per naturam, denique caro quæ facta est ex pane & vino, non quæ ex purissimo Mariæ virginis sanguine, nisi speciem accipias pro indiuiduo, aut parte in pro toto, qua ratione dicebat Augustin. Accipe in pane quod pepedit in cruce, & bibe de calice quod effusum est de latere. Nam reuera diuinitas & æternum Dei verbum sumitur cum pane, quod aliquando pepedit (loquendi quodam modo) in cruce.

Pagina 48.

Quocirca certum nunc est eos errare qui nihil agnoscunt in pane aut carnis dominicæ, aut maiestatis diuinæ. Deinde & eos grauiter falli, qui eandem numero substantiam carnis Christi ponunt in Sacramento cum illa quæ est in celo. Proinde fœde, & forsitan damnabiliter nonnulli, qui Augustinæ sunt confessionis, in tali sententia persistenter. Licet enim (vt bene dicit Cyrillus in Ioanem) Christus & spiritualiter & carnaliter sit vitis, nos palmites,

vide Christus nostri generis carnē habet, & nos quoque eiusdē substantiæ carnē cum ipso habeamus, proinde vnū simus vnitāte in Christo, sicuti palmites eiusdem substantiæ sunt cum trunco & vite, palmes tamen truncus non est, nec Petrus Christus est: quare etiā & hoc infero, quòd etsi substantia panis mirabili infusione diuinitatis facta sit substantia carnis Christi, propterea tamen panis Christus non est, nisi nomine & per gratiam, nec eius caro, nisi natura & specie.

Pagina 49.

Quod ad me attinet, & credo, & ad mortem vsque credam in re Sacramenti, & aliis fidei mysteriis (Deo iuuante) Cypriano, Iren. Neocæsariensi, Aug. Orig. Athan. & eiusmodi tum sibi consentientibus in hac re, tum Scripturæ. Præterea concordi voce docētibus, quod Sacramentum corporis Christi aliquo modo corpus Christi est, quem modum ex Nysseno explicauimus. Ex quo didicimus ratione mysticæ benedictionis, quam accipimus in pane & vino, nos vnitari Christo per carnem, vt homini, & per S. S. vt Deo. Et licet quoque id quotidie fiat spiritualiter citra Sacra. fit tamen per Sacra. ad imbecillitatem fidei nostræ robur magis efficaciter. Quum enim per peccatum contra conscientiam siue mortale quis Spiritum sanctum contristauit, & à se expulit, vt non nisi præuia pœnitentia ea- que

que seria propter Iesum Christum fide reuocatur, ita si reuocatum & quasi redeūtem percipere certo argumento volumus, multo melius id ex Sacramēto, cui sese infudit cum Verbo ineffabiliter, quàm ex secreto illapsu cognoscemus. Adeunda igitur est Ecclesia, & panis ille *ἁγιος* à Domino de sacerdotis manu petendus & suscipiendus, tū ad redeuntis gratiæ sanctique Spiritus certitudinem, tum ad augmentum nostræ fidei, quinimò ad spiritualis potissimum alimonix incrementum.

Pagina 53.

Quanto melius omnes Patres, qui constituunt panis substantiam, qui, quum sit potestate caro, accessione Verbi viuifici transit in carnem diuinam, & proinde in Sacramētum carnis Christi. Sic, iuxta id quod habet materiale “ Eucharistia transit in nos, iuxta id quod habet “ spirituale, transimus in illud & fimus spirituales, quia hac ratione pascimur carne Christi “ spirituali, spiritualiter tamen. “

Pagina 53.

Est Christus in nobis propter affinitatē carnis qua illi coniungimur. Audis affinitatē carnis, vt scias substantiam carnis que est in Sacramento, & qua alitur caro Christiani, non esse eandem identitate numerali cum Christi carne, sed eiusdē generis & naturæ, siue similem, similem dico, non ipsam eandem.

B. iij.

Pagina 54.

Duæ proinde Christi carnes siue duo illius corpora māducari debent, si vera & anime corporique salutaris communio celebrari debet. Vna est Christi caro quæ in cælo est gloriosa, quæ sola fide & contemplatione desiderioque
 » virtutum manducatur, & è qua mystica bene-
 » dictio siue spiritualis caro & in panē & in nos
 » tempore Cœnæ præsertim, defluit. Altera est
 » caro Sacramenti visibilis & tangibilis, quæ &
 » ore & fide (nam habet aliquid quod per istud
 » os intrare debet) manducatur ad corporis, &
 » animæ potissimum, nutritionem.

Pagina 55.

» Vsitatus cibus Christi erat panis, qui sicuti
 » propter habitantem in Christo diuinitatē fie-
 » bat diuinus quum māducaretur, ita noster pa-
 » nis propter verbum illi additum per verbum,
 » Hoc est corpus meum, trāsit in naturam Ver-
 » bi, & quum sit caro potentia, fit caro Christi
 » qui est verbum Dei: proinde caro diuina, pro-
 » pter habitantem in ea diuinitatem. Dicit hīc
 » aliquis, Si diuinitatis præsentia in pane aut vi-
 » no facit panem esse Sacramētum carnis Chri-
 » sti, ergo omnis panis etiam communis, est Sa-
 » cramentum corporis Christi. Nam si diuinitas
 » omnia implet & vbique præsens est, ergo etiam
 » in omni pane & omni vino: quid igitur opus
 » pane altaris? Audi amice lector, quid respōdet
 » Augu-

Augustinus epistola ad Dardanū. Vbiq; quidē inquit, & totus est Deus per diuinitatis præsentiā: sed nō vbiq; per habitationis gratiā: deinde etiā in quib⁹ habitat nō æqualiter habitat: nam vnde alij aliis essent sanctiores, nisi abundātius habendo in se habitatorem Deum? hæc ille. Est proinde (fateor) Deus in pane tuo vulgari per diuinitatis præsentiā, sed non per habitationis gratiā: proinde nec corporis & sanguinis Domini proprium Sacramentum. *Pag. 56.*

In altari tria proponuntur, aut potius quatuor, vt lucidioris doctrinæ gratia omnia explicemus. Primò vides panem, quem qui solo ore sumunt, si animalia fuerint irrationalia, sumunt solum ad beneficiū presentis vitæ, si fuerint rationalia sumunt illū etiā & ad eū finē, sed quæ si in infidelitate perstiterint, quū etiā sumāt cū pane Deū per generalem præsentiā diuinitatis, iudicē accipiunt nō Saluatorē. causam si requiris, respōdeo cū Paulo, O altitudo diuitiarum sciētiae & sapiētiae Dei. & venio nūc ad fideles. Ex his igitur sunt qui accipiunt panē, cui vnita est diuinitas per habitationis gratiam: sed quia talis non adest nisi operante Spiritu sancto, tria in altari proponuntur, panis ex cuius simili substantia aucta est substantia corporis Christi, diuinitas fauorabilis, tertium Spr. sanctus. Fidelis ergo credens æternum Dei filium incarnatum, si fuerit extra peccatum mortale, suscipit ore

substantiam carnis, cui adest diuinitas Christi
 fauorabilis siue per habitationis gratiã: proin-
 de Patrem habet in se habitantem & Filiũ per
 fidem. Iã cùm Spiritus sanctus efficiat & opere-
 tur, vt hoc pacto adsit Deus pani Sacramenta-
 li, si dilexerit Christum, accipiet etiam simul
 in se operantem Spiritum sanctum. quòd si di-
 liget Christum, diliget quoque domum habi-
 tationis Christi: ac cum Christum credat ex
 mortuis rediuiuum iam relicta terra in cælos
 ascendisse, debet quoque relictis terrenis
 ad spiritualia contendere, hoc est transire à
 vitiis ad virtutes, quarum summa est Charitas:
 ergo charitate & dilectione retinetur & totus
 possidetur Deus. Quum igitur sint qui plus,
 alij minus diligãt, fit (teste Augustino prædicta
 Epistola ad Darda.) vt alij aliis sint sanctiores,
 abundantius habendo in se habitorem Deũ:
 » vnde fit (forte) vt quum panis abundantissi-
 » mè habeat in se Deum, meritò Sanctum san-
 » ctorum dicatur. Qui igitur nihil diligunt (sunt
 autem illi omnes qui in peccatis mortalibus
 perseuerant & fide historiali tantum credunt
 in Christum) hi præsentia diuinitatis Christi
 beneficio indigni ad iudicium aternæ mortis
 accipiunt Sacramentum. Verum de his toto
 hoc libro non loquimur, vtpote ad quos non
 pertinet cœleste hoc de quo loquimur nutri-
 mentum.

Pagina 62.

Si rectè communicamus, ad Christum sursum mentem dirigere debemus, quia nimirum eum realiter esse in pane non credimus, non quòd nihil sit in pane verbi viuifici & spiritualis alimonix, sed quia quicquid inest quod inest, & in nos & in panem à sancta Christi carne defluere debeat, veluti lumen à Sole.

Pagina 63.

A Christo veluti maternis mamillis defluit in nos panis Angelorum, & sic Verbum in nobis fit caro per habitationis gratiam non per illam vnionem admirabilem & hypostaticam quæ facta est in Christo in Mariæ virginis utero benedicto. Quoniã ergo hoc verbũ viuificum quod in solo Christo filio Dei corporaliter habitat, à sancta carne Christi, quæ totam viuificandi vim hausit, & in Sacramenta, & in nos defluere debet: non mirum si appositè dixit Raban. & Augustin. quòd si rectè communicamus, ad Christum, qui in cælo est, mētem dirigere debemus, vt ex ipsius sinu æternum Verbum exugamus. Proinde sicuti hæc diuinitas est quæ in Christo corporaliter habitans, & hypostaticè ineffabilitèrque illi vnita Christum facit Deum absolutè, semper salua hominis proprietate & natura: ita illa eadem miro modo de plenitudine sanctæ carnis Christi aut in nos aut in panem Cœnæ dominicæ infusa,

» propter fidem & verbum Dei, facit panem &
 » nos diuinos quidem, sed non simpliciter deos,
 » quia per gratiam & per mensuram, item &
 Christos, at nec id simpliciter, sed panem per
 potentiam & virtutem, nos verò actu tales, de
 quib. dicitur, Nolite tangere Christos meos.
 Hinc etiã sequitur, quòd sicuti nec nostra, ita
 nec caro Sacramenti est naturalis caro Christi,
 licèt specie & natura sit illi similis.

Pagina 65.

Fatendum est igitur quòd latet aliqua caro
 sub accidentibus panis, & sanguis sub acciden-
 tibus vini. Sed antea probauimus, quòd illa
 caro non sit actu, sed potentia, deinde quòd
 non sit ipsissima numero caro D. Iesu Christi,
 sed species illiusque imago, non visibilis, sed
 intelligibilis.

Pagina 66.

Vides lector Eucharistiam esse Christũ qui-
 dem, sed in imagine intelligibili, nõ omnimo-
 da veritate? Accipe familiare exēplum vt me-
 lius intelligas (vulgò enim loquor, non doctis
 » ipse indoctus.) Accipiat sacerdos infantē iam
 » iam baptizatum & nudum, efferatque eum ad
 » altare supra humeros & caput, & dicat Deo Pa-
 » tri, Suscipe sancte Pater corpus hoc filij tui.
 » Certè non mentietur. Est enim infans ille ve-
 rum corpus Iesu Christi, & quem dicere possis
 iure adoptionis esse Christũ. At obsecro nõn-
 ne me-

ne meritò conspuendus esset sacerdos ille, qui cum puerum & proponeret & contenderet adorandum? Nemo negat, opinor, sed quare? (petit aliquis) Respondet prudentior, Quia etsi sit Christus, gratia est Christus, nō natura, etsi sit vera caro Christi in imagine, tamen non veritate: etsi sit Deus, participatione tamen, non essentia.

Pagina 67.

Qui panem videt, quodammodo videt corpus humanum, qui panis in corpore existēs fit caro & transit in corpus. Est igitur panis imago, intelligibilis scilicet, non lineamētis membrorum insignis: est inquam imago signum siue character naturalis carnis Christi, interim non nuda imago, sed impleta Spiritu sancto & caro diuina.

Pagina 68.

Caro Christi animata, coniuncta est in cælo hypostaticèque vnita diuinitati: at caro Sacramenti etsi habet diuinitatem coniunctam per habitationis ineffabilem gratiam, animata tamen non est, actionibúsque animalibus perficiendis idonea, ne in impiam illam & sceleratam de manducando homine opinionem incidas.

Pagina 70.

Quocirca vt paucis totum de Sacramento conciliemus negotium, diligenter animadu-

tendum, quòd aliud sit sumere carnem Christi
 quæ fit ex pane & vino, aliud carnem Christi
 manducare, quæ est in cælo. Siquidẽ hæc man-
 ducatur sola fide vt ostendimus, ad recordatio-
 nem mortis quam Christus passus est in ea car-
 ne, ad æmulationem virtutum quas in Christo
 contemplamur, denique ad immolationẽ spi-
 ritualem pro impetranda nostri apud Patrem
 ” reconciliatione. At caro Sacramenti, quæ etiam
 ” carne spirituali Christi perfusa est, & quæ à
 ” palpabili carne Christi in panem defluxit, &
 ” ore & fide suscipitur, licet non tam ad corpo-
 ” ris quàm animæ nutritionem, & potius ad fi-
 dei & charitatis quàm ad ossium incrementum.
 Præterea caro siue corpus Christi quod in cæ-
 lo est, animatum est, nec descendit in panem
 tempore Cœnæ, deinde veris membrorum li-
 neamentis distinctum est, & potens proprios
 motus exercere. At caro quæ quotidie ex pa-
 ne & vino creatur, & de altari à fidelibus sumi-
 ” tur, natura quidem est similis carni illi, quam
 ” habet Christus in cælo, viuifica nimirum ra-
 ” tione viuificantis diuinitatis, quæ sese in pa-
 ” nem infudit & commiscuit ineffabili modo:
 interea potentia tantum homo est non actu,
 virtute caro non formaliter, & denique diuina
 quidem caro, sed non Deus. Ex quibus omni-
 bus iam sufficienter probatis poterit forsitan
 redargui D. Zuinglij de Sacramento doctrina,
 quæ

quæ non tantum illi tribuit quantum debet. Poterit reprehendi quoq; & Augustana, quam vocant confessio, quæ ita substantiam carnis Christi in Sacramento stabilit, vt inde inferat quòd cum pane adsit Christus verus Deus & homo. Verum hic illorum error hinc (opinor) ortus est, quòd initio seipfos maluerint sequi quam Patres, à quibus facile didicissent, quòd ratione Verbi viuifici mirabiliter vniti cum pane, panis substantia transit in naturam carnis Christi: quæ substantia non est illa eadem numero & dignitate par cum ea quam habet Christus in cælo, sed specie eadem. Quod si hac similitudine vti licet pro stabiliendis Patrum dictis, Nonne ouum est imago quædam gallinæ? & qui videt ouum intellectu videt gallinam. Nemo tamen dicat ouum esse gallinam ipsam, quæ ouum posuit. Deinde etsi gallina sit in ouo substantialiter & virtute, non tamen actu & formaliter. Præterea nec substantia gallinæ eadem est numero cum substantia oui, licet specie non differat.

Pagina 71.

Eucharistia est corpus Christi symbolicum & typicum, quod & boni & mali comedunt, sed ratione & vtilitate dispari. Qui enim mali habent quandam fidem, comedunt Sacramentum ad aliquod bonum vitæ temporalis: sed quia non diligunt Christum imitan-

do, quem credunt incarnatum, quondam mortuum, & nunc in caelo gloriosum, quia inquam non ea fide quae diligit, sic eum comedunt, propterea nihil illis prodest Sacramenti comestio ad vitam aeternam. Inde nec mali, multo minus infideles, dicuntur comedere corpus Christi.

Pagina 73.

Si quis est igitur qui sic eum intuens credit in eum, & pertæsus suae sceleratae vitae dolet de sua inobediencia, ob quam scit filium Dei pati, si quis est qui carnis suae impudicitiam detestatur & fœditatem, appetitque similem carnem illi quam in Christo contemplatur, poenitet quod omiserit praesentiae divinae solatium & gratiam, vellet quoque sibi restitui Spiritum sanctum, admoueat manum ad Sacramentum, & illud manducet ore & corde. Sic enim & in carnem corpusque excrescet illi simile, quale Christi est, participetque erit diuinitatis, & Spiritus sancti, corporis, siue carnis & sanguinis Domini. Sic sicuti non nuda symbola carnis & sanguinis Christi accipiet, ita non ipsissimam carnem & sanguinem Christi, quam fide intuetur & contemplatione in stomachum detruget. Valeant proinde qui hoc horrendum dogma adferunt in Ecclesiam, valeant & qui Sacramenta tam parui aestimant, vt in ea nec mirabiliter praesentem diuinitatem agnoscant, nec operantem Spiritum sanctum

ctum suscipiant. Scio doctissimum OEcolampadium in ea non fuisse opinione: cuius verba sanè pia & catholica postea apponam. Scio & Petrum Martyrem in suis scriptis latentem in Eucharistia diuinam virtutem agnouisse, & in eo præsertim libello quem de Eucharistia edidit ad Archiepiscopum Cantuarenses, cuius hæc sunt verba. Non mihi magnopere placet, inquit, quod nostri tam paruum faciunt mentionem mutationis panis & vini, ad quem Patres diligenter respiciunt, nec eam dedignantur Scripturæ, cum Paulus vocet Sacramenta, non simpliciter panem, sed panem Domini. Est enim in eis virtus quædam latens, quam non habent ex sese, sed ex institutione Domini, tum ex virtute Spiritus sancti, tum & ex verborum prolatorum efficacia. hæc ille. Nec potuisset Augustinus multo plura aut augmentiora de Sacramento dixisse. Iam scio quoque & his posteriorem licet, eruditione non impari (si rectè iudico) Theodorum Bezam idem fortè sentire, cuius hæc sunt verba aduersus Vestphalum virum quendam doctum. Augustinus satis indicat absentiam verè carnis Christi à Sacramento, licet spiritu præsens sit in verbo (inquit.) En & diuinitatem & Spiritum sanctum fatetur cum pane. Restaret tantum (cum venia dico) vt consentiant ad pacem Ecclesiæ cum antiquitate, & ad reuerentiam religionis

circa Sacramenta, vt in Catechismis doceant,
 » quomodo ipsa diuina maiestas ineffabili mo-
 » do sese infundat Sacramentis, quomodo ibi
 » reuerà adfit nō per generalem diuinitatis præ-
 » sentiam tantum, sed (operante id Spiritu san-
 » cto) per specialem & admirabilem habitatio-
 nis gratiam. Cuius ratione, panis altaris poten-
 tia alioqui caro, transit in naturā carnis Chri-
 sti, non tam corporali quàm spiritali transi-
 tione, vnde panis fit substantia corporis, siue
 carnis Christi. Hæc omnia concinnè breui-
 tēque, sed paulò intricatius asseruisse videtur
 confessio Augustana, quæ dicit, quod Cœna
 Domini est communicatio corporis & sangui-
 nis Christi, in qua Christus verè & substantia-
 liter adest, & (vt Melanchthon in Apologia
 explicat) non solum efficacia, sed etiam sub-
 stantia. Verè nāque adest, vt ego (pace illorū)
 explico, ipse Christus per verbum viuificum
 & per diuinitatis substantiam, à qua non abest
 Spiritus eius. Huius diuinitatis mirabiliter
 præsentis ratione, fit vt panis ipse altaris, qui
 ante verba Domini indeterminatæ speciei cor-
 » pus siue caro erat, fiat substantia corporis
 » seu carnis Christi, mirabili quadam, quia spiri-
 » tuali mutatione. Vnde etiam Christus adest
 » substantialiter, hoc est per eiusdem non nu-
 » meri, sed speciei substantiam, si carnem spectes,
 » alioqui reuerà per eandem substantiam diui-
 nitatis

nitatis & Spiritus, cuius respectu Ecclesia verum corpus Christi est, & Christus ipsum caput. Sic (si illorū mentem assequor) non ipsum Christum (qui in cœlo tantum est, saltem in vno loco cœli vt homo) ponunt localiter in Sacramēto, sed tacitè cum Epiphanio gratiam corporis Christi in Eucharistia annuntiant, quam nomine tantum, si corpus naturale spectes, & re si corpus Christi mysticum intuearis, appellant carnem Christi, quæ potentia interim caro eius est non actu, gratia non natura, ex pane & vino futura in nobis, non realiter immediatè, & simpliciter ex virginis Mariæ benedicto sanguine.

Pagina 79.

Fis proinde naturalis carnis Christi particeps per hoc Sacramentum, non carnem eius naturalem, aut tangendo, aut in stomachum admittendo, sed fide ante omnia eliciendo in panem & vinum delapsam à glorioso, quod »
 fursum est, Christi corpore viuifici verbi virtutem. »

Pagina 80.

Non ergo descendit caro Christi in panem, sed verbum de Deo verbo, & virtus illa nos viuificans à sancta carne Christi, & in nos, & in panem tempore communionis à supernis descendit. Sed nota bene, in hoc differimus, & nos à pane, & panis à nobis, quod panis fiat verè

C.j.

caro Christi, nos vera caro, vterque alioqui per gratiam, licet fortè propter fidei defectum inæqualem, & vt vno verbo absoluaui, Panis est potentia & virtute caro Christi, nos actu tales fimus, etiam extra Sacramentum.

Pagina 82.

Quæ diligenter nota, vt partim scias non ita contemnendum panem Sacramentalem, vt hæctenus horrendè fecerunt nonnulli, qui eum *Iean le blanc* vocarunt, quem Chrysostomus dicit Spiritu sancto vndique circumuestitum: partim vt credas, certissimè aliquam esse mutationem in ipso pane Sacramentali, non quidem ex dignitate sacerdotis verba Christi pronunciantis succedentem, sed certis Christi verbis, & institutione firmatam. Errat proinde nonnulli in hoc parum Euāgelici quidam, qui Eucharistiæ panem in eo tantum differre à pane communi asserunt, quia in alium & sanctum vsum transfertur. Non enim propter id solùm, sed (vt disertis verbis omnes Patres dicunt) quia mirabiliter, potenter, ineffabiliter panis fit caro Christi, mutata quidem natura, sed seruata forma, & substantia in diuinam abeunte naturam (ait Gelas.) non tamen pereunte.

Pagina 86.

» Carnaliter & aliquo modo vnimur Christo
 » per carnem, quia panis est eiusdem naturæ
 caro

caro cum carne Christi, quandiu mirabi-
 lem hanc habet in se præsentiam diuinitatis & Spiritus sancti. Igitur coniunctio hæc,
 mirabilis diuinitatis cum pane, mutat panis,
 substantiam in substantiam carnis Christi. Est,
 proinde panis & tamē alius, quia diuinus, quia
 viuificus, & (quòd mireris) quia panis simul
 & caro est, panis forma, caro virtute.

Pagina 87.

Accipis quidem elementum cui accessit
 verbum & proinde Sacramentum, sed non (vt
 rem) fortè ita virtutē accipis Sacramenti. Nam
 panem quidem sanctificatum virtute mysticæ
 benedictionis intromittis, sed Spiritum Dei
 sanctificantem non admittis.

Pagina 88.

Sicuti certus est & infandus aliquot Ponti-
 ficiorū de trāssubstātiatione error, ita nonnul-
 lorum quoque Euāgelicorum præposterus ze-
 lus (si modò zelus est) reprehendendus est, qui
 putant nullam esse mutationem in pane, nul-
 lam ad eum accessionem diuinitatis fieri mira-
 bilem. Denique non nisi in actione panē san-
 ctificationis gratiam retinere.

Pagina 89.

Viuifica gratia perpetuo manet etiam in re-
 liquis communionis. Nec valet quorundam
 argumentum qui dicūt, quòd sicuti Baptismus
 tantum valet in vsu, ita nec Eucharistia, quo-

niam generatio est actio transiens, at alimentum res manens. Proinde vt bene monet Oecolampadius contra Melanchthonem, quandiu, benedictus panis seruire potest esui, tamdiu ad sanctimoniam est utilis, à quo nunquã separatur Spiritus & viuifica gratia. Quapropter (adiicit) hesternis reliquiis sanctificari egros non negamus, tametsi in Ecclesia id fieri hortamur, vt verior sit Cœna dominica. Hactenus Oecolampadius & sanè & catholicè sentit de hac re, vti certè (opinor) de omnibus aliis religionis articulis, docens viuificam gratiam & Spiritum sanctum non abesse vnquam à Sacramento, quandiu illa terrena elementa manent incorrupta. Et certè quid alioqui (precor) deferebant Diaconi ad absentes, teste Iustino in Apologia? Quid petiit Serapion sibi transmitti per presbyterum, narrate Eusebio? Quid seruabat vxor Tertulliani domi suæ? Quid portabat frater Ambrosij transfretaturus mare? Quid in eremo solitariam vitam agentes à seipsis accipiebant communicantes vbi aberat sacerdos? teste Basilio in epistola ad Cæsar. Quid accipiebant Diaconi in Ecclesia, præcipiente concilio Nicæno, & dicente, Proferant ipsi, si presbyter non adsit qui eis porrigat, & edant? Vidésne, lector, quòd & tunc seruabatur Eucharistia, & quòd hodie etiam non malè seruatur in templo Christianorum? Si Sacramentum

tum est verbum visibile, quid loquitur intuentibus, nonne Hoc est corpus meum, licet per gratiam & virtutē, vt ait Epiphanius? Aderitne igitur gratia & veritas corporis Christi ipsi signo & Spiritus Sacramento? aderit certē (vt ex Cyrillo didicimus) aderit inquā, modo adfit obedientia, hoc est si sumatur, aut ad manducationis finem asseruetur. Aliās adest quidem aliis, sed tibi non adest: recessit, qui tamen est vbiq; mortem ibi reliquit qui omnia viuificat, & diabolo locum dedit qui omnem alioqui locum implet. Denique semper illi adest spiritus & vita, sed tibi aut nō credenti, aut mysterium non iutelligenti, solus est panis, solū est vinum, ait August. in Ioan. tract. 26. Quòd ergo olim pij Christiani in Ecclesia prius sumptæ Eucharistiæ portionem domum aliquando deferebant, quòd ad ægros quoque eam deportabāt, quoniam ad manducationis finem & reconciliationis cum Ecclesia signū tendebat, non aut superstitionis aut adorationis, indulgentia fuit charitatis (opinor) non inobediētiae peccatum. Vnde hoc intuitu suaferim ab iis idem fieri, qui nondum in fide ad plenum sunt confirmati.

Pagina 90.

Vnde fit vt non possim non approbare illarum Ecclesiarum morem in Germania reformatanda & pium, & sedulum, qui vt frequentissimè Cœnam Domini celebrant, ita etiam po-

scantibus Eucharistiam infirmis benignè illis
eam impartuntur.

Pagina 92.

- ” Diuinitas siue verbum Dei æternum, ineffa-
” bili modo in panem illapsum, per mirabilem
” gratiam nimirum (alioqui etiam vbique est per
” potentiam & prouidentiam) panem mutat in
” virtutem carnis Christi, cuius energiæ ratione,
” non immeritò vocatur caro Christi, & corpus
” eius. Cæterum hæc mystica benedictio siue hic
” Spiritus sancti afflatus, à sacra carne Christi è
” supernis in nos & Sacramenta defluit.

Pagina 93.

- ” Caro Christi non descendit ad nos, tantùm
” abest vt eam ore & dentibus premamus, sed ab
” ea veluti lumen à sole in nos & in Sacramenta
” illabitur Verbum de Deo Verbo, vt vocat O-
” rigenes.

Pagina 94.

- Cuperes tibi simile corpus, exposceres simi-
le alimētum quod simul tibi esset medicamen-
tum, vt tandem in simile corpus excrescas? Ad-
moue manum ad Sacramentum, & quale desi-
” deras, tum ore tum corde suscipe nutrimentum.
” Siquidem hic panis quem tãgis, virtute & po-
” tentia caro est, similis illi, quam cum tanta ad-
” miratione sursum contemplaris: & vinum hoc
” sanguis est virtute, illi sanguini cognatus & af-
” finis, quem è Christi latere diffundi prospicis,
plenus

plenus vita & Spiritu sancto. Est proinde hoc „
 Sacramentum quod dēte premis, & cuius vim „
 corde fugis, vera imago, sed intelligibilis illius „
 corporis Christi quod sursum fide intueris, & „
 ad vitæ tuæ amulationem manducas. ”

Pagina 95.

Conclude igitur vel meo periculo, lector,
 quòd caro illa quam in pane cōtemplaris (po-
 tentia tamen & virtute non actu, nam debet
 manducari vt fiat vera caro) nō sit illa natura-
 lis caro Christi & numero ipsissima quā in cęlo
 contemplaris: sed caro illi germana, caro illi „
 affinis, aut denique caro vicina & natura simi- „
 lis carni Christi, plena tamen vita & Spiritu „
 sancto, ne typus & similitudo omni veritate „
 destituatur: interim non est tota veritas, ne „
 non sit typus.

Pagina 95.

Multi quos nouimus Euangelici facilè ad „
 mittunt quod sit signum, figura siue imago, sed „
 (quod dolendum) aut dissimulant aut ignorāt, „
 quòd sit imago & figura non nuda aut inanis, „
 sed viuifico verbo plena & Spiritu sancto. ”

Pagina 98.

Per hanc igitur vim vitæ siue virtutem, quæ „
 à carne Christi profluit in panē, dicimus, quòd „
 in Eucharistia est vis siue veritas carnis Chri- „
 sti, vnde differt à pane cōmuni. Hic enim cor- „

„pus tantum nutrit, ille autem & corpus & ani-
 „mam, quia & substantiam habet terrenam &
 „coelestem. Propterea eget & ore carnis & fidei,
 „vt & fidei & carni nostrae praebeat alimentum.

Pagina 98.

Accipio in Euchar. fidei donum siue virtu-
 „tem quaedam à Christi carne illapsam, quae me
 „coniungit Christo carnaliter, hoc est, facit meam
 „carnem Christi carni congenerem.

Pagina 99.

Sicut cognitio Patris & Filij vim vitae & my-
 „sticæ benedictionis virtutem immittit, hoc est
 „fidem quae nos coniungit Christo vt homini:
 „ita cognitio & confessio Spiritus sancti qui à Pa-
 „tre & Filio procedit, vim quandam infundit,
 „quae charitas vocatur.

Pagina. 100.

Cum dicit vel Irenæus vel Cyrill. nos natu-
 „rali participatione vniri Christo per carnem,
 „intellige id fieri potissimum quando manduca-
 „tur panis Eucharistiae, qui ob inexplicabilem
 „vnionem (quae tamen hypostatica non est) ver-
 „bi viuifici cum pane transit in naturam carnis
 „Christi: proinde per illum panem, qui verè nos nu-
 „trit, naturae tam carnis Christi quam diuinitatis
 „simus participes, modo accesserimus ad come-
 „dendum & fidei & charitatis consortes.

Pagina 103.

Audeo (inquam) & fide qua possum, & dile-
 „ctionem

ctione quam à te accepi admittere in animam”
 meam corpus, hoc est, substantiam Verbi tui”
 viuifici & Spiritus sancti, qui secreta & præpo-”
 tenti virtute panis huius & vini substantias a-”
 lendæ carni meæ idoneas, in naturam sanctissi-”
 mæ carnis & sanguinis dilecti Filij tui Domini”
 nostri Iesu Christi per mysticâ benedictionem”
 immutat.

Ex 2. lib.

In cælo totus Christus est, in sacramêto verò
 ipsius quædam imago siue, vt ita dicã, portio.

Pagina 114.

Frustra in manducando, hoc est occidendo
 vetere Adamo tuo, frustra in obseruãda Lege
 defudas, nisi noui Testamêti beneficium quod
 in effuso Christi sanguine nobis oblatum est,
 & fide suscipias, & aliis hoc dilectionis chari-
 tatilque donum propines. Bibite (inquit Do-
 minus) hûc meæ charitatis sanguinem omnes,
 qui effunditur in remissionem peccatorum: &”
 Facite, hoc est (ait Orig.) pariter in alios effun-”
 dite. Quare ergo omnes? quia salutis symbo-
 lum & remissionis qua omnes egemus pecca-
 torum signaculû. Iam quum in remissione pec-
 catorum potius constet nostra iustitia (teste
 August.) quàm perfectione virtutum, ei potius
 oblatione fidei, & amoris placetur Deus,
 quàm sacrificio iustitiæ operum nostrorum,
 potius etiam in bibendo sanguinem, hoc est

fidei charitate iustificamur, quàm in legis mutila nostra obseruantia.

Pagina 116.

Sed hîc insurget Christianæ militiæ ignauius aliquis tyrunculus, & dicet, Si non magnoperè prodest ad salutem obseruatiã Legis siue obedientia, quam tu escam Christi appellas, vnde & totius Ecclesiæ, verùm iusti fimus in bibendo sanguine Christi, hoc est credendo quòd effuderit sanguinem pro peccatoribus, aut fideliter diligendo Deum, quod appellas bibere nouum Testamentum. Ergo cõtra vetus Pontificum institutum bibamus de Calice, & non comedamus de pane. Rectè quidem infers, si tempore excluderis. Quum enim manducatio longius exquirat tempus quàm potatio, si in animæ deliquium incideris, nõne in os potius iniicies vinum quàm carnes, quoniam illud citius repente delapsas instaurat vires? Et tamen quis successu temporis panem negligat, qui vinum diligit?

Pagina 132.

Populus cùm sit sacerdos sacrificare etiam tenetur sub pœna æternæ damnationis, ne quis putet in posterum in Cœna Domini nullum esse sacrificium, quod ab Euangelicis aliquot (doleo) nimis impudenter aut negatum aut omissum, neque in Catechismis explicatum. Scio quòd solus Christus sit sacrificium propitiato-

pitiatorium, solus interpellās Patrem pro peccatoribus cum indubitata efficacia.

Pagina 132.

Nemo interim negabit & populo & ministris nouæ legis præter laudis, precum, elemosynæ, specialia duo alia esse & commissa, & præcepta sacrificia, quorum vnum est oblatio corporum suorum, iuxta illud Pauli, Offerite corpora vestra Deo hostiam viuentem. Alterum passio Iesu Christi, & beneficiorum eius in nos cōmemoratio, iuxta illud Christi, Hoc facite in mei memoriam.

Pagina 136.

Panis duplicem habet analogiam. Vnam qua respicit & denotat Christum caput Ecclesiæ: altera analogia est qua respicit Ecclesiam & singula eius membra, fideles scilicet omnes.

Pagina 142.

Audacter panem & vinum offeramus, hoc est, corpus & animam nostram æterno Abraham, & Patri nostro Deo.

Pagina 143.

Offeramus panem obedientiæ scilicet, offeramus vinum fidei & charitatis nostræ, & suo tempore effundamus ea in proximum.

Pagina 145.

Proinde, mi Lindane, si intelligeretis canonem vestrum, cum dicitis, Suscipe sancte Pater

hanc oblationem, &c. deinde, ube eam perferri sursum per manus sancti Angeli tui: tantum est ac sic diceretis, Suscipe Pater me & populum hunc, qui sumus corpus Filij tui facti in Baptismo per gratiam tui passionis ipsius: suscipe nos, inquam, qui in oblato hoc pane representamur. Hæc igitur fuit cæcitas Ecclesiæ Romanæ, quæ si oculos aperire vellet, & ad verum redire sacrificij Christiani intellectum, idque peragere cum populo (ut fit in reformatis Ecclesijs hodie) vulgari & intelligibili lingua (ut bene meo iudicio instituerat Bonnensis reformatio sub pio illo Archiepiscopo Coloniensi, adiuuantibus & suâ operam eirei nauantibus Bucero & Melanchthone) non videretur deo cur tam abominabilis reputari debeat. Cæcitas non ille Pontificiorum, quàm clamant nonnulli magno boatu, æquè ignari antiquitatis & veritatis, ac Pontificij. Id quod bene intellexisse videtur hodie nunquam satis laudata Ecclesiæ Anglicana, quæ ferè totum Canonem retinet, & in celebranda Cœna Domini ipsam vetustatem quàm proximè æmulatur, præsertim in consecratione panis & vini: quæ etsi nihil faciunt ad consecrationem, explicant tamen consecrationis Christi vim, & quædam sunt veluti paraphrasis, cuius hæc sunt uerba, Concede misericors Pater, ut hæc creaturæ panis & vini per sanctum Spiritum & verbum sanctificata

cata fiant nobis corpus & sanguis dilecti Filij
tui, qui pridie quàm pateretur, &c.

Pagina 148.

Augustinus panem & vinum in altari consecrata signa esse dicit bonæ nostræ voluntatis & puritatis cordis, quæ Deo offeruntur: neque dicit signa esse præsentis carnis Filij Dei siue integri corporis eius & animati.

Pagina 149.

Quum Christus seipsum, hoc est corpus & animam obtulisset Deo Patri in Spiritu, pane & vino repræsentatus, & iussisset vos potissimum (alioqui pertinet ad omnes) facere in cõmemorationem sui hoc est memores, quòd ipse prior hoc fecisset, vos contra, non vos ipsos, sed ipsum rursus offerre vultis?

Pagina 162.

Si non potest offerri nisi per sacerdotem iustum, & Bernardus dicit, quòd sacrilega crudelitate furripitur pauperibus, quicquid sacerdotes præter victum & vestitum accipiunt, & certum est illos retinere ingentes diuitias, dominia & terras, esurientibus egregiè pauperibus: ergo omnes abbates, episcopi, diaconi, archidiaconi, cardinales, canonici sunt sacrilegi, aut mentitur diuus Bernardus & Augustinus, & vtinam officiosè mentiantur (Deus ita me amet vel vnus mei brachij iactura.) Si igitur sunt sacrilegi, sunt infames, proinde non tan-

tum non possunt offerre, sed peccato contaminant etiam eos (vt diximus ex Cypriano) quicumque illorum oblationi assistunt, etiam si nihil esset amplius, quod in illis reprehendas.

Pagina 164.

Offertur primū corpus & caro singulorum Christianorum, hoc est Ecclesia militans Deo in precibus communicantium commendatur, quod etiam bene obseruant Euangelici, & in pane id quadam analogia fieri non negant.

Pagina 168.

At cur non audis Cyprianum, qui monet lib. de Vnctione, vt inquiramus quomodo panis ille dicatur corpus Christi? Tunc respondebit tibi Tertullianus, quod sit figura corporis licet non inanis. Clemens Alexandr. quod sit Temperatura vini & verbi. Origenes, quod sit verbum e Deo verbo. Theodo. quod ideo dicitur Corpus, quia pani addiderit suā gratiā Dominus. Idem Epiphanius, idem August. Videbitis, inquit, quod gratia eius non consumitur morsib. Audies à Neocæsariensi, quod sit imago carnis Christi impleta Spiritu sancto. A Chrysostomo, quod sit aliquid intelligibile, inuisibile & inpalpabile. A Theophylacto, quod sit virtus carnis Christi. Gelasio quod sit panis diuinus. A Nysseno, quod sit panis cui vnictum sit verbum. A Damasceno, quod illi coniuncta sit diuinitas. A Cyrillo in Catch. quod sit

fit panis quidem, sed non nudus aut simplex, sed cum eo diuinitas. Ab eodem ad Calosyr. quòd Deus infuderit in eum vim vite. A Cypriano, quia in illo infusa est diuinitas mirabili modo. Ab Ambrosio, quia est similitudo carnis, aut quia est cum eo diuinus Spiritus. Ab Emisseno, quia est panis cuius substantia propter præsentiam maiestatis diuinæ sit mutata in melius. A Rabano, quoniam est character siue figura carnis. A Nazianzeno, quia est figura figuræ, & magni figmentum Dei. Ab Ambrosio, quia creatura solennis. Denique ab omnibus, quia sub figura panis occultet (tantum habebis ex me) figuram siue Sacramentum carnis Christi, vt diximus ex Beda. Denique quòd in pane adsit veritas carnis Christi, non tamen vera caro & formata, vis illius non caro ipsissima, & substantia etiam eadem natura cum carne Christi, non eadem numero.

Pagina 171.

Dixit Christus, Accipite, manducate, & postea, Facite. Nota lector, ordinem, quem nescio an bono zelo inuerterit antiquitas, quæ facit panem, hoc est (vt ipsi accipiunt) offert priusquam comedant. At si ordinem verborum sequaris, prius comedendum esset Sacramentum, deinde offerendum, sic foris nullum esset visibile sacrificium, sed totum in nobis, iuxta Paulum, Offerite corpora vestra Deo hostiam san-

etiam. Sic Petrus iubet nos offerre spirituales hostias. De panis & vini hostia nusquam leges in Scripturis, imò neque in Patribus, nisi ea ratione offeramus panem, & eiusmodi visibilia quæ Irenæus vocat creaturas, ut non appareamus in conspectu Dei aut vacui, aut ingrati. Hæc quum oblata cedant in alimoniam pauperum, & admoneant populum sui officij sui que mentalis sacrificij, pulchrum esset, & moribus antiquorum consonum, ut ab Euangelicis reuocaretur in usum. Id quod fit (ut apparet) quando post aut ante concionem colligitur eleemosyna, à singulis pro suo arbitratu & facultatibus oblata.

Pagina 176.

Est quidem panis altaris corpus & caro Christi virtute & per gratiam, & proinde intelligibilis admirabilisque Christi imago. At
 » tu, quisquis es, qui panem dignè sumis, sis
 » corpus Christi visibile, sensu & ratione præditum.

Haftenus Harchius.

Ethac quidē Harchius nō minūſ obscure quā
 perturbatē, ut qui ab una quæſtione ad alterā
 deſiliat, & plurimis ambiguis vocibus ac formulis
 utatur, adeo ut mihi ſepiſſimē hęc omnia relegēda,
 conſiderāda, perſcrutāda fuerint, priuſquā quid
 homo iſte ſibi vellet, intelligere, & in ſuos locos di-
 ſtinctē ſingula referre potuerim. Itaq; ne huius mei
 ſcripti lēctoribus idē eueniat, diſtinctis, ut eſt à me
 initio dictum, quæſtionibus, primū omnium ex-
 ponam quid de ſingulis in Heluetica confeſſionis
 Eccleſiſ doceatur, cui omnes quoque Rhetica, Sa-
 baudica, Gallica, Anglicana, Scotica, Belgica, &
 Polonicarum, Morauienſium, Bohemicarum, Hun-
 garicarum denique plurimæ Eccleſiæ ſubſcripſerūt:
 ac deinceps quid Harchius de iſdem rebus ſenſe-
 rit oſtendam, ut proinde in quibus conſentiamus
 vel diſſentiamus, cuncti perſpicuē cognoſcant.

De ſignis in Cœna Domini.

De ſignis, ſiue Symbolis, ſiue Sacramentis (quum
 iſta vox anguſtiore notatione ſumitur) hęc doce-
 mus. Primum hęc ſigna à rebus communibus quæ
 ſigna non ſunt, eo differre, quòd in his ſubſtantiæ
 ipſæ ad naturalem illarum uſum adhibeantur, illa
 verò aliud quippiam quā quod ipſa ſunt, animis
 repræſentent, ac proinde ad alium quā naturalem
 uſum accommodentur: ut exempli gratia, commu-
 nis panis idcirco profertur & ſumitur ut corporibus

nostris naturale nutrimentum praebeat ex sui ipsius
 substantia: panis autem Sacramentum, sic ad naturalem
 usum adhibetur ore comestus & in ~~centriculo~~ con-
 coctus, ut tamen neque in ipsius substantia, neque
 in naturali ipsius usu subsistatur, sed ad spirituales
 cum Christo coalitionem animus assurgat. Docemus
 praeterea Sacramentorum significationem diuini-
 tus institutam, neque nudam esse, qualis est pictu-
 rum imaginum & aliorum huiusmodi vulgari-
 um signorum, sed cum ipsa rerum significatarum pra-
 bitione coniunctam: neque in rebus humanis & ca-
 ducis, sed in rebus caelestibus & aeternis versari. Sic
 exempli causa, in carnalis coniugii obligatione, an-
 nuli traditio nudum signum non est, sed quo ipsa
 coniugii obligatio sancitur: Panis autem Sacramen-
 ti in spirituali cum Christo coniugio sanciendo adhi-
 bitus, spiritualis ac perpetuae cum illo nostra con-
 iunctionis, & omnium ex ea defluentium in nos
 bonorum certissimum est pignus. Denique pro signis
 & Sacramentis in Coena Domini primo loco cense-
 mus ipsam Domini institutionem, qua nobis totum
 illud mysterium significatur. Deinde pro signis non
 tantum panem & vinum, sed etiam substantiales sa-
 crae illius actionis ritus habemus, de quibus seorsim
 à nobis differetur.

Nos igitur hac de re sic ex Dei verbo sentire di-
 dicimus, nempe tum ex ijs quae de veteribus Sacra-
 mentis aduersus plurimos in re sacramentaria erro-
 res à Prophetis & in epistola ad Hebraeos docentur:
 tum

tum ex ijs quæ & de Baptismo Mat. 11. 3, & Act. 11. 16, & 1 Pet. 2. 21, & de Cæna Domini, 1. Cor. 10. 4, & 16 referuntur: quæ nunc atrigisse satis est. Quid autem Harchius? Agnoscit panis & vini signis cogitatione nostrâ admoneri carnis Christi pro nobis crucifixæ, & nunc nō in terris sed in calis collocata, ex qua cuncta in nos Dei vera dona, ipsaq; in primis vita æterna veluti ex capite in subiecta mēbra deriuētur. Et hætenus quidē recte sentit, realem corporis Christi in terris presentia, firmissimis plurimis argumētis, nobiscū refutās. Sed nimium profecto parcè ac ieiunè de isto signorum genere loquitur, quum ea $\mu\upsilon\eta\mu\acute{o}\sigma\omega\alpha$ tātum vocat, quod etiam pictis imaginibus conuenit. Quamuis enim postea plus etiam illis quàm nos tribuere videatur, nedum ut illa extenuet: si quis tamen rem totam propius inspiciat, comperiet omnem signorū rationem ab ipso aboleri: ut qui panem illum & vinum illud, non corporis illius pro nobis traditi & sanguinis illius pro nobis effusi signa, sed ipsius essentialis æterni Filij Dei conceptacula esse contendat: ut sicut Christicaro propter inhabitantem in ea τοῦ λόγου hypostasin facta est re ipsa Diuina, sic propter eiusdem essentialem in illo pane & illo vino inhabitationem atque adeo cum illis vnitionem, panis ille & vinum illud sint res diuinissima: adeo ut ex illius sententia hæc τοῦ λόγου in pane & vino inhabitatio, ab illa hypostatica nō toto genere, sed secundū plus & minus differat. Hætenus videlicet quod

hæc cum ipsa carne Christi sit penitior & arctior, adeo ut homo ille sit ipsemet Deus, ista verò cum illo pane & vino non sit usque adeo intima, ut ille panis & illud vinū sint ipsemet aterni Dei Filius: quem teterrimum & planè cum manifesta impietate coniūctum errorem tunc demum refutabimus, quum eiusdem de rebus significatis, & signorum cum rebus ipsis analogia, & utrorūque inter se copulatione, itēque perceptione, & effectis sententiam exposuerimus, ne sapius idem inculcare cogamur.

De rebus Sacramentaliter in Cœna Domini significatis.

Edocti Verbo Domini, prout sonant & significant institutionis verba, per panem illum, corpus illud Christi pro nobis crucifixum: per vinum illud, sanguinem illum pro nobis effusum: per panis illius fractionem & illius vini effusionem, diros illos innarrabiles Christi pro nobis tum in corpore tum in anima toleratos cruciatus: per exteriorem eorūdem symbolorum traditionem, interiorem ac spirituales Christi præbitionem: per eorūdem denique sumptionem, spirituales eiusdem per fidem receptionem, sacramentaliter ex ipsius Christi ordinatione significari docemus. Hæc hinc verò triplicem nobis Christi carnem statuit, unam naturalem, alteram sacramentalem, tertiam mysticam. Naturalem carnem desinit eam, quàm ὁ λόγος sibi hypostatice

staticè vniuit nunc in calis positam, & cuius *μν-
μωωα* sint panis ille & vinum illud, sicut paulò
ante diximus: ita videlicet vt illa caro in hac sacra
actione non aliter (quamuis in diuersum finem)
sensibus nostris externis proponatur, quàm imago,
vt rei picta admoneamur. Sacramentalem carnem
autem vocat ipsum illum panem & illud vinum, in
que illapsa diuinitas essentialis τὸ δόξου, eisque v-
nita, faciat vt panis ille & vinum illud sint caro
Christi, non quidem eadem numero atque natu-
ralis illa, sed natura, id est ratione viuificantis Di-
uinitatis, ei carni similis. Tertiam denique my-
sticam nos ipsos appellat, qui pane illo virtute viuifi-
ca prädito ritè vtentes, ipsum Christi corpus euada-
mus.

De signorum & rei significatæ
analogia.

Rectissimè scribit Augustinus, nisi conuenien-
tia & similitudo quedam esset inter signa & res
significatas, ne signa quidem fore. Nam visa equi
vel bouis imagine, cui tandem homo veniat in
mētē? Quam autem analogiam inter illa signa &
res illas significatas statuamus, facile vel nobis ta-
cētibus, ex iis que paulò antè diximus intelligi po-
test. Apparet enim mox similitudo aptissima inter pa-
nē & vinum, id est corporalem alimoniam nostrā, &
Christum, ex quo aterna vite succum haurimus:
itidēque inter panis fractionē, & diros eius cru-

ciatus inter vini in poculum infusionem & sanguinis ipsius effusionem : ac denique inter corporalem & spiritualement, tum prabitionem tum receptionem. Harchius autem, omnibus istis neglectis, duplicem analogiam nō inter signa & res significatas, sed inter rem essentialiter in pane & vino contentam, & intimē ac ineffabiliter illis permixtam, & panem istum ac vinum istud comminiscitur. Vnam videlicet, quod sicut caro Christi naturalis per hypostaticam inhabitationis gratiam euasit caro essentialiter Diuina, utpote Filij Dei caro: sic panis iste & vinum istud eadem Diuinitate ipsis essentialiter unita fiant caro Christi vera, & illi carni naturali, quod ad viuificam illam virtutem attinet, similis: alteram autem in eo quod sicut panis quo vescebatur Christus, & vinum quod bibebat, in terris agēs, calore naturali concocta, &, ut loquuntur medici, (fuit autem professione medicus Harchius, cui propterea similitudines istae fortassis in mentem uenerunt) carni illi pro nobis assumptae, & Diuinitati Τοῦ λόγου unitae assimilata euadebant ipsa Christi caro naturalis: ita etiam quisquis illa Sacramenta (quibus eadem illa Diuinitas quamuis non hypostaticē, tamen essentialiter & abundantissimē unita est ac permixta) ritē, id est tum ore tum uiua fide sumit, fiat verum Christi corpus, & quodammodo ipse Christus.

De signorum & rerum significatarum Sacramentali in cœna Domini coniunctione seu copulatione.

Quum Sacramenta sint signorum species, fatendum est necessario significatiua relatione res per ea significatas cum ijs quodammodo coniungi. Quoniam autem non quidquid seu verbis nudis, seu adiunctis præterea Symbolis ac visibilibus signis promittitur, re ipsa præstatur: idcirco non tantum significatione, sed etiam ipsarum rerum significatarum vera præstatione Sacramentalem coniunctionem siue copulationem desinimus. Et hæc est Sacramentalis rerum communium transmutatio, qua fit nimirum, ut ex rebus cõmunibus fiât vera & nisi per nos steterit, efficacissima, nostra cū Christo sancienda concorporationis spiritualis instrumenta. Istam autẽ transmutationem in solo usu, non in substantia ipsius panis & vini positam, vni Dei nobiscum paciscentis voluntati tribuimus: ex quo efficitur, quum Sacramentalis hæc mutatio in solo usu posita sit, illa Sacramentorum rationem extrã usum, eumq; legitime obseruatum, nullam habere. In hac autem doctrina qui non acquiescunt, (transsubstantiatores nimirum & consubstantiatores) hoc præterea requirunt, ut res significatæ re ipsa non tantum dari (quod nos minime negamus) sed etiam in terris vna cum ipsis signis adesse dicantur: quod quatenus concedamus, & quatenus

negemus, suo loco dicetur. Caterùm Harchius noster in eodem prorsus atque illi errore versatur, in eo tamen diuersum sentiens, quòd illi quidem corpus ipsum, & sanguinem Christi re ipsa adesse volunt, transsubstantiatores quidem sine pane & vino, consubstantiatores autem in, sub, vel cum pane & vino: Harchius autem non ipsum corpus, neque ipsum sanguinem, sed Diuinitatem ipsam essentialem τὸν λόγον, & carnem illam potentialem cum pane & vino, atque adeo nobiscum cõsubstantiat, ideòque extra vsum quoque panem & vinum habere sacramentorum rationem existimat.

De signorum & rerum significatarum in
Cœna Domini perceptione.

Quòd Sacramèta (Hoc vocabulo latiore notatione accepto) duabus reb. cõstent, vna videlicet terrena, altera caelesti: docemus rē terrenam, id est panem & vinum, terrenis instrumentis, manu videlicet & ore percipi, & similiter ritus Sacramentales, fractionem videlicet, præbitionem & receptionem, corporeis itidem instrumentis peragi: rem autem caelestem, id est quidquid per illa sacramentaliter significatur, sicuti menti obijciuntur, sic sola mente per fidem apprehendi. Rursum verò Transsubstantiatores & Consubstantiatores, propterea quòd rem caelestem tam præsentem esse volūt in terris quàm

rem

rem ipsam terrenam, idcirco corporis instrumentis
 utraque simul percipi contendunt: nec aliter sen-
 tit Harchius, eo quod modo diximus excepto.

De Cœnæ Domini effectis.

Cœnam Domini non propter panem & vinum,
 sed propter homines institutam esse dicimus, &
 quidem ad illorū salutem. Sed quoniā alij quidem
 dignè (id est cum pœnitentia & fide) alij verò in-
 dignè (id est vel quid hoc rei sit ignorantes, vel
 increduli, vel impœnitentes) ad eam accedunt, id-
 circo contraria duo effecta illi tribuimus: unum
 saluificum, quod ipsius Cœna propriū est, alterum
 vero *κατασκευαστος*, ad condemnationem, non
 ab ipsa Cœna, sed ab indigno ipsius usu emanantē.
 Verum igitur illius in solis pœnitentibus & creden-
 tibus effectum est, cōfirmatio cōsociationis ipsorum
 cum Christo spiritualis: qua fit ut spiritualiter cum
 ipso Christo connexi, & sic ipsius meritorū omnium
 participes facti, hoc etiam consequantur, ut, sicut
 in corpore naturali animato membra cum capite
 coherentia sensum & motum inde percipiunt: ita
 spiritualiter ipsi Christo copulati, dona omnia spi-
 ritualia re-generatorum propria, ac tandem etiam
 vitam ipsam eternam, à carne Christi, ceu capite,
 in coherentia membra emanantem, magis ac ma-
 gis adipiscantur: cuius etiam propterea sigillatim
 quidem membra, cōiunctim verò mysticum corpus

appellantur. Et quoniam separata alia ab aliis membra neque unum corpus efficere, neque unius eiusdemque capitis corpus unum esse possunt, idcirco inter Cœna Domini effecta in primis numeramus charitatis incrementum, quo alij cum aliis sub eodem capite arctius coniungantur, sicut eundem Christum iisdem Sacramentis omnes participant. In hoc porro mysterio concurrentes causas sic distinguimus, ut sicut uni diuinae ordinationi sacramentalem, de qua diximus, transmatationem tribuimus, ita uni Spiritus sancti infinite & ineffabili potentia acceptam ferimus in solidum illam nostri, qui in terris sumus, cum Christo, per eius carnem quæ nunc in cœlu est, & nusquam a libi, consociationem, quam Paulus Ephes. 5. 32. Mysterium magnum vocat. Quod autem sic facti spiritualiter ipsius Christi participes, fidei incrementum, aliæque caelestia dona, ac in primis nostra regenerationis obsignationem, ac tandem etiam æternam tum corporis tum animæ vitam adipiscamur, totum illud ab uno Christo Deo & homine, per eius carnem pro nobis assumptam, crucifixam, & tandem supra res omnes creatas euectam, in nos emanare credimus. Instrumentales denique causas in his mysteriis agnoscimus, partim ipsius Dei respectu, exteriores illas, quibus in externos sensus incurrentibus, mentes nostra ad rerum significatarum considerationem commouentur: nempe pastorem ipsum, verba institutionis,

Symbo-

Symbola, & Sacramentales ritus: partim nostri
 respectu, interiorum & in nobis ex Dei dono ha-
 rentem unicam, nempe Fidem. Et rursus inter
 hac instrumenta hoc discrimen statuimus, quod
 externis illis sic utatur Deus, ut tamen ipsis nul-
 lam vim intrinsecam efficientem insinuet, sed
 duntaxat quid ipse vnus intus agat, nobis per ea
 testificetur: interius autem illud quo nos ipsi uti-
 mur, nempe Fidem, agnoscimus hac vi prae ditã esse,
 idque ex Dei ordinatione, ut Christum verè nobis
 spiritualiter applicet. Denique $\kappa\omicron\upsilon\omega\upsilon\lambda\omicron\varsigma$ siue Con-
 sociationis voce ex Apostolo desumpta, nullã ipsius
 corporis Christi cum nostris $\sigma\omega\mu\alpha\tau\omicron\upsilon\mu$, nullum rea-
 lem contactum, neque corporali, neque spiritali
 modo statuimus. (Quorsum enim hac monstruosa,
 Cyclopica, cum corporis Christi veritate & eiusdem
 in calis collocatione ex diametro pugnantia, & ab
 hoc caelesti mysterio prorsus aliena?) Sed ita signifi-
 cari docemus, quemadmodum, ut cibo naturali in
 hac vita nutriamur, non satis est apparatus esse &
 appositas dapes, sed illas praeterea re ipsa sumere, &
 concoquere nos oportet, minimè alioqui succum ali-
 mentarium inde hausturos: sic, ut meritis Christi,
 & iis quae ipsi insunt fruamur, ac in primis ut æ-
 terne vite succum seu vim spiritualement ex eo hau-
 riamus, non satis esse quod assumpta ab ipso caro,
 tum accepta spiritus plenitudine, tum in ara crucis
 sit nobis iustificandis, sanctificandis, & tandem gla-
 rificandis, perfectissimè aptata: sed praeterea oportere

ut ipsemet Christus verè ac re ipsa noster fiat, qua
 coalitione mystica & spirituali, ipse in nobis, & nos
 in illo viuamus. Hæc autem arctissima credentium
 cum ipso Christo connexio, non ad vllum corporum
 contactum, aut animarum realem coherentiam, sed
 ad intimam in nobis ipsius efficacitatem relata,
 translatis omnibus illis vocabulis, Comedendi,
 Bibendi, Concorporationis, Ingestionis, Cœnæ, Vni-
 tionis denique, in sacris literis significatur, quibus
 videlicet arctissima connexiones naturales in
 communi hominum vitâ declarantur. Postremo
 docemus neque ipsius Christi virtutem siue *ἐνέργειαν*
 posse à nobis participari, quin ipsemet noster fiat
 & nos illius: neque vicissim ipsum fieri nostrum
 posse, quin ipsius energiam participemus, quòd caro
 cum virtute, ac virtus cū ipsius carne sic cohereat,
 ut neutra ab altera diuelli unquam possit. Ex quo
 consequitur tum in verbo nudo tum in verbo cum
 Sacramētis coniuncto, unum & eundem Christum
 totum cum ipsius Spiritu seu virtute saluifica nobis
 spiritualiter apprehendendum proponi, quamuis
 accedentibus ad verbum Sacramentis, fidem vehe-
 mentius in nobis commoueri, ac proinde efficacius
 agere oporteat. Deinde & illud efficitur Christum
 ipsum siue in nudo verbo, siue in Sacramentis, non
 nisi à credentibus, ac proinde ad vitam percipi.

Quid autem Harchius? Ita varius est ac multi-
 plex, ut vix, quid liquido sentiat, intelligere potue-
 rim.

rim. In summa verò vult virtute benedictionis
 mystica, (vt loquitur Pagina 32.) id est, per verbū
 Dei à legitime ordinato ministro pronunciatū, (vt
 scribit Pagina 38.) diuinitatis Christi substātiā,
 quæ ubique est per præsentiam generalem (pagina
 12.) Deum: (pagina 32.) Verbum illud æternum,
 quod caro factum est: (pagina 15.) ipsam Christi
 Deitatem: (pagina 16.) Verbum viuificum, & Spi-
 ritum sanctum: (pagina 28.) ipsam diuinitatem:
 (pagina 31.) Verbum æternum, & essentiam diui-
 nam: (pagina 45.) diuinitatem, quæ in Christo cor-
 poraliter habitat: (pagina 63.) carnem Christi in-
 uisibilem, id est, æternum Verbum & Spiritum san-
 ctum: (pagina 77.) viuifici verbi virtutem: (pagi-
 na 79.) verbum de Deo verbo: (pagina 80.) virtu-
 tem & vim quandam à Christi carne: (pagina 97.)
 substantiā verbi viuifici & Spiritus sancti: (pagina
 103.) quandam Christi portionem: (pagina 106.)
 esse potissimum in hoc Sacramento: (pagina 13.)
 solam dari in Sacramento: (eadem pagina) In Sa-
 cramento contineri: (pagina 14.) ore suscipi à fide-
 libus: (pagina 15.) alere carnem Christiani: (pagina
 16, & 21, & 28, & 32, & 53, & 55, & 102.) in pane
 latere: (pagina 26.) infundere sese in panem, inef-
 fabili modo: (pagina 28, & alibi sepe.) immutare
 panem in corpus verbi: (pagina 30.) impertire sese
 per carnem non illam, quæ in cælis est, sed eam quæ
 ex pane & vino constituitur, fideliumque corpori
 coniungitur: (eadem pagina.) facere vt panis in

carnis Christi virtutem & naturam transeat:
 (pagina 31.) *facere panem corpus Christi actuale,*
quando manducatus & concoctus est ab homine fi-
deli, hominem faciens actu corpus ipsius Christi:
 (pagina 40.) *sumi à quibusuis, sed euanesce in*
is qui carent calore charitatis: (pagina 41.) *illabi*
in panem ineffabili modo: (pag. 45.) *facere ut panis*
transeat in substantiam carnis Christi in caelum
euecta: (eadem pagina) *perfundere panem:* (pag.
 46) *mutare panem in substantiam Christi infusio-*
ne diuinitatis secreto illapsu: (pag. 49.) *vniri pani*
mirabiliter, & per habitationis gratiam: (pag. 15,
 & 56, & 74, & 80, & 81.) *facere ut panis abun-*
dantissimè habeat in se Deum: (pag. 57.) *miro mo-*
do de plenitudine sancta carnis Christi in nos &
in panem infusa facere panem Christum per poren-
tiam & virtutem: fideles verò actu tales, de qui-
bus dicitur: Nolite tãgere Christos meos: (pag. 63.)
quotidie ex pane & vino creatã, & de altari à fi-
delibus sumptã natura similẽ esse illi carni, quam
habet Christus in caelo, viuifica nimirum ratione
viuificantis diuinitatis, quã sese in panẽ infudit,
& commiscuit ineffabili modo: (pag. 70.) *illapsam*
in panem eidem vniri, ut cera liquefacta alteri ce-
ra liquefacta: (pag. 79.) *facere mirabiliter, poten-*
ter, ineffabiliter ut panis, seruata forma & substan-
tia, in diuinam abeat naturam: (pag. 82.) *Distin-*
guens autem idem Harchius inter eos, qui ad Cœ-
nam accedunt, vult, si animalia fuerint irrationalia,

lia, solo ore panem illum sumere, sed duntaxat ad beneficium presentis vite: si vero fuerint rationalia, sumere etiam illum, sed non pari exitu. nam infideles quidem & hereticos sumere etiam illum ad eundem finem, sed qui si in infidelitate perstiterint, cum etiam sumant cum pane Deum per generalem presentiam diuinitatis, accipere iudicem non Seruatorem: (pag. 56.) & totum quidem Sacramentum manducare, ac proinde corpus Christi, sed nomine & sacramento tenus: (pag. 42.) malos vero habentes quandam fidem comedere Sacramentum ad aliquod bonum vite temporalis, sed quia non diligunt ea fide qua diligit, nihil illis prodesse Sacramenti comestionem ad vitam aeternam: (pag. 71.) Tertium genus restare eorum, qui ore & fide & Sacramentum & rem & fructum Sacramenti percipiunt: (pag. 42.) & tamen mali (inquit pag. 72.) multo minus infideles dicuntur Christi corpus comedere. Idem Harchius interdum Baptismum Cœnæ Domini exæquat, ut pagina 32. aliquando merè spirituales vim extra carnem Christi ei tribuit, ut pag. 61, non minus (inquit) est Christus in Baptismo, quam in Eucharistia, verum per diuinitatem, non humanitatem. Præterea quamuis Papistas merito reprehendat in eo, quod poculi usum in ijs quos Laicos vocant sustulerint, & illam Deitatem non minus in vinum quam in panem velit infundi: (pag. 44.) videtur tamen vini & sanguinis illius viuifici potum magis etiam,

quàm panis esum urgere, quoniã (inquit) ex Origene, (pag. 115.) non dixit Dominus, Hic est panis novi Testamenti: sicut dixit, Hic est calix novi Testamenti: adeo ut si quis spacio temporis premitur, id est, (ut loquitur pag. 116.) tẽpore excludatur, malit præteriri panis usum, quàm calicis. Quĩ enim (inquit) manducatio longius exquirat tempus, quàm potatio, si in anima deliquum incideris, nõne in os potius inijcies vinum, quàm carnes, quoniam illud citius repente delapsas instaurat vires? Præterea male defendens panem & vinum Cœna Domini habere Sacramentorum rationem etiam extra usum, id tamen non vult in Baptismo valere. (pag. 89.) Cœnam autem quatenus vocet sacrificium, & hĩc rursus quot allegorĩis sacra mysteria contaminet Harchius, suo loco, id est, in refutatione dicemus.

De Cœnæ Domini administrandæ modo ac ratione.

Cœnæ Domini administrationem, sicuti par est, ad institutionis diuinæ normam & amussim exigimus. Itaque à Domini inuocatione exorsi, habita concione & repetitis precibus, ipsam Domini institutionem magna cum attentione recitatam populo solẽni formula explicamus, ac deinceps, edita fidei Christianæ publicæ per Apostolici symboli recitationem professione, quod iussit facere Dominus,

Dominus facimus. Panē enim fractum, & vinum poculo infusum tradunt quidem ministri, accipiunt verò, comedunt, & bibunt singuli: quibus, peractis, & rursus gratijs Deo actis, populoque diligēter de cōferenda eleemosyna, ceterisque charitatis prestanda officijs commonefacto, (quibus vnis rationibus, quatenus videlicet Deo gratias agimus, solenni nostri tū corporis, tum animi, consecratione Christiana charitatis officiisque testificata, hanc actionem docemus ἑὐχαριστῶν sacrificium vocari) minister populum cum solemnī benedictione dimittit. Et quoniam sacra est in primis hac actio, quasi in celis potius quàm in terris celebranda: curamus, vt hac omnia non tantum honeste & decenter, (sicut reliqua omnia in domo domini fieri decet) sed etiam reuerenter & venerabili cum grauitate administrentur. Omnia autem illa quorum quaedā ad impietatem, quaedam ad superstitionem conuersa sunt, quaedam denique ridicula sunt, & histrionica saltationi quàm vsq; ad eò sacris mysterijs conuenientiora, e domo Domini tanquā sordes, eiecimus: relicta in ijs, quae adia phora sunt, singulis Ecclesijs libertate. Harchius autem, quannus panem & vinum diuinae ipsius essentialis τοῦ λόγου virtute, ipsis abundantissimè, vt ipse loquitur, vnita repleuerit: nihilominus tamen adorationem interiorem ad illa directam tollit, vt exteriorem, quàm venerationem appellat, substituat: oblationē & ἑὐχὰς nō simpliciter damnat:

linteã denique sacerdotis vestẽ nõ improbat: impia
 tamen & superstitiosa quadã merito reprehẽdens.
 Et hæcenus quidem Harchij sententiam de
 singulis huius controuersia quæstionibus cum no-
 stra comparauimus. Itaque superesse hoc vide-
 tur, ut nostris confirmatis, dogmata illius ex
 Dei verbo refutemus, ac demum ijs, quæ pro se
 profert, respondeamus. Erit autem hoc nobis cõsa-
 cilius, quod ne speciem quidem ullam ullius argu-
 menti Harchius ex Dei verbo profert, præter vni-
 cum prorsus elumbe, quod suo loco explicabimus.
 Primum, quod panem & vinum dicimus signa es-
 se cum ipsa rerum significatarum præstatione con-
 iuncta, probatione non eget, nisi apud Transsub-
 stantiatōres, qui pro mutatione rerum communium
 in Sacramenta, statnũt earum annihilationem. Sed
 cum Harchio sentire non possumus intra ipsa signa
 re ipsa contineri res significatas, quacumque tan-
 dem illæ sint. Hoc enim neque ipsa rerum, id est,
 Sacramentorum aut rerum significatarum natura
 patitur: neque in sacris literis vlla vocula inue-
 niatur, qua constitui tale quicquam possit: ut planè
 videatur hac quidẽ in parte minũs absurda eorum
 sententia, qui Christi corpus realiter adesse volunt,
 quàm eorũ qui in, sub, vel cũ pane re ipsa illud ad-
 esse cõtendunt. Sed Harchius magis etiã ineptã sen-
 tentiam tuetur, qui, ut corporis naturalis localem
 præsentiam excludat, deitatem ipsius verbi, ex car-
 ne assumpta in panẽ illapsam, velit intra ipsum pa-
 nem

panem habitare, adeoque ipsi re ipsa uniri & permisceri. De quo dogmate mox dicemus.

Iam verò quod ad res significatas attinet, verum illud ipsum corpus naturale, & verum illum naturalem sanguinem Sacramentis illius panis & illius vini significari, dicimus constare ex additis vocibus. QVOD TRADITVR, & QVI EFFVNDITVR: item ex disertis Pauli verbis, I. Cor. 10. 16, ubi panem quidem corporis Christi, poculum autem, (id est vinum poculo contentum) sanguinis Christi communionem esse testatur. Nec enim dubium esse potest, quin id ipsum quod comunicatur, sit illud ipsum, quod in Cœna Domini significatur & præstatur. Itaque nihil absurdius fingi potuit isto Harchij commento, qui nomine corporis quod traditum fuit pro nobis, & sanguinis qui fuit effusus, Deitatem ipsam Christi siue verbum ipsum æternum Patris, & Spir. sanctum intelligit. Diversa est autem questio. Quid in Cœna Domini significetur & præstetur, ab ea qua queritur, quo sensu corpus illud naturale de pane illo, & sanguis ille naturalis de vino illo dicatur. Ad hanc enim respondendum est, Sacramentale hoc esse dicendi genus, quo, ut ipse Harchius agnoscere cogitur, rei significata nomen ipsi signo tribuitur. Ac proinde agnoscimus Corporis nomē interdum non ipsum naturale corpus sed eius Sacramentū significare: quod nonnulli ex veteribus patribus corpus Sacramentale vocarūt, id est, Sacramentaliter intellectū, velu-

ti quum dicunt. Corpus Domini videri, tangi, dentes in illud insigi, in terram cadere, creari, fieri, consumi: sed nullam propterea Diuinitatis Christi siue $\tau\omicron\upsilon\upsilon$ λόγου in ipsis Sacramentis realem inhabitationem ponimus. Præterea & hoc agnoscimus, Ecclesiam quoque corpus Christi vocari, sed mysticum siue spiritualiter, mysterio magno, ut loquitur Apostolus Ephes. 5. 32. inter se sub uno & eodem capite, Christo connexum, & eiusdem Spiritu viuificatum, Eph. 4. 16. neque id quoque mysterium insciamur signis panis & vini, & eo quod omnes ex eodem illo pane sumimus, & ex eodem illo poculo illum Spiritum bibimus, 1. Cor. 10. 16. adumbrari atque etiam sanciri: sed hoc nunquam probabit Harchius, neque alius quisquam his verbis institutionis cæne Domini: **CORPVS MEVM QVOD PRO VOBIS TRADITVR**, Ecclesiam siue ipsam Ecclesiam membra, id est, corpus Christi mysticum intelligi. Pari. n. ratione per **HOC EST SANGVIS QVI EFFVNDITVR** idem corpus mysticum rursus intelligeretur, quod adhuc nemini venit in mentem, ut diceret. Et certè si corpus illud esset mysticum corpus, singuli fideles Ecclesiam comedere viderentur. Apage igitur plusquam aniles istiusmodi nugæ, & vertiginosis solis ista deliria relinquuntur.

Tertiò, analogia inter caducam hanc alimoniam & vitam, & cælestem illam naturalis Christi carnis virtutem, æternamque inde in nos, non in partem

nem aut vinū emanātem vitam, quum in sacris li-
 teris millies inculcetur & ipsi consubstātiatores idi-
 psūm in sexto Ioannis capite agnoscant, probatione
 non eget. Totum autem illud Harchij commentum
 de pane communi, quo Christus vescebatur, qui an-
 tea dicitur: caro Christi, ab eodem postea comesus
 & calore naturali concoctus euaserit ἐπεὶ ἡ ψυχή & caro
 Christi, & quidem diuina, propter unionem τοῦ λό-
 γου hypostaticam, quasi propterea panis cæna Do-
 mini corpus ipsius dicatur, quid aliud est quàm
 ebrij delirantis somnium? Nam etiamsi istud
 tam absurdum commentum illi concederem, oport-
 tuisset sanè Christū prius hunc ipsum panem, quem
 corpus suum appellat comedisse, cōcoxisse & (sit ho-
 nor auribus) reiecisse, ac sic tandem factum corpus
 suum discipulis præbuisse. Et nunc quoque ubicun-
 que & quoties Domini Cæna administratur, Chri-
 stum oportuerit corporaliter præsentem hæc eadem
 agere, aut inuisibiliter in cælum subducere, ne nu-
 dum panem sumeremus. Verum ne sic quidem pa-
 nis ille fuerit Domini caro, quum cibi excrementa
 non fiant ipsius sumentis caro, sed is demum cibi
 succus, qui carni sumētis assimilatur. Sed his omni-
 bus putat se pulchrè occurrisse, quum Christum di-
 cit carnem illam suam sic ex pane creatā in celo ha-
 bere, sed ex illa carne suam Deitatē infundere in
 panem (pag. 76.) qui proinde diuinus effectus, sit
 quoque, nostri respectu, caro Christi dicitur: & de-
 mum etiam credentes, ore & fide comesus, faciat i-

tidem diuinos & ἐπεφύλακτα ipsius Christi carnem, illi in calis manenti naturali natura & specie, ut loquitur, similis, atque adeò, ut loquitur, pag. 77, caro Christi caro inuisibilis, æternum verbum, & Spiritus sanctus: que non tantum stulta, sed etiam impia portenta quid attinet pluribus refutare, quàm nulla ne rationis quidem specie nitantur? Absit enim ut Patribus, quorum testimoniis Hærcium nullo cum pudore abuti ostendemus, hæc monstruamquam in mentem venisse existimemus.

Quòd autem ad Sacramentalem symbolorum & rerum significatarum, id est, corporis illius naturalis pro nobis traditi, & sanguinis pro nobis effusi præstationem cum significatione coniunctam attinet, quod hac de re docemus, certò & expresso Dei verbo nititur. Quum enim constet Sacramenta de quibus agimus, esse promissionibus Euangelicis adiuncta, ut tanto magis de illarum præstatione certiones fiamus, cõsequitur neque ipsis promissionum verbis, neque Sacramentis aliam coniunctionem tribui posse, quàm efficacis significationis que à promittentis sola vi & fidelitate emanet. Etenim spiritualia sunt que tum verbo, tum Sacramentis & significantur & sub Euangelica, id est, fidei conditione præbentur: merè verò spiritualia ac diuina cuiusmodi sunt incorporatio in Christum, & in eodẽ collatum iustificationis, sanctificationis, & tandem glorificationis seu vitæ æternæ donum, per aliam ut villo modo efficientem causam si quis nobis tribui existimet,

existimet, aut rerum diuinarum prorsus est imperitus, aut planè impius, ut qui, quod vnius Dei est incommunicabiliter tam proprium quàm ipsa est Deitas, ad panem & vinum, res inanimatas, transferat, aut certe cum illis communicent. Nego igitur, & pernego Deitatem aut vim ullam diuinam in ipsa signa infundi, & impiù esse hoc dogma rursum dico, eo quidem sensu quo loquitur & scribit Harchius, non quo locuti sunt Patres, quorum sententiã penitus deprauat, ut suo loco dicemus. Aio (inquàm) impiù esse dogma, existimare quod res communes, ex Dei ordinatione Sacramenta fiant, aliter intelligere, quàm quòd ad alium usum, id est, ad res diuinas significandas, transferantur, quarum praestatio nullo modo neque à ministro neque à verbis ipsis institutionis, neque à symbolis, sed in solidum ab vnius Dei vi, nulli prorsus rei creata vnquam communicata, efficitur. Falsissimù est igitur hoc deliriù ab Harchio tot modis inculcatù, ineffabili modo verbum ipsum in panem & vinù re ipsa illabi, ut Domini caro fiant dyuinae. Nec enim Sacramentalis mutatio est magis miraculosum aut ineffabile quippiã, quàm quum ex cõmuni cera sit autenticum publici instrumenti sigillum. Quauis enim illa quidem sit diuina & diuinarum rerù causa, hæc verò humana & sancientis rebus humanis instituta ordinatione: tamen res ipsa in genere eadè est, tantùm in eo differēs, quòd in illis Deus de vita aeterna, hìc verò homines de negotiis humanis paciscuntur.

Quod & Transsubstantiatores signorū, & Cōsubstanti-
 atores rerum significatarum, & quidem in primis
 Harchium, qui ipsum aeternum Dei filium maxima
 cum impietate pani realiter uniri docet, saltem ex
 toties à nostris citato Augustini loco lib. de Trinit. 3.
 cap. 10. discere oportuit: ubi Sacramenta dicit ut re-
 ligiosa honorem habere posse, non autem stuporem
 ut admiranda. Sed hoc istos omnes fefellit, quòd ea
 quae Dominus verè ineffabiliter agit, dum quae cor-
 poraliter per symbola significat, in credentium cor-
 dibus spiritualiter sua unius virtute exequitur,
 cum Sacramentali mutatione confundūt: quum il-
 lud Dei opus, id est, Ecclesiae & Christi spiritualis il-
 la connexio verè magnum sit mysterium, ut loqui-
 tur Apostolus: hoc verò, id est, rerum aliquarum
 à communi usu ad aliū extra ordinariū significan-
 dum translatio à paciscentiū voluntate pendeat, &
 inter homines etiā sit quotidianum. Sed & istud cō-
 mentum, quo aeterna illa aeterni Filij Dei Deitas se-
 cundum substantiam pani unitur, quomodo impiū
 nō est? Quod enim Harchius hypostaticā hāc unionē
 Deitatis & panis non esse cōtendit, manifeste, ut in
 Scholis loquuntur, contradictionē implicat. Quid e-
 nim aliud est, hypostaticè verbum illud aeternū Dei
 carni assumptae unitum esse, quàm καὶ τὸ ἄσπαστον
 id est sua ἁσπαστοι, non autem sola ἐν ἑαυτῷ aut πα-
 πορωταῖα illi carni unitum esse? Sed audio quid Har-
 chius respondeat, verbum videlicet illud aeternum
 sic illi carni unitum esse, ut cum illa unicum ὁμοῦς
 ἕν ἓν

ad hoc constituat, cum pane verò sic uniri, ut eum
 non actu, sed diviud tatum efficiat corpus, nò idem
 illud ipsum quod est in caelis, sed aliud numero, na-
 tura tamen & specie, id est, etiam per inhabitan-
 tem re ipsa in pane Deitatem diuinum, postquam
 illud potentiale corpus ore & fide sumptum, come-
 sum, & concoctum fuerit. Enimverò quid hoc aliud
 est, quam totidem incarnatos filios Dei statuere,
 quot ad Caenam Domini ritè, & sicuti par est, ac-
 cedunt? Et ineffabilem illam gratiam vni illi car-
 ni ex Maria Virgine assumpta propriam, quannis
 impari, quod ad energiam attinet, efficacitate,
 cum credentibus omnibus communem statuere? Ut
 autem apertius etiã intelligatur, quim & ridicu-
 lum & impium sit istud commentum, quo ipsemet
 Dei Filius cum symbolis re ipsa uniri dicitur, sin-
 gamus Harchium non ipsum Deum, non Verbum
 ipsum aeternum, sed quandam duntaxat ipsius vir-
 tutem, quam carnem verbi, & verbum de Deo
 verbo Patrũ testimonia non intelligēs, vel peruer-
 tens sapius appellat, intellexisse: & quanam hac sit
 virtus, & cuius efficacie dispiciamus. Deum certè
 ubique οὐσῶδες qui esse negat, Dei infinitã essen-
 tiam negat. Ubique autem illum esse, ut rerum
 creatarum partem, & quasi cum illis compositam,
 vetus Manichæorum delirium est. Et tamen cum,
 ut dicit Apostolus, in ipso, id est ipsius unius vi vi-
 uamus, moveamur & simus: & ut ipsi prophani
 scriptores cognouerunt, qua vi creata sunt omnia,

eadem etiam illa quandiu sunt fatendum sit con-
 seruari: ex quo efficitur Deum non tantum ⁱⁿ ^{rebus} ^{omnibus}
 sed etiam ⁱⁿ ^{rebus} ^{omnibus} rebus omnibus, quauis non
 eadem nec pari efficacitate adesse. Sed eadem illa
 & unica vis diuina non pariter sese in rerum
 creatarum conseruatione exerit, ut in prima earum
 creatione sese demonstrauit. Sic enim ipsa res ex
 nihilo condidit, ut non tantum prima, sed etiam
 sola sit rerum omnium existentia causa, seu mate-
 riam seu formam spectes. In rerum autem, quas ex
 praesistente materia condidit, conseruatione, siue
 specierum propagationem, siue indiuiduorum
 perseuerantiam spectemus, causas secundas ordi-
 nauit, per quas, quauis iis minime deuinctus, re-
 rum omnium ac singularum naturas conseruat. Sic
 à celo & ab agricultura soli ubertas: à sole, luna,
 stellis, ventis, aëris constitutio: à cibus suae naturae
 accommodatis animantium vita dependet. Sed lon-
 gè aliud est rem aliquam vi sibi diuinitus insita
 fouere, quàm res ipsas ex nihilo condidisse. Itaque
 illud summa quadam benignitate rebus creatis Deus
 certis gradibus concessit, res naturales naturalibus
 causis, prout tamen ipsi libuit, conseruans. At illam
 creandi, id est, ex nihilo aliquid efficiendi, vim sibi
 uni propriam esse ac permanere voluit, ut & ipsius
 naturae ordinis immutationem. Etenim Iehoua sit
 oportet, qui quidpiam à Non esse ad Esse traducat:
 unde etiam & Filij & Spiritus sancti Deitatem ex
 eo probamus, quòd ijs rerum omnium existentium
 creatio,

creatio, ut & Patri, in sacris literis, tribuatur. Quod
 attinet autem ad ordinis naturæ mutationem, quæ
 miraculi voce propriè accepta significatur: valde
 hallucinantur qui (vno excepto Christo homi-
 ne) vim eiusmodi miracula edendi cuiquam un-
 quam insitam à Deo fuisse existimant. Itaque mi-
 racula propriè appellata, quibus nimirum ordo ipse
 natura immutatur vel etiam aboletur, nulli nec
 Angelo nec homini accepta ferēda sūt, quasi causis
 ullo modo efficientibus, sed ut meris ac nudis in-
 strumentis. Nam nec Angeli quidem boni, nec sancti
 homines quicquam unquam *ἔργον* egerunt:
 sed illi quidem Dei mandata sunt executi, rerum
 natura non ipsis ullo modo, sed Dei unius condito-
 ris mandatis obsequente. Sancti autem homines,
 iidem Dei mandato, siue expressa, siue tacito
 & intrinseco afflatu suggesta, siue precibus impetra-
 ta miracula sic ediderunt, ut nulla ipsis insita vis
 hoc effecerit, sed unicum eorum externum ministe-
 rium interuenerit. Multò magis ergo quæ ab im-
 puris siue spiritibus siue hominibus edita leguntur,
 vel meræ fuerunt præstigiæ: vel causarum natu-
 raliū nobis quidem occultarū, demonibus autem,
 quos nulla res istiusmodi latet, cognitarum effecta,
 quæ tamen hominibus miracula videntur: vel ab
 ipso Deo per malos etiam Angelos iusta sua iudicia
 exequente, edita. Itaque non magis Moses, quàm
 ipsius virga, tot miracula in AEGypto, & in deserto
 edidit: ut merito Marcus 16. 20, Deum ipsum dicat

miraculis Apostolicam doctrinam confirmasse, Act. 3. 16. & 4. 10. Petrus sanati claudi miraculum sic ad Christi inuocatum nomen referat, ut sibi & Ioanni nihil præter externi ministerij partes relinquat. Ad Christum autem ipsum quod attinet, statuendū est, eum esse verum Deum naturæ suæ essentia, & qui etiam quatenus homo est, imperium in res omnes inferiores acceperit: sed tamen opera quæ præter naturam edidit: Augustinus vni Deitati ab humanitate non quidem separata, sed distincta, attribuit his verbis Tract. in Ioan. 9. Quia (inquit) Maria non erat mater diuinitatis, & per diuinitatem futurum erat miraculum quod petebat, respondit ei, quid mihi & tibi mulier? Idem eodem loco: Esuriebat Christus, quia homo erat: paupit quinque panibus tot millia, quia Deus erat: dormiebat, quia homo erat, ventis & fluctibus imperauit, quia Deus erat. Et Cyrillus in Ioā. lib. 2. cap. 139. Propriū est (inquit) suprema substantia, ut mortuos possit viuificare, quod equaliter Patri atq; Filio inest, propriū (inquā) ἀνωθέντως. Nā alioquin non procederet Cyrilli argumētum, Deitatem Filij ex mortuos viuificandi virtute colligentis. Et idem Cyrillus lib. de Trinit. 5. Ea quæ diuino modo facta sunt à Christo, non sunt humanis conditionibus attribuenda, sed naturæ ineffabili & omnem mentem transcendentī. Idem eodem libro: Posse implere omnia, & transire per omnia, & sequi in omnibus concedes etiam alteri naturæ à diuina, quàm diuinæ?

na? Non equidem. Denique Christus ipse testatur
 se in Spiritu Dei eicere demonia, id est, ut idem
 Cyrillus recte interpretatur, in Spiritu sancto, qui
 est & Patris & Filij virtus coessentialis. Idem Cy-
 rillus libro in Ioan. primo, cap. 72. explicans illa
 Baptista verba. Non enim ad mensuram ei dat Spi-
 ritum, & Spiritum ipsum essentialem à donis ab
 eodem per participationem communicatis distin-
 guens, Non ignoramus (inquit) Apostolorum quo-
 que manibus datum Spiritum sed orabant illi Spi-
 ritum, qui quum veniret, manibus eorum praberi
 dictus est. Non enim ipse beatus Moses de Spiritu
 qui erat in eo accipere videbatur, & alius prabere,
 sed soli diuina hoc seruatum est potestati. Solus enim
 Deus hæc sublimia Deoque digna efficere potest.
 Quorsum autem hæc omnia? nempe ut sic aduersus
 Hurchium colligamus. Si per hanc virtutem, cuius
 illapsu reali per benedictionem mysticam, vis pa-
 nem hunc fieri potentia corpus Christi, intelligis
 ipsam aterni Filij Dei essentialiam, plus certè huic
 pani rei inanimata, quàm ipsis etiã Apostolis con-
 cessum fuerit, ut qui Spiritus tantum participatione,
 id est, dona ab ipso in ipsis creata, & quidem ad
 mensuram habuerint. de quibus latè Apostolus
 1. Cor. 12: Deitati etiam, ut ostendimus seruata illa
 incommunicabili miraculorum, quibus ordo nature
 immutatur, efficiendorum potestate. Imò etiã in eo
 quòd vim nos diuinitus regeneradi dicis essentia-
 liter illi pani infundi, plus huic pani, quàm ipsi
 Christi carni naturali, per se, siue in sese confide-

rata tribuis: utpote quæ, sicut ex Augustino & Cy-
 rillo probauimus, illa verè sublimia & diuina opera
 ediderit, & etiam nū edat, non gratia vlla habitua-
 li, ut in scholis loquuntur, sed sola vnionis gratia,
 id est, non quatenus homo fuit & est omnibus do-
 nis, quorum capax esse potest humana natura, per-
 fectissimè ornatus, sed solius, solius (inquam) in sese
 considerata Deitatis respectu, humanitate, tãquam
 instrumento, ad ea quæ merè humana sunt præstan-
 da, utentis: quãuis operum Christi dno redes ugeta,
 toti personæ aduersus Nestoriū sint tribuēda. Quod
 si per illam vim non ipsummet Filium Dei essentia-
 liter, nec Spiritum ipsum sanctum, sed energiam in
 ipsa carne Christi naturali ab illis creatam intelli-
 gis, primū meras præstigijs profers. Nulla enim
 talis viuifica vis ipsi Christi carni inseri potuit in
 sese considerata, ut ex ijs testimonijs, quæ protuli-
 mus, apparet. Quod enim hæc caro viuificat, ideo
 fit, quia hic homo est essentialiter Deus, non quod
 hæc caro sit vita in sese: quod si vita in sese non est,
 ne viuifica quidem est in sese. Quomodo igitur ex
 illum carne viuifica vis creata siue ex participatio-
 ne in panem re ipsa sese insinuarit, quæ neque
 creata vnquam est, neque creari potuit, quoniam
 quicquid in semetipso viuificum est, Deus ut sit ne-
 cesse est, Deus autem esse nihil quod sit creatum po-
 test? Et tamen tantum abest, ut quoniam, ne pro-
 prietates cum Eutychete confundamus, negamus
 Christi carnem in sese viuificandi vim habere,
 propterea

propterea naturas cum Nestorio separemus. vel homini Christo, siue carni Christi vim viuificam, contra ipsius verba manifesta adimamus, ut contra ^{& dicitur p. 102.} toti personae, sicuti dictum est, tribuamus, contra Nestorium, & quum carnem Christi dicimus propter personaliter inhabitās verbum illud aeternum Dei, nos proinde essentiali vi Deitatis viuificare, multo plus ei tribuamus, quàm ij, qui proprietatibus naturarum cum Eutychete confusis, virtute quadam creata & participata, carnem illam viuificam factam esse contendunt. Quae quum ita se habeant, iterum dico Harchium somniasse, quum panem Cæne Domini ea vi, quae nusquam fuit, neque est, neque erit, e carne Christi delapsa, non modo diuinū factum, sed etiam viuificandi vim, ad nos videlicet re ipsa & actu Christi corpus efficiendos, adeptum diceret: quod, si verū esset, quāuis aliquid esse actu plus sit, quàm esse tantum dicitur, tamen cum maius quiddam sit, ac præstantius, vim habere alios viuificandi, quàm ab alio viuificari, & hoc utrumq; tribuat illi pani Harchius, (nec enim viuificare nos Christi corpus posset hic panis, nisi prius ipsemet esset talis effectus) & posterius istud tantum nobis relinquat Harchius, maiorem certe gratiam Deus in hūc panem, quàm in illos Christianos contulerit. Hunc autem errorem alij multi consequuntur, distincte quoque refutandi. Quoniam enim existimat Harchius hanc vim huic pani re ipsa inseri & vniri, hinc tria effi-

ciuntur necessario. Vnum, quamdiu manent panis & vinum, percepta semel benedictione mystica, siue sumantur, siue non sumantur, id est extra usum quoque rationem Sacramentorum habere. Alterum, Quicumque ore Sacramenta sumat, utrumque sumere, nempe & illa symbola & re illis reipsa insitam & unitam. Tertium denique, Si Filius ipse Dei & Spiritus sanctus reipsa & substantialiter istis symbolis inhaeret, Filium Dei, & Spiritum sanctum in illis adorari debere: quos & absurdissimos & terribilissimos errores, Harchio cum Transsubstantiatoribus & Consubstantiatoribus communes, seorsim refutabimus.

Ad primum quod attinet, quaestio in eo tota vertitur, Num benedictione Sacramentali (id est, ea recitatione & explicatione institutionis Coena Domini, quae sit in legitima ipsius administratione) panis & vinum certa qualitate quapiam afficiantur, quae ipsis re ipsa inhaereat, ut etiamsi eo ipso tempore, quo haec fiunt, non sumantur, ista qualitas ipsis ut subiectis impressa permaneat: ac proinde, siue ad absentes eo ipso tempore quo mysteria in coetu peraguntur, deferantur, siue seorsim reposita, prout tulerit egrotorum necessitas, ipsis praebeantur, noua consecratione, id est, institutionis recitatione & explicatione denuo facta non sit opus. Nos quamuis vetustam esse sciamus reliquiarum Eucharistiae in hos & alios usus reservationem, tamen, quoniam neque fundamentum habent ista
in Dei

in Dei verbo, neque aliunde quàm à superstitione nata sunt, & ut fortassis aliquando tolerabilis iste mos fuerit (quod eò usque nonnulli putarint istud aliquorum infirmitati concedendum) nunc tamen, propter mox sequutam idolomaniam, morem istum prorsus abolendum censemus, & symbola docemus extra usum, siue extra illorum sumptionem, nullam habere Sacramentorum rationem. Constat enim hæc mysteria religiosa meras esse actiones continuas, ad quas idcirco non adhibeantur symbola corporea ut in ijs sistat sese cogitatio, sed contra ut eos quibus præbentur ad aliud cogitandum & agendum commoveant. Itaque sicut panis & vinum ex rebus communibus fiunt relativè ad reatum illorum usum Sacramenta, citra ullam realem in ipsismet mutationem: ita mutationem illam Sacramentalem illo fine & usu merito circumscribimus. Afferimus & alias rationes ab exemplo tum veterum Sacramentorum, tum etiam Baptismi sumptas. Quum enim quispiam tinctus siue perfusus aqua fuerit, inuocato Patris, Filij, & Spiritus sancti nomine, cessat Sacramentum, quod idem in circumcissione fuit: & idem nostri aduersarij de suis illis ficti- tis Sacramentis Confirmationis, Extreme unctionis, Penitentia cõfiteri coguntur. Quod autem excipiunt aliud statuendum esse in Eucharistia, quoniam in actione sola non consistat, nihil est. Nam Actio genus est, ad quam omnia mysteria referenda sunt, extra quam perabsurdum esset speciem aliquam

imaginari: & in Baptismo quoque aqua, & à Pontificis quoque oleum in Cōfirmatione & Vnctione pluribus & operosioribus ritibus preparata adhibentur, quàm panis & vinum in Cœna Domini: qua tamen ne ipsi quidem Sacramenta vocant, sed ad Sacramentorum administrationem, veluti materiam adhiberi concedunt. Siue ergo satis sit semel recitatam & explicatam fuisse in publico cœtu sacra Cœnæ institutionem, ad hoc vt symbola ex rebus communibus Sacramenta euadant, ita vt in præbendis eorum reliquijs adhibeantur, quasi iam præparata, siue repetita benedictione indigeant: non habent tamen Sacramentorum rationem extra actionem his verbis præscriptam: ACCIPITE COMEDITE: ACCIPITE, BIBITE. Nam ne in naturali quidem alimonia panis habet cibi rationem, nisi in eo qui pane vescatur. Sed in eo panis hic cœlestis, id est, ad diuinum usum significandum & præstandū extra ordinem destinatus, (ideoque Sacramentum factus) à naturali differt, quòd naturalis vim alimentarem sibi habet à natura sic insitā, vt quandiu panis est, illa non careat, siue quispiam eo utatur, siue minus: panis autem iste cœlestis, significatione tantum Sacramentum, id est, spiritualis cibus est, idg. vsus ipsius respectu, nempe esus & potus: sicut aqua, que in Baptismo adhibetur non est baptismi aqua, nisi quis ea, sicuti par est, tingatur. Et hoc quidem mirum non est Transsubstantiatores & Harchium agnoscere noluisse,

noluisse, quum illi quidem panem in verum corpus Christi reipsa trãssubstãtari dicãt: Harchius autem^{cc} ipsummet æternum Dei verbum, seu virtutem ex^{cc} carne Christi reipsa emanantem impanari, id est, ^{cc} ipsi pani inseri & vniri mystica benedictionis^{cc} virtute velit. Sed Consubstantiatores ipsummet corpus Christi non minùs realiter in, sub, vel cum pane copulantes mirum videri possit illud quoque Philippi verissimum axioma, quod symbola extra usum non habeant Sacramentorum rationem, non vt quaedam alia, falsitatis damnasse: nisi res ipsa satis superque demonstraret nondum istos homines, quid dicant aut scribant satis cogitasse.

Profert autem hoc loco Harchius nonnulla, quibus respondendum videtur. Nam (inquit pag. 89.) ^{cc} nisi viuifica gratia perpetuò manet etiam in reli^{cc} quis communionis, quid deferebant Diaconi ad^{cc} absentes, teste Iustino in Apologet? Respondeo, non aliud dicere Iustinum, quàm quo tempore Cæna Domini in publico cœtu celebrabatur, habitã etiam fuisse rationem eorum, qui propter morbũ abessent à cœtu, & ad illos fuisse missã per Diaconos Eucharistiã. Vna igitur & eadẽ erat hæc actio, ac proinde nihil pertinet ad asseruatas epuli sacri reliquias. ^{cc} Profert Harchius postea Serapionis cuiusdam exemplum ex Eusebio, lib. 6. cap. 34. Cui animam agenti ^{cc} nocte missum fuerit paululum Eucharistiæ. Item, ^{cc} quod dicit Hieronymus de Exuperio Episcopo Tolosano, qui corpus Domini portarit in canistro, ^{cc}

» sanguinem autem in vitro. Item illud de Ter-
 » tulliani uxore seruante domi suae Eucharistiam.
 » Item illud de Satyro fratre Ambrosij, Eucharistiam
 » quasi viaticum in collo portante. Et de Heremi-
 » tis, si aberat sacerdos, à se ipsis Eucharistiam acci-
 » pientibus: cuiusmodi alia plura repeti ex antiqua
 historia possunt. Quorsum autem haec? nempe
 ut colligatur nò temerè asseruatas olim fuisse istas
 reliquias, & nunc etiam non male in templis Chri-
 stianorum seruari, manente in Sacramentis et-
 iam asseruatis benedictionis virtute, ut diser-
 te ad Colosyrium scribit Cyrillus. Nos verò non
 an asseruata, sed an meritò asseruata fuerint illa
 fragmenta quaerimus. Constat enim ex Dei verbo
 disertè inhibutum à Domino fuisse, ne quid ex
 agno Paschae, expresso Eucharistiae nostra typo, in
 posterum diem seruaretur: & in aliis sacrificijs
 Leuit. 7. idem non temerè praecipitur, nempe,
 ut omnis aditus superstitioni praeccluderetur. Et
 certè quum Paulus idolothyta in macello venalia
 exposita, non vult inter res prophanas cen-
 seri, extra usum profanorum sacrificiorum,
 satis etiam ostendit, quanam vicissim tum fue-
 rit in Ecclesia de Eucharistici epuli reliquijs
 sententia. Tum autem fuit valde difficile &
 penè àbba^{tu}, quum Christiani cibum simul ca-
 perent in suis Agapis, (quod ad multa secula,
 praesertim in concursu ad martyrum pompa vi-
 guit) ita dimetiri panem & vinum quae pecu-
 liariter

liariter Sacramentali esui destinabantur, quin aliquid plerunque superesset, de quibus varia, imò etiam repugnantia statuta fuisse ex vetustorum scriptis apparet: ac proinde opinionem istam de Sanctificationis alicuius in ipsis symbolis inhaerentia non statim irrepisse. Iubentur enim ex Clemente Romano Pontifice, de Consecr. Distinct. 2. cap. Tribus gradibus, Clerici reliquias fragmentorum corporis Domini sepositas in sacrarium eo ipso die consumere: & Hesy chius Nazianzeni discipulus in Levit. 8. sui seculi morem fuisse docet, ut quod superfuisset, cremaretur: quod etiamnum hodie in multis, ut loquuntur, casibus apud ipsos Pontificios observatur. Apud Nicephorum autem lib. 17. cap. 25. & in Consilio Matisconensi secundo, adhibebantur etiam Scholastici illis edendis reliquiis. Quid amplius? Fatetur ipse Harchius aliquando fuisse vetitum, (veluti Concilio Toletano primo cap. 14. Et Casaraugustano cap. 3. addita etiam perpetui anathematis pœna) nequis domum Eucharistiam deportaret: contra quam fecit Gorgonia Nanzianzeni soror, & (gliscente paulatim superstitione, quæ tandem in istam horrendam circumgestationem & idolomaniam devenit) alij proculdubio non pauci. Quid igitur hic profert Harchius, quo istud suum dogma confirmari possit? Nam, ut cætera omittam, si qua ratio est servandi Eucharistia panis, eadem etiam in altero symbolo, nempe vino valeat necesse est, nisi discernendam

esse putet, quæ Dominus coniunxit. Cedo vero cur panem potius isti quam vinum asseruant? nempe (inquiunt omni amisso pudore Transsubstantiatores) quod vinum facilius acescat, quum tamen omnem vini substantiam euanuisse velint. Et hæc fortassis fuit præcipua ratio azymi usurpandi panis, & orbiculares illas tenues offulas præbendi. Denique quis sana mentis non videt, ægrotis (nam alie superstitiones domi reseruandi sacri panis iam pridem apud ipsos obsoleuerunt) etiamsi illa valeret sententia, longè melius consuli, si de integro tota Sacramentalis actio apud ipsos renouetur, quàm si rancido pane, præterito verbo, quod est symbolorū velut anima quædam, pascantur? Et de hoc quidem hætenus.

Alter error ex illa reali siue corporis ipsius, siue Deitatis Christi in pane & vino inexistentia hic est, quod quisquis ore sumit symbola, ipsum etiã Christum ore sumat, quod & verbo Dei expresso & Sacramentorum natura ex diametro repugnat. Ac de corpore quidem ipso Christi physico nunc non disputo, sed aduersus Hærcium dico vix vllum posse magis insanire, quàm qui opinetur Deitatem ipsam Filij & Sp. sancti posse corporis sensibus percipi. Ad hoc autè deliriū accedit etiã duplex impietas: vna, quod corpus Christi, quod vocat, putat ab infidelibus
 ” etiã & hæreticis sumi, quasi cõmunio vlla esse possit
 ” luci cū tenebris: altera, quod ab ipsa percepta Deitate virtutem eius in nonnullis separet: quod est ipsam

ipsam Deitatem diuidere. Qua de re mox dicemus.

Tertius error est in adoratione symbolorum, quam modò tollit, modò in venerationem transmutat, modò statuit Harchius: & certè, si verũ est eius dogma, de reali & essentiali aeterni verbi & Spiritus sancti cum symbolis vnitione, adoratio tum interna tum externa excludi nec potest nec debet. Quam disputationem in tractationem questionis de Cæna Domini administrandæ ratione placet reijcere.

Nunc igitur agamus de Cæna Domini effectis, quæ duplicia statuit Harchius: vna videlicet, quæ ipsa symbola respiciunt, utpote quæ Deitatis illapsu reali fiant ipsum Christi corpus *δυνάμει*: altera quæ ad nos pertineant, qui viuificorum symbolorum ore & viua fide perceptorum virtute fiamus ipsum Christi corpus actu, non tamen illud ipsum idem numero, quod sumpsit ex Virgine, & quod nunc est in cælis, sed ei specie & natura simile. Et de illis quidem prioribus paulò antè copiosè diximus, quòd propriè pertineant ad questionem de symbolorum & rerum significatarum copulatione. Ac proinde superest, ut de posterioribus agamus, id est, de ijs, quorum in nobis efficiendorum, vel potiùs sancientorum causa Dominus hæc mysteria instituit: quæ tractatio in tribus questionibus posita videtur. Vna videlicet, quid ex Cæna Domini consequamur: altera, per quid, ceu efficientem causam, id consequamur: tertia, quo perceptionis modo id con-

sequamur. Nam in his tribus valde ab Harchio dissentimus. Vult enim ipse in summa, quod ad primum quesitum attinet, nos non ipsum illud naturale pro nobis traditum corpus, & naturalem illum pro nobis effusum sanguinem, sed potentiale corpus participare, ex Deitate Christi & Spiritus sancti in panem & vinum illud substantialiter illapsa, & ipsis panis & vini symbolis creatum: cuius manducatione, potu, & concoctione transeamus in corpus Christi, id est, fiamus homines Christo, etsi non aequales, tamen similes. Deinde Deificationem illam nostram vult ex ipsismet symbolis, quibus unita & permixta sit illa transfusa Deitas, in nos emanare: ut, sicut naturaliter & corporali huius seculi alimonia, corpus hoc nostrum alitur substantia ipsa panis & vini propter vim nutriendis nostris corporibus à Deo illis insitam: ita etiam spiritualem illam vim, qua regeneramur in aeternam vitam, ex illo ipso pane propter Deitatem in ipso ex Christi carne substantialiter permixtam, & quasi cum illis symbolis temperatam, & ore & fide sumamus. Postremo spiritualem quidem esse vult istius in Christi corpus transitionis modum, sed cum corporali, quod ad panis & vini substantias ore perceptas attinet, coniunctum. Nos autem de primo primum agamus.

Primum igitur quero ex quo tandem Scripture loco didicerit, plura ipsi Christo corpora tribuere: unum videlicet naturale, alterum potentiale ex Deitate

Deitate & pane conflatum: ac tertium denique
 actuale ex Deitate verbi & Sp. sancti essentiali &
 illis panis ac vini symbolis creatū. Scio responsurum
 esse, vel ipsius fautores, si quos habet (quandoqui-
 dē hunc hominem Deus ex hoc mundo tempestiue
 sustulit) se non hęc duo posteriora corpora, quę po-
 stea in vnum constantur ipsi Christo attribuere,
 sed potentiale quidem in ipsis symbolis constituere: “
 actuale verò in singulis Christi membris. Et for-
 tassis tam erunt etiam nonnulli impudentes, vt ad
 suum istud deliriū probandū verbi Dei testimoniis
 abutatur: quoniā nimirū & panis ille corpus Christi
 dicitur, & vinum illud Christi sanguis: & Ecclesia
 quoq; corpus Christi vocatur. Sed si talem corporis
 Christi propagationē statuamus, quid superest ni-
 si vt Valentini etiam uoces ab inferis reuocemus?
 Res autem ita se habet. Quum de Filij Dei incarna-
 tione loquimur, corpus intelligimus verē huma-
 num, & antē & post depositā infirmitatem circun-
 scriptum, visibile, & locale, utpote cui gloria neque
 substantiam ipsam humanę naturę, neque essentia-
 les proprietates ademit: qua in re Harchius quoque
 rectē nobis assentitur. Quum autem symbola au-
 dimus corpus & sanguinem à Christo vocari, nos
 itidem, quod ad ipsas in sese voces attinet, nul-
 lam $\delta\mu\omega\upsilon\mu\lambda\alpha\upsilon$ statuimus, quum non aliud corpus
 nisi verum illud sit pro nobis traditum, nec alius
 sanguis nisi ille verus & naturalis pro nobis effu-
 sus: & expressis verbis panis ille dicatur esse illud

ipsum corpus pro nobis traditum, & vinum ille ipse
 sanguis pro nobis effusus, sed Sacramentali ^{metaphorice}
 dicimus symbolis attribui rerum significatarum
 nomina, ut Sacramentalis significationis vis
 perspiciatur. Quum autem Ecclesia Christi corpus
 vocatur, tum corporis nomen pro compacta creden-
 tiū multitudine ὁμοῦ ὡς accipimus, veluti quū
 corpus alicuius ciuitatis, aut regni, aut collegij no-
 minamus: nec tamen diffitemur Ecclesiam non
 simpliciter corpus, sed cum adiectione Christi cor-
 pus dici: nimirum quoniā huius omnium mēbrorum
 coniunctionis & deunionis vinculum & velut
 anima quaedam est ipse Christus, ut copiose declarat
 multis locis Apostolus, ac praesertim Ephes. 1. 23, &
 4. 16. Sed hoc corpus mysticum, quod nos sumus, à
 corpore pro nobis tradito & sanguine pro nobis ef-
 fuso, de quibus demum in verbis institutionis Cæne
 Domini agitur, vsque adeo non distinguere, ut hoc
 etiam ad illud introducendum extrudatur, non tan-
 tum insanientis, sed etiam impij hominis esse vide-
 tur. Præterea panis ille iam tum quum in manus
 traditur, imo quum verba institutionis Cæne ri-
 tē recitantur & explicantur, certē fit Sacramenta-
 liter Christi corpus, aut inanis est mystica benedi-
 ctio: aut non corpus Christi, sed panem accipiunt
 credētes. Merum igitur delirium est opinari tum
 demum fieri Christi corpus quum per concoctionem
 in corpore credentium factam ipsi transeūt in Chri-
 sti corpus. Ac proinde non fuerat dicendum HOC
 EST,

EST, sed HOC ERIT CORPVS MEVM. Et rursus, si, ut vult Harchius, istud de corpore mystico intelligendum est, aut ipse, aut Christus (quod ab sit) mendax comperietur. Et hic operæ premium est intelligere, quomodo Harchius, quum se premi verbo EST presentis temporis videret, huic obiectioni occurrerit. (pagin. 39.) Primum respondet ex Augustino, saepe in Scripturis dici esse quod non est, sed quod vel mox erit, vel esse potest: Ex quo (inquit) intelligere potes non esse absurdum quod dicimus, nempe panem Eucharistiæ non esse carnem actu, etsi sic appelletur: sed quia manducatus ab homine fideli, qui est corpus Christi, trāsfit demum in carnem actualem, licet antea vim & energiam carnis Christi habuerit. Si hanc phrasin Scripturæ Harchius idcirco protulisset, ut hac verba, QVOD TRADITVR, & QVI EFFVNDITVR, quamuis presenti tempore enuncientur, de re tamen mox futura intelligatur, appositè loquutus esset. (Hoc enim historica ipsa narratio demonstrat) sed quod interdū in Scripturis occurrit, hūc locū habere, ubi manifestè nō quid futurus sit hic panis, postquā comest⁹ & cōcoctus fuerit, sed quid sit ostenditur, id est, ut à communi vsu ad Sacramentalem trāsferatur, extrema profecto est impudentiæ. Ut demus enim pro EST scriptum esse ERIT, an de corpore mystico istud, QVOD TRADITVR & QVI EFFVNDITVR, intelligi poterit? ista igitur ne refutatione quidē in-

digent. Altera autem responsio, quam affert Har-
 chius, non minus est impudens. Nec enim (inquit)
 Dominus dixit, Hoc est corpus meum, accipite com-
 medite, sed Accipite, comedite, Hoc est corpus meum,
 quoniam (inquit pag. 80.) etiamsi panis Euchari-
 stiae sit virtute caro Christi, & realiter corpus verbi
 ante manducationem: tamen ut fiat actu vera caro
 debet prius manducari, & nutritionis lege in car-
 nis formam conuerti. Quasi verò res ipsa non ostendat
 manifeste, voluisse Christum discipulos prius intelli-
 gere, quale esset quod illis probebat, quam id acci-
 peret & comederet. Et autem valeret Harchij figmẽ-
 tum, prius acceptum & manducatum fuisse pa-
 nem oporteret, quam ex Christo, qualis hic esset
 ex fide panem illum manducassent discipuli, quum
 verbis nondum ex Christo auditis credere non po-
 tuerint? Præterea quomodo stabit illud Harchij:
 panem etiam antè manducationem corpus verbi po-
 tentialiter fieri, si manducationem non præcedunt
 benedictionis verba? Itaque nihil dici potuit istis
 ineptius.

Sed & illud cuiusmodi tandem est, quòd singu-
 los fideles vult Christi mysticum corpus fieri, hoc
 (inquam) obsecro quam ridiculum est? Nec enim
 singuli fideles dicuntur Christicorpus, sed Christi
 membra, quæ simul sub Christo capite coniuncta Ec-
 clesiam constituunt. Nec enim dicit Paulus ἐν σώμα
 ἡμεῶν ἐστέ, sed ἐν σώμα ὅι πολλοὶ ἐστέ: & tamen
 Harchius

Harchius (pag. 66.) nescio quo ineptissimo dialogi-
simo vult infantem baptizatum esse corpus Christi,
imò etiam Christum iure adoptionis: & quodam e-
tiam alio loco, nos neotericos Evangelicos Zuin-
glijanos & Calvinianos quos vocat, comminiscitur
sic loquentes probare. Proculdubio verò nobis im-
primis hic obiecerit Harchius ex patribus, spirituale
illam carnem, quàm à crucifixâ distinguunt. Quasi
verò duplici respectu, (corporali videlicet & spiri-
tuali modo, siue corporis sensu & intellectu) carnem
Christi considerare & percipere, efficiat duas car-
nes ex una: ut ex illis duabus una demum sit na-
turalis & qualis est verè humana, altera verò sit
ipsamet Deitas, idcirco caro vocata, quoniam à car-
ne Christi naturali in panem ineffabiliter illabà-
tur eique permisceatur, ut postea ex potenciali cor-
pore fiat naturalis caro.

Quid amplius? Harchius suum istud idolū supra
ipsum quoque Christū, quatenus mediator est, euehēs
(pag. libri ipsius secūdo editi. 183.) infinita (inquit) "
illa beata Trinitatis essentia cum omnibus natura-
libus & essentialibus proprietatibus Christi & cor-
poris eiusdem, est in hoc pane in terra, nunquam "
absens à Christo in cælo. Atqui ego adhuc credi-
di, quamvis unica sit essentia diuina & tres perso-
nae sint ἐνωσασαι, nihilominus tamen solam τὴν λό-
γον ἐνώσασαν esse incarnatam. Itaque, si verum est
Harchij dogma, aut tota trinitas (idem enim est
trinitatis essentia atque ipsa trinitas, siue essentia

absolutè, non autem relatè considerata) carnem nostrà assumpserit: aut panis iste plus in sese illapsum sibiq, unitum & permixtum habebit, (ut passim loquitur idem Harchius) quàm ipsa Christi caro. Itaque iam iste panis non erit appellandus CORPVS VERBI siue SPIRITVS Christi, (sic enim interpretatur ipsemet Harchius (pag. eiusdem libri 186.) sed spiritus Trinitatis: & sic tandem dignè hunc panem recipientes non tantum transibunt in Flum sed etiam in Patrem & Spir. sanctum. Et quis tandem erit istorum portentorum finis? Deinde, si naturales & essentielles omnes corporis Christi proprietates cœlitus in hunc panem re ipsa sese per mysticâ benedictionem in terra infundunt: palpabile autem esse, ac locale, & circumscriptum, naturalis ac essentialis est prorsus corporis Christi quantumlibet glorificati proprietates, an nō manifestissimè subuertit Harchius quicquid contra Transsubstantiatores & Consubstantiatores hoc eodē libro rectè asseruit?

Quæro præterea, quum ipse minimè neget oportere nos ex Christi carne petere, quicquid ad vitam æternam necessarium est, imò ipsammet etiam æternam vitam, quæro (inquam) quomodo secū ipse consentiat sic scribens pag. prioris libri 61. Non minus (inquit) est Christus in baptismo, quàm in eu-
 ,, charistia, verum per Diuinitatē non humanitatem:
 ,, & tamen non pudet eundem Harchium (pag. eiusdem lib. secundæ editionis 142.) hæc Origenis verba proferre: Suscipimus carnem verbi non solum in
 Sacra-

Sacramento, sed etiam quum fideliter audimus Dei^{cc}
 verbum: & ista Hieronymi, Quando audimus ver-^{cc}
 bum Dei, tunc caro Christi & sanguis eius in no-
 stras aures funditur. Cedo igitur, Harchij discipu-
 li, quid amplius in hoc pane & hoc vino, quam in
 aqua baptismi & in simplici verbo queritis?

Respondet Harchius (pag. 143.) In his quidem por-^{cc}
 tionem verbi aeterni & Spiritus sancti: in illis vero^{cc}
 totum corpus verbi aeterni in Christo corporaliter^{cc}
 habitantis cum tota plenitudine gratiae apponi, ut^{cc}
 quisque tantum de eo sumat, quantum capit fides^{cc}
 singulorum propria. Atqui hoc non est respondere,
 sed illudere. Nec enim nunc querimus, plus an-
 minus in his vel illis detur, sed an idem detur, id
 est, illa ipsa Christi humanitas. Si hoc negatis, ergo
 extra Christi humanitatem salutem ponitis, id est,
 vultis aliquos seruari, qui vestrum illud potentiale
 corpus Christi non perceperint, nisi fortasse absolute
 necessariam esse omnibus ad salutem putatis Eucha-
 ristiae sumptionem: sin vero conceditis, deceperit
 sese & vos Harchius, quum humanitatem Christi à
 baptismo excluderet, & totum hoc vestrum dogma
 de corpore verbi & potenciali & actuali corpore
 corruet. Sed quid si rursus ostendero vestrum
 Harchium alibi plus tribuere simplici verbo, quam
 huic potenciali corpori, cui totam Trinitatis essen-
 tiam unitam esse vult? Sic enim ille pagina eius-
 dem libri secundae editionis 34. Diligens lectio san-
 ctarum Scripturarum est verius corpus Christi, id

„ est, melius nobis Christum & eius facta, dictaque ob
 „ oculos ponit, & viuidius illius nobis memoriam
 „ refricat, quam panis Eucharistia, qui memoria
 „ tantum est, & muta Christi figura. Et ne mirum
 „ cuiquam videatur sic scripsisse Harchiū, ecce Aug.
 „ verba de verbis Domini in orat. 26. ab ipso citata
 „ pag. prioris libri 107. (Nā in posteriore editione par
 „ tē hui' loci cōsultō praterijt) Interrogo vos, fratres,
 „ inquit Augustinus, quid vobis plus esse videtur,
 „ Verbum Dei, an corpus Christi? Si verum vultis
 „ respondere, dicetis quod nō minus sit verbum Dei.
 „ Intelligit autem Augustinus per Dei verbum, illud
 „ quod per prædicationem erogatur, ut eodem loco
 „ subiicit. Quinam igitur Harchium secum concilia-
 „ bimus? Id certē fieri nō potest, nisi in hac posteriore
 „ sententia qua verissima est, abnegata priore prorsus
 „ phanatica, perseueret. Res enim ita se habet. Me-
 „ diator noster est vnicus Christus secundum vtrāque
 „ naturam, sed ita ut sicut persona non diuiditur, sic
 „ sua cuique naturæ inconfusē tribuantur, diuina
 „ nimirum diuinæ, humana humane, sicut Leo Ro-
 „ manus Episcopus, opera profecto egregia in hoc ar-
 „ gumento nauata, in illa celebratissima Epistola
 „ scribit. Totum ergo illum fieri nostrum oportet ut in
 „ eo cūctā obtineamus ad salutē necessaria: & quum
 „ secundum carnem ad nos accedat, immō idcirco
 „ factus sit homo, ut frater noster esset, necesse est ut
 „ ipsius caro sit medium propinquum nostræ cum ipsa
 „ coniunctionis, quanuis à diuina virtute ipsa
 „ coniunctio

coniunctio pendeat. Opus enim istud inchoet & perficiat diuina virtus oportet. Sed ut in Christo electi sumus ita in ipso diligimur, non tantum adsciti, sed etiam adsciscendi: & postea vocamur ita ut hac diuina virtus opus illud suum extra carnem Christi non efficiat. Et ne quis excipiat cum Harchio, virtutem tamen seu vim illam diuinam Christi, siue τὸν λόγον extra carnem eius sese exeruisse, saltim antequam reipsa in utero virginis crearetur: respondendum est Christi carnem, quod ad Deum attinet, semper fuisse in ipsius oculis presentem, & ut non in ea quasi iam existente, at certe propter eam nascituram, ab origine mundi effusa fuisse in omnes electos dona ad salutem necessaria. Vidit enim Abraham diem Domini, inquit Christus. David autem Psal. 2. & 110. in primis Christum oculis fidei, quasi iam Regem in cruce coronatum, & ad dexteram Patris euectum oculis fidei contemplatur: & patres eandem atque nos escam comederunt: & eundem potum hiberunt, id est Christum, interprete Apostolo, quod ad solam Deitatem Christi cum Harchio restringere, est fundamenta fidei Christianae conuellere. Stat enim illud, Christus erat heri, & est hodie: non modo quonia Deus est Patri ουωαιδιος, sed etiam quoniam ab eterno decretus est secundum utramque naturam Mediator, quamuis in plenitudine temporum Verbum sit factum caro. Denique Deum in idolum transformamus, si citra sanguinis Filij ipsius effusionem eum existimamus unquam fuisse cuiquam ho-

mini recāciliatum. Idolum enim est Deus, qui citra
 pœnam condignam in vnico mediatore persolutam
 quenquam seruauerit : quam ob causam etiam,
 quod ad propitiationem attinet, dicitur Agnus
 ille ab origine mundi occisus. Sicut autem vnicus
 fuit, est, & erit ad nouissimam vsque diem me-
 diator Christus secundum utramque naturam,
 id est natura humana pœnas nostris peccatis de-
 bitas persolvente, Deitate verò illi obedientia
 dignitatem, ac efficaciam necessariam concilian-
 te : ita vnicum semper fuit in Ecclesia ordina-
 rium instrumentum, quo electi ad Christum sibi ap-
 plicandum idonei redderētur, Fides videlicet, ut v-
 niuersa scriptura testatur. & hæc rursus fides, quum
 sit ex auditu (mutua enim est & perpetua inter Deū
 loquentem & electos auditis assentientes, & credi-
 ta sibi applicantes relatio) consequitur Verbum E-
 uangelij illud esse vnicum instrumentum, quod
 merito vocat Apostolus, Dei potentiam ad salutem
 cuius credēti. Alioqui mentitus esset Petrus, quum
 diceret suo ac discipulorum nomine, Verba vite
 æternæ habes : & rursus quum verbū illud ipsum
 prædicatū, præceptoris Christi vestigijs insistsens, se-
 men incorruptum appellaret. Quid autem est se-
 mine prius in quolibet generato? & quid illi semi-
 ni deesse potest vnde profectus fetus gignitur?
 Nam etiam alicubi Harchius vult, Cyrilli testimo-
 nio abutens, Eucharistia semen viuificum inesse, co-
 suum illum essentia Trinitatis in hūc diuinum pa-
 nem

nem illapsum detorquens. At nos non ambigimus, & Christum totum, & totum Christi nobis tam in verbo simplici, quàm Sacramentis adhibitis, veluti nobis euidentiore factò, verè per fidem percipiendum proponi, quòd neque Deus electos suos aliter quàm vni Christo suo, vero Deo & vero homini spiritualiter vnitos vnquã seruarit, aut seruet, aut sit seruaturus: neque à verbo simplici Sacramèta, significat & præbita rei respectu, sed significationis modo differre arbitramur, quoniã videlicet, vt scitissimè loquitur Augustinus, sunt verba visibilia, id est, hoc ipsum oculis renũtiant, quòd verba auribus audientium significant. In summa igitur tum in verbo simplici Euangelij, tum in sacris mysterijs Christus totus nobis spiritualiter per fidem applicandus præbetur: neque existimandus est aut in verbum vocale, aut in symbola Sacramentalia illabi vel infundi re ipsa, sed quòd externis sensibus utraque illa promittit, hoc in cordibus credentiũ efficere & obsignare Sp. sanctũ doctorem illũ veritatis, omnes credentes Christo inserentẽ, ex quo illi postea, quicquid ad salutem necessarium est, hauriunt.

Quero & illud vbi didicerit Hærcius rem Sacramenti ab ipsius fructu sciungere, id est, à Christi carne per Diuinitatem in ipsa corporaliter habitante viuificata, & viuifica, viuificationem separare. Nam audio quidem Euangelium, id est, Euangelij prædicationem, alijs vitam, alijs mortem spirare, 2. Cor. 2. 16. at ipsummet Christum vitam non mor-

tem esse ubique inuenio, & Christum quidem agnosco credentes seruaturum, à quibus nimirum fide recipitur, ceteros autem morti adiudicaturum, nempe à quibus reijcitur: & Symbola quidem lego ab alijs dignè ad vitam, ab alijs vero indignè ad iudicium sumi, rem autem ipsam Symbolis significatam aliter quàm vera fide sumi nusquàm lego. Num enim qui vera fide sumit, indignè sumit? Neque his obstat, quòd apud Patres & præsertim Augustinum, corpus Domini interdum sumi etiam ab impijs dicitur. Tum enim hac Corporis uoce non res Sacramenti significata, sed signum significans intelligitur: quo sensu etiam hæ locutiones intelligendæ sunt, Corpus Domini intrare in os, cadere in terram, consumi, & eiusmodi plurimæ: idq; ita esse aperte idem Augustinus docet, quò non de fructu, sed de re Sacramenti, id est, de Christo ipsoloquens, Hic cibus (inquit) non est ventris, sed mentis: & alibi corpus Domini, symbolicum uidelicet siue symbolo representatum, à corpore Domino, id est, ab ipsa re Sacramenti manifestè distinguit. Et hæc profert quidem etiam Harchius aduersus oralem ipsius carnis Christi manducationem, sed ita, ut magis etiam absurdum errorem inuehat. Vtrum enim magis absurdum est dictu, carnem Christi uel cum ipso pane) à quibusvis panem ore sumentibus ore quoq; simul sumi: an uero dicere cum Harchio, totam ipsius Trinitatis essentiam, ut puta panem re ipsa

re ipsa unitam & permixtam, tum ore tum fide sumi, idq; absque fructu? Nam hic quoque est alius ipsius grauisissimus error, quod in hoc argumento nomine Fidelium eos etiam comprehendit, qui fidem tantum historicam habent: qua qui praediti sunt, nihil certe amplius, aut fortassis etiam minus habent quam demones. Itaque horrendum est cogitare tales ullo modo existimare Deitatem in sese recipere, quum nulla sit communio Christo cum Belial, neg. teste Apostolo, possint esse participes mensae Domini & mensae demoniorum. Neque hic mihi obijciat Harchius Diuinitatem ubique esse, ac proinde hoc respectu ab indignis quoque sumi. Nam hac responsione non modo non stabilitur, sed etiam prorsus euertitur dogmatis ipsius fundamentum. Quinam enim dixerit id in panem illabi mystica benedictionis virtute, quod iam antea, quum sit ubiq; in pane etiam erat? At non per inhabitationis gratiam (inquit Harchius.) quod si concessero, consequetur vera fide destitutos, si sumant rem Sacramenti, non tamen sumere quia Diuinitas sit ubique. Num vero idcirco, quod Diuinitas insit in pane per inhabitationis gratiam? Demus hoc Harchio (quod tamen, ut ipse quidem intelligit, falsissimum est, ut mox explicabimus) concludendum erit profecto, ipsas etiam bestias (quando quidem hanc inhabitationem definit reali & essentiali cum ipsis symbolis unitione) si symbola sumpserint, quod ipsis symbolis realiter cohaeret, necessario sumere: quam etiam

consequentione effugere vllis Strophis neque Trans-
 substantiatores, neque Consubstantiatores possunt.
 Veritas autem hac est. Solam hypostasin Filij vni &
 soli assumpta nostra natura sua ipsius substantia v-
 nitam: hanc carnem esse vnicam, reale, & propin-
 quum nostra cum Deo reconciliationis vinculum:
 hanc recōciliationem ad eos demum pertinere, qui
 sese huic carni per veram fidem adiungunt: hanc fi-
 dem esse singulare Dei donum, cuius efficacia à Sp.
 sancto promanans Christi carnem id est, vinculum
 illud credentibus applicatum illos Christo spiritua-
 liter vniat: Spir. sanctum, ut hanc fidem in nobis
 creet, & semel creatam foueat, tum verbo simplici
 tum Sacramentis vti, non vim aliquam illis instil-
 lando, sed intus sua vnus vi efficiendo, quod ver-
 bum auribus & Sacramenta oculis renuntiant: so-
 los igitur vera fide præditos rem Sacramenti & rem
 Verbi participare. Nec inde consequitur, integrum
 igitur Sacramentū solis fidelibus præberi: siue prout
 credentes vel increduli fuerint, qui ad mensam
 Domini accedunt, statuendum esse vera vel falsa
 esse Sacramenta. Hoc (inquam) minimè cōsequitur.
 Ridicula enim est vtraque hec consequutio, Datur,
 ergo accipitur: Non accipitur, ergo nō datur. Sed hoc
 verè concluditur, Christus verax est, ergo nūquam
 offert sacra symbola, quin etiam verè offerat, quod
 per illa significat: ac proinde vera sunt semper &
 integra Sacramenta ex Dei verbo. Sed, quoniam
 symbola quidem præbentur manui & ori, res au-
 tem

tem significat, id est, ipsemet Christus menti fideliter
 præbetur, idcirco omnes quidem manum & os affe-
 rentes symbola percipiunt, mens verò vera fide nō
 prædita, rem Sacramenti repudiat: ac proinde reus
 non fit talis quispiam indignè sumti corporis &
 sanguinis Domini, (nisi per corpus & sanguinem
 ipsa illorum symbola metonymia Sacramentali in-
 telligas) sed corporis & sanguinis Domini con-
 tempti, & per incredulitatem repudiati, ipsiusque
 adeo tam sacræ actionis turpiter contaminata. Ita-
 que, ut semel hunc locum concludam, usque adeo
 coniuncta sunt & connexa vita & caro Christi,
 quoniam caro filij Dei est, ut neque vite particeps
 esse quisquam extra illius carnis, vnicuius vinculi no-
 stræ cum vita colligationis, participationem possit,
 neque quisquam illius esse particeps, siue in verbo,
 siue in Sacramētis, qui ex ea non viuificetur: & qui
 contrarium statuunt Christum diuidant, de quibus
 quid statuendum sit, docet Spiritus sanctus, i. Ioan.
 4. 3. Proinde quantum fallatur Harchius apparet,
 qui Deitatem nō modo in hypostasi τῆς λόγου relatè
 consideratam, quæ una est incarnata, sed absolu-
 te totius Trinitatis illi abi vult in panem, ut illo ad
 Diuinitatem potentialem redactò, postea singuli-
 fiamus ipsius Christi actuale corpus. Quasi verò
 ex carne Christi emanare possit, quod non est in-
 carnatum: aut Christi diuinitas sit nostræ unio-
 nis vinculum, ac non potius per carnem ad nos ipse
 appropinquet, ut per eam nostram factam, Deo
 G.iiij.

adiungamur, quamuis hæc vim caro non sibi qua-
 si subiecto inherenter, sed quatenus in filij Dei hy-
 postasi subsistit, obtineat: siue, ut verè quamuis
 barbarè loquuntur in scholis, nõ de gratia vlla ha-
 bituali, sed de gratia vnionis sit istud accipien-
 dum: quod qui non intelligunt, multa Cyrilli loca
 deprauãt, quasi ut Nestorij scopulum vitaret, Eu-
 tychianus euaserit.

Sed iam tēpus est aliquid de ista inhabitationis
 gratia dicere. Notus est ille versiculus, Enter præ-
 senter Deus est & vbiq; potēter. Et hæc quidem est
 vniuersalis, id est, ad res omnes creatas relata Dei
 existentia, quæ, ut inquit Augustinus, nec mo-
 le distenditur, nec partitione minuitur: tum etiam
 in illis quamdiu & quomodo illi libet, conseruãdis
 virtus ac potentia. Sed amplius aliquid significatur
 Habitãdi voce. Nã & habitare in cælis dicitur De-
 nempe ab effectis, quòd videlicet illustriora ibi col-
 locarit maiestatis ac gloriæ suæ signa. Sic etiam di-
 ctus est in medio populi sui habitare, partim propter
 visibilia suæ presentia cum singulari benignitate
 coniuncta symbola, partim propterea quòd, cæteris
 gentibus ad tempus desertis, huic soli populo gratiã
 illam suam salutarẽ impertiretur: sicut & hodie in
 ijs quorum & animos & corpora sibi sancti sui Spi-
 ritus virtute sanctificauit, dicitur Spiritus sanctus
 tãquam in templo habitare, 1. Cor. 3. 16: itidẽmque
 pater & filius, Ioan. 14. 23: denique dicitur pleni-
 tudo Deitatis habitare in Christo. Coloss. 2. 9.

Discri-

Discrimen autem inter ista qui non intellexerunt, iam pridem teterrimos errores in Ecclesiam inuenerunt, cuiusmodi fuit Manichaeorum delirium à Seructo nostra memoria renouatum, quòd Dei essentia rebus omnibus sese vniret, sicut apud Pœtam dicitur Spiritus siue mens totam mundi molem sic agitare, vt se magno in corpore misceat. Contra verò Nestorius aeterni verbi vnionem hypostaticam cum humana natura non intelligens sola πνεύματι καὶ σαρξί, Deum putauit in Christi carne habitare, vt & in reliquis sanctis: relictà tantum Christo ἀξιώσει, id est Autoritate & eminentia, vt inter multos fratres primogenito. Hanc impietatem superioribus annis ab inferis reuocarunt Brentius & Iacobus Andreas, disertè scribentes, Deum, quod ad essentiam attinet, non aliter esse in Christo, quàm in rebus omnibus, sed petendam esse distinctionem ab energia: & his verbis, VERBUM CARO FACTUM EST non aliud significari, quàm quòd Deus in reliquos quaedam, in filiū autem Maria omnia dona, imò omnes Deitatis proprietates effundat: vt sic & secundum Nestorium diuidatur persona, & secundum Eutychem proprietates naturarum confundatur. Harthius autem contrariam prorsus viam ingressus vult non in Christi tantum carne essentialiter vniri Verbum aeternum, vt illam reddat diuinam, (quod epithetò ambiguum est) sed etiā illud in Cœna Domini symbola reipsa & actu illabi, eisque vniri

& permisceri, ut sint & ipsa diuina per eandem
 ipsam Deitatem (& quidem non tantum verbi, sed
 etiam totius Trinitatis) qua carnem naturalem
 Christi diuinam reddit: ut symbola sic fiant poten-
 tialiter (id est, ut ego interpretor, habitudine & dis-
 positione quadam) corpus Christi, non quidem idem
 numero atque illud physicum & naturale quod
 est in caelis, sed ei tamen virtute simile: ac tan-
 dem vera fide praediti panem illum sumentes
 fiant singuli actuale corpus Christi, hypostatica ta-
 men unione uni Christo seruata: quod absurdif-
 simum & insanissimum dogma, quamuis à nobis
 aliquatenus refutatum, priusquam plenius refella-
 mus, dicendum arbitror, quid hac de re sit ex
 Dei verbo & orthodoxae Ecclesiae sententia sta-
 tuendum.

Primum omnium igitur existentia illa Dei, qua
 sicut essentia ipsius infinita est & impartibilis, ita
 etiam ubique est, essentialiter praesens, & omnia
 sibi habens praesentia, neque tota ex integrantibus
 partibus constans, neque ut in loco, sed non minus
 ineffabili & incomprehensibili modo, quam ipsa est
 in sese immensa, tum ab ipsius praesentiae uniuersa-
 lis energia distinguenda est, tum in primis ab hy-
 postasi Filij Dei incarnatione. Quamuis enim
 nusquam sit Deitas ociosa, tamen aliud est Adesse,
 quam aliquid efficere, & huius effectiois non una
 est species. Nam alia est uniuersalis res omnes ea
 ipsa virtute, qua condita sunt, tum visibiles, tum
 inuisi-

inuisibiles: tum ex natura ordine, tum prater aut
 contra illum ordinem gubernans: alia est verò ma-
 gis etiam mirifica, & ipsis etiam Angelis incompre-
 hensibilis, qua videlicet factum est, ut, quantum
 tres persone sint unica Deitas, non ex tribus aggre-
 gata, sed in singulis unica & prorsus eadem, sintq;
 hæ persone inuicem, nihilominus tamen sola
 persona, qua Filius Dei est æternus, ita sese ante
 cum nostra carne ex Davidis filia Virgine secundū
 suas promissiones assumpta adiunxit, ut non modo
 cunctis, quarum capax esse res creata potest, donibus
 illam perfectissimè repleuerit, sed etiam, (saluis
 semper manentibus & naturis ipsis & essentialibus
 earum proprietatibus, quibus nimirum sublati esse
 desinerent id quod sunt, & quibus immutatis, tales
 amplius non essent, quales sunt, ac proinde Christus
 nec verus Deus esset, nec verus homo) illā ad suam
 ipsius hypostasin redegerit: nec iam Filius ille homi-
 nis sit diuinus duntaxat aut etiam diuinissimus,
 (id est excellentissimis donis Dei supra res omnes
 alias creatas ornatus) sed etiam ipsemet Dei Filius
 non ex duobus filiis conflatus, sed à Filio Dei (ut ita
 loquar) personatus: & ita in Christo sit quiddē Aliud
 & Aliud, nempe ὁ λόγος, & indiuiduum humanū
 assumptum, non sit autem Alius & Alius: sicut ad-
 uersus Samosatenum Ἰδὸν αἰδέσθων statuentem:
 aduersus Arium creatam Deitatem inuehentem,
 eamque pro anima in carne assumpta substituen-
 tem: aduersus Nestorium ὁμοίων & ἐπερὶ ἡμῶν,

sicut & hodie nostri Vbiquitarij, τὰ ποσὶ τῶν loco hypostatica unionis substituētē: aduersus Eutychēdenique pro unione confusionem naturarum ponentem, tota vetus Ecclesia ex Dei verbo, ex infinitis difficultatibus & certaminibus eluctata, constituit.

Supereſt ea Habitatio qua sic ὁμοῦς cum superiore significatur, sed qua quum à Paulo, adiecta particula σὺν, & à Patribus unionis Hypostatica voce determinetur, faciliè ab ea discernatur. Est enim illa uni Christo propria, & ὁμοῦς in Filij hypostasi: ista vero est omnibus sanctis communis, & merè σὺν ἑνὶ ἐν ἑνὶ, quod ad Deitatis Christi participationē attinet: humane vero naturæ nobis cōmunicata respectu etiā ἑνὶ, sed citra ullam σὺν realē: ac merè spiritualis, quannis eius beneficium ad corpus etiam hominis redundet. Habitare igitur Deus in solis suis sanctis dicitur, non essentialis neque vniuersalis, ac multo minus hypostatica alicuius unionis respectu, sed quoniam illos in Filio mediatore facit omnium ad vitam æternam necessariorum donorum participes. Dicitur autem etiam Deus habitare in iis, quibus tum gratia tum etiam iudiciorum suorum instrumentis utitur. Nam & in tabernaculo & in templo passim dicitur habitasse & fuisse in Prophetis, & arcæ ipsi tribuitur Dei nomen, qua & ipsa habitatio tota est ἑνὶ, sed à superiore in eo diuersa, quod Deus verè agit quicquid spirituale est, instrumenta
verò

verò, quaecunque tandem illa sint, siue inanimata videlicet, ut Sacramenta, siue animata, ut Prophetæ, Pastores & alij, externum tantum opus administrant. Sed hæc omnia superest ut ex verbo Dei probemus. Quod attinet igitur ad illam vniuersalem presentiam, tum etiam potentiam, non videtur probatione indigere, quum non sit à nobis aduersus Epicureos instituta disputatio. Hypostaticam autem vniõnem esse ipsarum naturarum, & toto genere ab ea habitatione quæ in sanctis est, differre, quum innumerabilibus penè testimonijs aduersus omnia illa hereticorum monstra, omnium patrum & veterum illarum decantatissimarum synodorum perspicuo consensu fuerit demonstratum, nolui multas chartas istorum certaminum repetitione implere. Tantum dico non esse hodie Christianum censendum, qui Christum verè & essentialiter Deum & hominem esse inficietur. Sed habitationem Dei in sanctis merè $\sigma\chi\epsilon\mu\alpha\tau\iota\kappa\eta$ & $\epsilon\upsilon\sigma\psi\mu\alpha\tau\iota\kappa\eta$ esse, & rursus eam, quæ est in Sacramentis, aliam esse prorsus ab ea, quam ponit Harchius, superest ut ex Dei verbo demonstremus. Illud igitur nobis tenendum est, non aliter nos Christum recipere, quàm per ipsius Spiritum, qui est Spiritus sanctus, & rursus non aliter Spiritum à nobis accipi, quàm ipse Christus acceperit: quæ quum sint verbo Dei testatissima, citatis testimonijs non puto indigere. Sed & illud constat, Christum, quatenus Deus est, esse natura vnum cum Patre & Spiritu

sancto Deum, ac proinde semper fuisse Patri & Sp.
 sancto in unitate, ut tam vere dicere potuerit Chri-
 stus, Spiritus sanctus in me est, & ego in eo, quam
 eadem prorsus ratione, dixit, Ego in Patre, &
 Pater in me est: essentialiter nimirum & ab eterno.
 Secundum humanam autem naturam Spiritum san-
 ctum dicitur accepisse. Ioan. 3. 34. Sed & Ioan. 17.
 19. dicitur seipsum sanctificare. Ex quo intelli-
 gimus duas esse naturas in una Christi persona, Dei-
 tatem videlicet sanctificantem, & humanitatem
 sanctificatam: quod utrunque diuinitissime Paulus
 declarauit, Collos. 2. 9. quum diceret totam plenitu-
 dinem Deitatis habitare in Christo $\sigma\tau\omega\mu\epsilon\tau\omega\delta\epsilon$:
 sicut Ioannes Baptista Ioan. 3. 34. per Spiritum non
 ad mensuram acceptum de Spiritu participato lo-
 quebatur: ut & Spiritus sanctus Psal. 44. *Vnxit te*
Deus Deus tuus oleo letitiae pro participibus tuis:
in quem locum Cyrillus in Ioan. lib. 2. cap. 3. Memi-
neris (inquit) secundum formam serui, qua Patre
minor est, & a Patre & a Spiritu sancto, & a seipso,
qui Verbum & Filius est, esse sanctificatum, sicut
ipse dicit, pro eis sanctificabo meipsum. Idque etiam
apertissime ab Apostolo declaratur, quum dicit effi-
cacitate Dei Christum, secundum carnem videlicet,
a mortuis fuisse excitatum. Et huc spectat apposi-
tissima illa distinctio a Scholasticis usurpata inter
Gratiam unionis, secundum quam hic homo est
essentialiter Deus, utpote verbum & Dei Filius
unige-

unigenitus: & Gratiam, quam habitualem vocant,
 Cyrillus autem $\sigma\chi\epsilon\mu\alpha\tau\iota\varsigma$, & Latini ex participa-
 tione appellant, secundum quam hac assumpta na-
 tura humana non est Deus essentia, sed qualitate
 & efficacitate diuinissimus: nec tamē $\delta\epsilon\acute{o}\phi\omicron\rho\varsigma$, ut
 illum vocabat Nestorius personā diuidens, ut puta
 qui hāc diuinitatem carni, ut subiecto, insitam non
 aliunde neque extrinsecus, sed à semetipso, id est,
 à Deitate in ipsomet per gratiam unionis in-
 habitante sibi ipsi donet. Quae quum ita se ha-
 beant, efficitur necessario Deum dici in nobis omni-
 bus habitare non essentialiter, (nam aliud esse di-
 ximus Adesse quam Habitare) sed $\sigma\chi\epsilon\mu\alpha\tau\iota\varsigma$ siue
 $\epsilon\upsilon\sigma\chi\epsilon\mu\alpha\tau\iota\varsigma$, ex carnis Christi participatione, ut
 mox ostendemus. Et certè non aliter possunt illa
 Christi verba intelligi, Ioan. 14. 23. Ego & Pater
 veniemus, & mansionem apud eum faciemus.
 Nec enim dici possunt venire ubi iam erant
 essentialiter, sed secundum energiam, non il-
 lam uniuersalem, de qua loquens Apostolus
 Actorum decimo septimo, in ipso sumus (inquit)
 mouemur & viuimus, sed secundum illam san-
 ctis & electis in Christo propriam. Quod ergo
 dicit Paulus, 1. Corinth. 6. 17, Qui adheret Do-
 mino vnus spiritus est: & illud Petri, Diuina na-
 tura fieri participes, 2. Pet. 1. 4. ad energiam & dona
 Spiritus praesertim illa $\alpha\mu\epsilon\tau\epsilon\mu\epsilon\lambda\eta\tau\alpha$, non autem
 ad vllum essentialem intra nos illapsum referen-
 da sunt. Datur igitur, est, & habitat in nobis

Spiritus sanctus, siue Deus, siue Pater, siue Filius
 per Spiritum sanctum, quia docet nos omnem veri-
 tatem, Ioan. 16. 13, & Esai. 54. 13: & renunciat no-
 bis, quæ ex Christo accipit, Ioan. 16. 4: & operatur
 omnia in omnibus videlicet sanctis, 1. Cor. 12. 6: &
 testimonium reddit spiritui nostro, quod Filij Dei
 simus, Rom. 8. 16: & clamat in cordibus nostris
 Abba Pater, Gal. 4. 6, id est, facit ut clamemus,
 Rom. 8. 15: ac per eum actiones corporis mortifica-
 mus, & ab ipso ducimur, Rom. 8. 13, 14: & per eum
 cognoscimus nos in Deo habitare, & ipsum in no-
 bis, 1. Ioan. 4. 13: & data nobis est mens, ut cogno-
 scamus eum, qui verax est: cuiusmodi alia penè in-
 numerabilia ex sacris literis depromi possunt. Ita-
 que constat & Diuinitatis qualitatem, id est diui-
 nissimas illas omnes dotes, quarum capax est caro
 ex Spiritu sancto in utero virginis concepta (di-
 stinguimus enim inter Deōm, id est Deitatem, ut
 loquitur Paulus, quæ est essentialis: & Deōm, quæ
 est qualitas creata) in Christi carne tanquam sub-
 iecto inherentes, & dona Dei, quorum respectu in
 sanctis dicitur habitare, ad energiam ut ad com-
 mune genus esse referenda, & secundum plus &
 minus differre: quoniam videlicet ex Christi ple-
 nitudine omnes accipiamus: tum etiam in eo vel
 maxime, quod illæ qualitates non sint in Christo
 extrinsecus aduentitiæ, sed ipsemet eas Deus sua
 carni, ut sibi proprie & hypostaticè unita perfectis-
 sime suppeditet. Iam autem docendum nobis est ex
 eodem

eodem Dei verbo, unde tandem illæ qualitates prodeant, per quem & quibus instrumentis interuenientibus in nobis efficiantur. Prouenire igitur illas omnes à Dei bonitate, natura ipsa quantumuis corrupta nos docet: & testatur etiam Scriptura Iacob. 1.17, idque in Christo. Loquimur enim de donis sanctorum proprius, Spiritus enim (inquit) de meo accipiet, & annuntiabit vobis, Ioan. 16.14: & Ego me ipsum sanctifico, ut & ipsi sanctificentur, Ioan. 17.19: & Pater nos in illo dilecto sibi gratis effecit gratos, Eph. 1.6: denique ex ipsius plenitudine omnes accipimus, Ioan. 1.16. Cedo verò, num Christum hic considerabimus ut instrumentalem duntaxat causam, quæ non agat, sed agatur? Minimè id verò. Habet enim vitam in semetipso, & verè Mediator, ac Seruator est totus, & secundum sui totum; quia, (ut rectè scribit Augustinus & alij): neq; Filij Dei-²² tas sine humanitate, neque humanitas sine Dei-²² tate Mediatrix est: sed ita, ut cuique natura sua²² tum cõsilia, tum etiam voluntas, tum operatio distincte, diuina diuina, humana humana seruentur, quanuis $\delta\alpha\sigma\tau\epsilon\lambda\epsilon\sigma\ \mu\epsilon\tau\alpha$ sint toti personæ communia.

Omnia porrò Christi in Ecclesiam suam propriè collata dona, ad quatuor renocantur ab Apostolo, 1. Cor. 1.30: nempe ad Sapientiam, Iustificationem, Sanctificationem, & Redemptionem: quas inquit, factum esse nobis Christum, id est quarum causa Christus sit in mundum missus à Deo, siue factus

homo: quæ omnia unico viuificationis verbo comprehendit Christus, Ioan. 5. 21. 8. & Apostolus, Eph. 2. 1, & 5. Atenim cuius est natura viuificare? diuina certè vnius, cuius & creare, Deut. 39. 1, Sam. 2. 6. & alibi infinitis locis. Nam (vt inquit Cyrillus libro de recta fide ad Reginas) posse viuificare id quod vita indigum est, soli Deo conuenit: unde etiam Deitatem suã probat Christus, quum inquit se habere potestatem deponendi animam suam & rursus illam sumendi, Ioan. 10. 18: & ex eo quòd Christus sua ipsius virtute resurrexit, Deitatem ipse demonstrat Apostolus ad Rom. 1. 4: quod si locum habet in huius caduca vitæ munere vel tribuendo, vel postquam semel amissum fuit, restituendo, multo certè magis de vita illa aeterna istud intelligendum est, quæ est ipsemet Deus, quatenus ipse in sese aeternum vinit: & proprium ipsius effectum in solidum, quatenus res creatas principium existentia habentes vult dissolutionis esse expertes.

Et vt ad illa quatuor accedamus, quæ sunt à nobis ex Apostolo commemorata, cuius est natura ad Sapientiam, id est, ad saluificam veri Dei cognitionem homines eò vsque sua culpa delapsos, vt ipsorum quævis sit odium aduersus Deum, Rom. 8. 7, & quæ Dei sunt ne cogitare quidem ex seipsis possint, 2. Corinth. 3. 5. reuocare, nisi eius vnus, qui, quod nobis ingratis iusto suo iudicio eripuit, vnus quoque potest restituere? Sic enim

enim Christus Petri confessionem laudans, Caro & sanguis (inquit) hæc non retexit tibi, sed Pater meus, qui est in cælis, Matth. 16. 17: & Ioannes Deum (inquit) nemo vidit unquam, unigenitus ille Filius, qui est in sinu Patris, nobis eum exposuit, Ioan. 1. 18. Vnde & illud Ioan. 3. 6. Quod genitum ex carne est, caro est, & quod genitum ex Spiritu est, spiritus est. Nam Gignendi voce principium existentia declaratur: & quum Sapientia comparetur luci, ignorantia verò tenebris, huc referendum est, quod dicitur Eph. 1. 17. Patrem glorie dare nobis Spiritum sapientie & reuelationis, illuminatis oculis mentis nostræ, quod dicendi genus passim apud Prophetas, & in scriptis Apostolicis notum est inculcari. Et de sapientia quidem hæctenus.

Quinam autem Iustificationem tribuemus? unice Deo, Rom. 5. 26, & 4. 5, & 8. 43, Galat. 3. 8: unus siquidem Deus peccata remittit, Luc. 5. 21. Posita est autem omnis iustificatio in remissione peccatorum, Rom. 4. 7: & ideo iustitia hæc in imputatione posita, Rom. 4. 6: iustitia Dei vocatur, Rom. 1. 17, & 3. 21, 2. Cor. 5. 21, Phil. 3. 9, & Esa. 53. 11.

Iam verò quod ad Sanctificationem nostram attinet, quæ & regeneratio & purificatio cordis, & noua creatio vocatur, necesse est eam non aliunde oriri, quàm ab eo, qui ipsamet est sanctitas, quem compellās David, Cor mundum (inquit) crea in me

Deus: nec diceretur nouus homo natus ex Spiritu, nisi Spiritus sanctus esset illius generationis autor, Ioan. 3. 6, & 1. Ioan. 2. 29.

Superest redēptio, quo nomine Paulus intelligit nostra à peccato & morte liberationis, & in vitam beatam introductionis cōplementum, ultimo demū illo die futurum, quomodo etiam loquitur Dominus Luc. 21. 28: & Rom. 8. 23: quod beneficium quis in nobis perficere potest, nisi vnus ille Deus, cuius gratia sumus, quicquid sumus?

Stat igitur illud abunde confirmatum, vnius esse diuinæ naturæ, hæc omnia & singula in nobis efficere. Quum autem Trinitatis opera ita sint trium personarum propria, vt tamen singularum personarum distinctio in eodem opere efficiendo seruetur: idcirco dicitur Pater nos in Filio seruare, Filius autem per semetipsum, Spiritus sanctus denique, quod missus à Patre & Filio mysterium salutis nobis applicet? Sed Christi sicuti proprium est corpus, ita proprium est opus, quod in corpore suo pro nobis peregit: ab eo quidem non separandum sed distinguendum, quod quatenus Deus est communiter cum Patre & Spiritu sancto est operatus, & quotidie adhuc operatur. Quæ distinctio, vt perspicue intelligatur, age per quatuor illa, de quibus diximus, generalia Dei in nos beneficia decurrant.

Christus Sapiencia nostra est, primum vt Deus cū Patre & Spiritu sancto diuina virtute, depulsis deprava-

deprauata natura tenebris, lucē in nobis accendēs, ut veri discipuli fiamus ad intelligenda, quae Dei sunt. Deinde nobis est Sapientia ut homo, in quo quum reconditi sunt omnes thesauri sapientiae & intelligentiae, Col. 2. 3. necesse est ut has quoque ex ipsius plenitudine hauriamus. Est autē haec sapientia anima Christi ut subiecto inherens, non illa sapientia essentialis ipsius carni hypostaticē vnita, sed qualitas ab hac ipsa vnita Deitate in animam Christi plenissimē & abundantissimē effusa, ut inde in omnes electos redundet, quorum nimirum causa humanam naturam, & omnes ipsi tributas dotes assumpsit.

Sic nos quoque tum ut Deus iustificat, nobis non imputans peccata, & gratis ea nobis remittens, atq; adeo, loco eorum omnium quae mortem aeternam merentur, & iustissimos etiam in sese homines maledictioni reddunt obnoxios, ea omnia nobis imputans, quae vitam aeternam ex pacto diuinae legis merentur. Iustificat igitur nos etiam ut homo, non iustitia illa essentiali ipsi vnita, ut somniauit imputatus ille Osiander, sed habituali siue qualitate creata, & (sicut de sapientia diximus) ipsius Christi anima assumpta, tanquam subiecto, inherente: quae rursus distinguenda nobis est, ut totum hoc mysterium imputata nobis iustitia Christi penitus perspiciatur.

Habitualis ergo siue creata illa iustitia Christi partim significat illum perfectissimae integritatis &

ad implendā omnem iustitiā aptitudinis habitum, quo ab ipso conceptu perfectissima & integerrima ipsius anima imbuta est, cum perfecta itidem corporis & omnium ipsius sensuum dispositione, ad ultro implendum, quicquid purissima anima per corpus agere voluit: partim autem istius habitus effectio- nes, & acquisitam hoc etiam modo iustitiam decla- rat. Itaque tribus modis iustissimus fuit, & in aeternum erit Christus: vno, essentialiter, quatenus est verus Deus: altero ut omnium virtutum ha- bitu prae datus homo: tertio denique, quatenus omnem iustitiam re ipsa implevit perfectissime pra- stita Patris voluntate, propter quā missus fuerat: & cui Patri tū anima tū corpore perfectissime obediēs usque ad mortem, mortem autem crucis, merito iu- stissimus hac etiam in parte dicendus est: idque contrario quā hominibus accidat ordine. Pra- cedit enim in hominibus (quales post lapsum nasci- mur.) $\delta\lambda\alpha\delta\epsilon\omicron\varsigma$ ex sancti Spiritus gratia, qua tan- dem frequenti usu euadit $\epsilon\zeta\iota\varsigma$, (de qua loquens Ioannes, Iustus est, inquit, qui iustitiā facit, 1. Ioan. 3. 7:) hic quidem (ut modo dicemus) inchoata, in altera autem demum vita consummanda. Sed in Christo praecessit perfectissima $\epsilon\zeta\iota\varsigma$, qua realem al- teram iustitiam in ipso peperit: qualis etiam erat futura Adami iustitia actualis, nisi habituali per peccatum excidisset.

Ex hac autem iustitia triptici essentialis illa tam propria est Deo & $\alpha\lambda\eta\theta\epsilon\iota\tau\epsilon\varsigma$, quā ipsamet
Deitas,

Deitas, ac proinde, si deliriū Osiādri valeret, omnes credentes essentiali Dei iustitia iustificati illud ipsum essent, quod est Deus: sicut homo ille assumptus propterea dicitur Deus, quod essentialis Deitas verbi, ac proinde iustitia sit ipsi unita. Nam recte omnino Cyrillus in Ioan. lib. 2. ca. 51. Nihil (inquit) firmum ac stabile, nihil perpetuum soli Deo attribuetur, si creatura quoque ea substantialiter & per naturam suscipere poterit, quæ in Deo substantialiter sunt. Nec tamen propterea censendū est nullas esse essentialis iustitiæ in nobis iustificandis partes. Nam illa ipsa est, quæ duplicem illam alteram iustitiam creatam inenarrabili virtute perfundit, ut Deo Patri infinite placeat, & propterea iustitia Dei nuncupetur, utpote quæ unica coram Dei tribunali sit coronāda. Iam verò, quum, ut ait Esaias, Puer iste natus sit nobis: quod etiam Angeli pastores inculcant, Luc. 2. 11. utraque etiam illa iustitia nostri causa assumpta est: ut videlicet Dei iustitia efficiamur in eo, 2. Cos. 5. 21. id est, utraque nobis, interuentu fidei, imputata, non modo à peccatis absolvamur, sed etiā cohæredes cum ipso facti simul quoque coronemur.

Nunc ad Sanctificationis beneficium veniamus, quod & ipsum duplex est: unū videlicet ex sanctificatione humana natura Christi ab ipso virginis utero plenissimè sanctificata, Mat. 1. 20, & Luc. 1. 35. nobis imputata. Sanctificat nos ergo Christus ut Deus, natura sua humana sanctimoniam gratis

imputans, qua non modo tegatur nostra omnis na-
 tura corruptio, quam propterea in assumpta carne
 nostra aboleuit, sed etiam sancti & immaculati
 censeamur: & nos sanctificat ut homo, quoniam haec
 ipsa sanctificatio qua nobis imputatur, humane
 ipsius natura, ut subiecto, insidet & inheret, ut pote
 qua seipsum sanctificauerit, ut in eo sanctificare-
 mur, sicut ipsemet loquitur Ioan. 17. 19. Alterum
 autem sanctificationis beneficium prorsus diuersum
 quiddam est. Sic enim vocamus donum illud, quo
 vetus quidem homo mortificatur, nouus autem
 in illius locum succedit, id est, tum mentis facul-
 tates omnes, tum mens ipsa illuminatur in agnitio-
 nem veritatis: voluntas autem immutatur, ut in-
 cipiamus & velle, & facere, qua Dei sunt. Et haec est
 iustitia, id est, noua qualitas in nobis per meram
 gratiam creata, & animo nostro quasi subiecto in-
 herens, quam rursus Christus ut Deus cum Patre
 & Spiritu sancto in nobis efficit, quam obrẽ etiã mo-
 do Patri, modo Filio, modo Spiritui sancto beneficium
 istud attribuitur. Recte autẽ Cyrillus in Ioan. li. 11.
 „ cap. 25. Participatione Spiritus sancti viuificare, su-
 „ preme tantum natura opus est. Sed rursus eandem
 Christus, ut homo, non aliter, quam fons riuum, in
 nobis gignit, quatenus videlicet ex ipsius humane
 natura perfecta sanctitate in nos ipsi adiunctos,
 qua ipsi libuit mēsurā, effunditur, quod utrumque
 beneficium diuinissimẽ Paulus sic explicat, Rom. 8. 3.
 Quum enim (inquit) legis impotentia nihil posset in

in carne, Deus, suo ipsius Filio misso, conformato car
 ni peccato obnoxia, idq; pro peccato (id est, ad abo-
 lendam in ipso nostra carnis omnem corruptionem
 & labem) condemnauit peccatum in carne, ut il-
 lud us Legis compleatur in nobis, qui non secun-
 dum carnem incedimus, sed secundum Spiritum.
 Et recte Cyrillus, Spiritum (inquit) propter nos ut
 homo recepit, ut totam naturam sanctificaret, in
 Ioan. lib. 2. cap. 3. Nec pigebit plura eiusdem Cy-
 rilli verba ex lib. in Ioan. II. ca. 2. 5. referre, ut to-
 tum hoc sanctificationis tum in ipsa Christi carne
 creata, tum in nos ex illa emanantis mysteriū pla-
 nissime explicetur. Sanctificari (inquit) secundum
 legalem consuetudinem dicitur, quod, ut sacrum,
 Deo tribuitur: participatione verò Spir. sancti
 sanctificare, suprema tantum nature opus est. Et
 mox, Arbitramur autem carnem Domini per Spiri-
 tum fuisse sanctificatam similitudine aliarum
 creaturarum, proprio templo à Filio Dei peruncto,
 sicut Psalmista quoque unigeniti personam cum
 humanitate cōsiderans, clamat, Propterea unxit te
 Deus Deus tuus oleo letitiæ præ cōsortib. tuis: & pro-
 pter nos se ipsum sanctificat, ut ab eo ad nos redun-
 dante sanctificatione, ipsi sanctificemur in veritate,
 id est, in Spir. sancto. Item: Nulla res ex nihilo pro-
 ducta, sanctificationis fructum per naturam habet,
 id est, à seipsa, sed eam gratiam ab eo acquirit, qui
 natura sanctus est. Quoniam ergo caro Christi non
 natura sancta, sanctificata in Christo est à verbo

” Dei, quod habitat in ea, quodque templum suum
 ” sanctificauit: Item, sed quomodo sanctificatur, qui
 ” naturaliter sanctus est? nempe naturam nostram,
 ” absolutissime absque peccato ineffabiliter sponse
 ” sibi coniungens, ut eam in se primo & per seipsum
 ” ad pristinam pulchritudinem restitueret: utque co-
 ” lestis ipse homo & Adam secundus, primus omnium
 ” in noua vita, iustitia, & sanctificatione spiritali co-
 ” stitutus, cuncta per se bona generi nostro immittat.
 ” Quum igitur sanctus natura sit Deus, quumque
 ” ipse sanctificationē Spiritus creaturis immittat, ef-
 ” ficiatque ut creatura & sit & duret in sancto Spi-
 ” ritu, propter nos sanctificatur, non ab alio id acqui-
 ” rens, sed ipse suæ carni sanctificationem immittens.
 ” Ita Spiritum sibi ipsi ut Deus præbet, & ut homo,
 ” accipit, quod non propter seipsum, sed propter nos
 ” fecit, ut ex ipso & in ipso primo recepta sanctificatio-
 ” nis gratia ad totū gen^s trāsiret. Hactenus Cyrillus.

Cum hac sanctitate & iustitia tum imputata
 tum inharēte vsque adeo coheret vita æterna per-
 petuo nexu, scribente Habacuc Propheta Iustum ex
 fide viuere, ut Viuificationis nomine omnia su-
 periora intelligantur, quoniam videlicet ut omnis
 maledictio à peccato est, quod nos à Dei benignitate
 seiungit, seiunctio autem à Deo mors: ita bene-
 dictio cum sanctitate & iustitia coheret, qui-
 bus Deo adiungimur. Coniunctio verò cum Deo
 vita est. Sed in eo quarto Christi beneficio, quod
 nobis nunc explicandum superest, vitæ nomine in-
 telli-

telligimus perennem illum felicissimum statum, in quo cum Christo capite nostro in cælis regnabimus, & cuius arrhabonem in mentibus nostris iam nunc obtinemus, fidei ἀληθοφoεiα inuisibilia cernentes, & spei firmitate quasi iam in cælis consistentes, & charitate suis fructibus nostram adoptionem in nobis testificante, alacriter huius vitæ curriculum emetientes, donec non morte, sed suauissimo somno superueniente, anima quidem ad Christum emigret plenius felicissimam illam vitam cū illo degustatura, corpus autem terra mandatum ad ἀφ' ἀποτῆρας paulatim formetur ad vltimum usque illum diem, in quo beatissima vita toti perfruemur. Hanc igitur vitam Christus, quatenus Deus est, nobis cum Patre & Spi. sancto largitur, quum sit Deus vnicus fons existētiæ & cōseruationis rerū omniū, ac præsertim huius æternæ felicitatis. Huic autem opponitur mors tum prima tum secunda, quæ & æterna vocatur: vtraque etsi iusto Dei iudicio ordinata & decreta, mimimè tamen à Deo, sed à Sathana & peccato exorta. Deinde hanc ipsam vitam Christus, vt Deus, nobis non aliunde, quàm in sua ipsius carne largitur: qua de re sic pulcherrimè Cyrillus in illud Christi Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnē filij hominis, &c. lib. in Ioan. 10. cap. 13. Caro vitæ facta vnigeniti caro ad virtutem vitæ traducta est: non potest igitur morte superari, propterea in nobis facta interitum à nobis expellit. Non enim abest ab ea vnigeniti Dei filius, id est, natura

humana quum assumeretur ab unigenito, facta est aeterna vita viuens per Deitatem, in qua subsistit: unde duo consequuntur, nempe nō posse illam à morte superari, & quoniam assumpta est nostri viuificandi causa, omnes qui fiunt eius participes, in illa quoque viuificari. Et ne quis putaret hanc viuificandi vim ab ipsa carne, vt causa efficiente, promanare, addit prudenter Cyrillus, viuificam esse, non in sese, sed in Verbo ipsi hypostaticè vnito. Quemadmodum ergo de sapientia, iustitia, & sanctitate diximus, ita duplex est in vnica Christi persona vita, vt & duplex natura: vna cōtō cōn, nempe Deitas ipsa: altera, istius effectum, vita videlicet creata & assumpta natura, vt qualitas, insita: eaq; rursum duplex, nempe tum animalis, qua videlicet subsistentem in sese assumptam naturam totam viuificauit ὁ λόγος ad tempus, id est, tantisper dum pro nobis in infirmitate illius satisfaceret: tum spiritalis & aeterna, qua post peractum suum opus caelum ascendens frui cœpit, & cuius veluti semen adiunctis sibi membris iam nunc instillat, donec plenissimè toti in eo & cum eo sempiterna felicitate perfruamur.

Horum autem omnium, quæ de Christi in nos beneficij diximus, hæc summa est, Vnicam Deitatem Patris in Filio per Spiritum sanctum hæc omnia Ecclesie σκεπηδὸς non essentialiter largiri: de promissis verò ex Christi humanitate, tanquam abundantissimo nec vnquam exhauriēdo, & in hunc ipsum finem

finem constructo diuinitus, & summè locupletato thesauro, ut inde in omnes credentes exuberet. Et hic questio duplex agitur. Sunt. n. qui nobis, quos falso & inuidioso nomine Zwinglianos & Calvinianos appellant, hoc dogma tribuant, quod in Cæna Domini pro re Sacramenti non corpus ipsum pro nobis traditum, neque sanguinem ipsum pro nobis effusum, sed Christitantum merita statuamus. Saltem vero pro Meritorum voce dona & energiam Christi statuerent. Quì verò nobis hoc obijciunt, quia & symbola & rem significatam (id est, ipsum corpus & ipsum sanguinè) re ipsa cū pane & vino eodem loco sisti volunt: utraque eodem oris instrumento sumi à quibusvis contendunt: ac proinde, sicuti nos accusant falso quasi energiam Christi absque participatione corporis & sanguinis ponamus, ita hoc in illis, & verè quidem reprehēdimus, quòd pro fidei spiritali organo os corporeū substituant, & in indignè accedentibus corpus Christi energia viuifica spolient. Nos autem sic de istis sentimus ac docemus.

Quum Christi beneficia, tum quæ per solam imputationem, tum quæ per realem efficacitatem nobis conferuntur, sint qualitates Christi carni, ut subiecto, inherentes, à quo in credentes per Spir. sanctū redundant, non minus absurdum est existimare, quæmpiam fieri bonorum illorum compotem absque carnis ipsius, id est, subiecti, cui proprie inhaerent, & à quo emanant, participatione, quàm si quis dice-

ret, corpus posse ex ea anima vitam haurire, qua ipsi non insit, aut posse quempiam cibo, quem non comedat, aut potu quem non bibat nutriri. Itaque tantum abest ut sola illa Christi dona siue energiam, siue merita, si quis volet, pro re Sacramenti in Cœna Domini statuamus, seclusa ipsius Christi carne & sanguine, ut etiã & in simplicis verbi predicatione, & in baptismo Christum semper ipsum in carne nobis per fidem semper sumendum proponi asseramus, quoniam, (ut recte inquit Cyrillus) Spiritus in Christo summe cum carne cõiunctus est, & caro etiam cum Spiritu: ita ut neque carnem eius absque energia, neque energiam absque carne sumere vel in simplici verbo, vel in Sacramentis possimus. Sed hoc adiicimus, sicut in simplici verbo verbum quidem predicatum Christum nobis voce annuntians aurium sensu percipitur, Christus autem ipse verbo predicato significatus non nisi intellectu credente recipitur: ita etiam in Baptismo quidem corpus aqua illa tingi, mentem verò credentis sanguine per aquã significato ablui in Cœna verò pane illo & vino illo corpus patisci, carne autẽ & sanguine Domini animam credentis (ut loquitur Tertullianus) saginari. Saginatio autem ista non est in reali contactu carnis ipsius posita (quod neq; carnis Christi veritas, neq; analogia inter Christi carnem perceptam, & mentem nostram, qua velut instrumento percipitur) pati potest, sed tota spiritualis est, & huc tendens, ut quem-

quemadmodum naturali vinculo anima cum corpore coniuncta sensum & motum naturalem corpori insinuat: ita spiritali & ineffabili mysterio (ut loquitur Paulus Ephes. 5.30. & 32.) cum ea Christi natura qua frater noster est, per fidem apprehensa coniuncti, ab ipsa non ipsam corporis aut sanguinis substantiam cum nostro corpore & sanguine realiter adiungendam, nec ipsius animam cum anima nostra re ipsa agglutinandam ad nos atrahamus: (quæ omnia neque virtuti, neque nostræ salutis mysterio consentanea sunt, sed Cyclopica & Caper-naitica.) verum ut qualitates in illa, sicuti diximus, humana Christi natura, nostra causa Diuinitus ab ipso verbo assumente creata, sicut etiam nostri causa fuit à verbo assumpta, nobis sancti Spiritus virtute verè communicentur: alia quidem per imputationem, alia verò sese nobis re ipsa insinuantes, & ex illius ceu capitis plentiudine, sicut lumen ex lumine accensum, & sicut calor ex calore prodiens, in nos spiritaliter ipsi adhaerentia membra defluentes: cuiusmodi sunt illa Spir. sancti $\chi\rho\iota\sigma\mu\alpha\tau\alpha$ & $\epsilon\upsilon\epsilon\pi\eta\gamma\mu\alpha\tau\alpha$, quæ commemorat Apostolus, 1. Cor. 12. tum omnibus sanctis communia, ut cognitionis veri Dei, fidei, spei, charitatis, viuifica denique virtutis corpora etiã nostra suo tēpore viuificaturæ donū: tum pro diuersa particulariū in Ecclesia vocationum ratione, spiritaliter huic & illi attributa. Verissimum est igitur, quod ait Cyrillus, illam vitis parabolam ex cap. Ioan. 15. luculenter aduersus Arianos disputans scribit: Vitis

„ nimirum appellatione non ipsam per se Christi
 „ Deitatem, sed Deificatam carnem intelligi, cui nos
 „ inseri spiritualiter oporteat, ut eius succo viuificati,
 „ ceu palmites fructum feramus, ac proinde non ha-
 „ bitudine solum, qua per charitatem intelligitur,
 „ Christus sit in nobis: verum etiam participatione
 „ naturali. Nam quemadmodum, si quis igne lique-
 „ factam ceram alij cera similiter liquefacta ita mi-
 „ scuerit, ut vnum quiddam ex utrisque factum
 „ videatur: sic communicatione corporis & sangui-
 „ nis Christi ipse in nobis est, & nos in ipso. Non po-
 „ terat enim aliter corruptibilis hac natura corporis
 „ ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi na-
 „ turalis vita corpus ei coniungeretur. Hac Cyrillus.

Quem locum quoniam & Transsubstantiatores &
 Consubstantiatores in suas partes trahunt, & Har-
 chius quoque, pro ipsa carne essentiam verbi
 substituens deprauat, sciendum est non ipsius natu-
 ralis participationis modum, sed quid participemus,
 sic declarari, quo etiã pertinet cera liquefacta per-
 mixtio. Hoc igitur dictum voluit Cyrillus: ipsum
 met Christum oportere nostrum fieri, ut, quae ipsi
 insunt, ab eo postea accipiamus: & huius nostrae cum
 ipso coniunctionis vinculum esse naturam, cuius
 assumptione frater noster primogenitus factus est.
 At si quis iam querat, quis sit eius participationis
 naturalis modus, audiat respondentem Cyrillum,
 & ex eo discat, non ore fieri, sed mente, & unica
 Spir. sancti virtute: ut merè spiritualis sit hic modus
 siue

siue Diuinam virtutem veram illius efficientem
 causam, siue spiritum nostrum fidei quasi manum
 & instrumentum recipiendo Christo adhibentem,
 siue huius coniunctionis effectum, spiritualem vi-
 delicet vitam spectes: Agnoscite (inquit lib. in Le-
 uit. 7.) figuras esse in Diuinis voluminibus, & ideo
 tanquam spirituales, & non tanquam carnales exa-
 minate, & intelligite quae dicuntur. Si enim qua-
 si carnales ista suscipitis, ledunt vos non alunt. Est
 & in Euangelio litera, quae occidit eum qui non spi-
 ritualiter ea quae dicuntur aduerterit. Si enim se-
 cundum literam sequaris hoc ipsum quod dictum
 est, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis
 sanguinem meum, occidit haec litera. Et Bernardus
 in Cantica: Quasi verò Christus, quum iam ascen-
 derit in caelum, tangi aut veliti aut possit: & uti-
 que poterit, sed affectu non manu, voto non oculo,
 fide non sensibus. Sed de his satis, quum haec mini-
 me neget Harchius, aduersus quem proprie nunc
 disputamus.

Superest, ut quibus instrumentalibus causis ista
 cum Christo consociatio nostra fiat, & quae sit illa-
 rum vis paulò plenius quam antea dispiciamus.
 Quod ad Deum igitur attinet, ordinaria sunt eius
 instrumenta, pastores ac doctores, & verbum ex-
 ternum, interdum simplex & nudum, interdum ad-
 ditis symbolis veluti vestitum. Ad nos autem quod
 attinet percipiendis externis illis instrumentis, or-
 gana corporis adhibemus, aures nimirum ad au-

diendum ex Pastoribus verbum, oculos præterea,
 os, & manus, totum denique corpus ad visibilia Sa-
 cramenti symbola nobis applicanda: rebus autem
 ipsis, tum per simplex verbū, tum per adiecta sym-
 bola à Deo significatis simul & oblati percipendis
 mente & intelligentia utimur, quæ si fidei lumine
 illustrata est, tum sane res illas & intelligit, & sibi
 applicat, sin minus, aspernatur, & interdum etiam
 irridet, aut etiam illis offenditur. Et hæc omnia esse
 vera, ex uniuerso Dei verbo constat, ut Eph. 4. 11,
 Rom. 10. 8, & 17, Ioan. 6. 63, 1. Pet. 3. 21, 1. Cor. 1. 32,
 & 2. 16, Rom. 9. 30. & alibi passim. Iam verò, quæ
 sit illorum instrumentorum efficacia si queratur,
 facile hoc fuerit diiudicare, si qua de re hic agatur:
 quæ sit instrumentorum externorum, quibus Deus
 utitur, natura: ac denique, quæ sit nostra tum exte-
 rior tum interior vis, consideremus. Agimus hic
 ergo de re penitus & merè diuina, nempe de nostra
 cum Deo per Christi carnem spiritualiter nobis
 communicatam reconciliatione: de noui hominis
 noua creatione, & veteris abolitione: de imputata
 iustificatione: de totius hominis ad incorruptibili-
 tatem & cælestem perpetuam vitam translatione:
 quarum rerum, si vel unicam dicamus, ab ulla re
 creata, tanquam efficiente causa in nobis effici, ido-
 lolastra fuerimus. Nam naturalibus quidem esse
 ctis Deus naturales causas efficientes indidit, ut
 qui non tantum crearet animantia, sed etiam addi-
 derit, Crescite & multiplicamini: nec tantum plan-
tas

illius virtutis ministris loquentibus relinquatur:
 neque hanc questionem decidunt qui virtutis
 illius precipuas partes Deo, secundas hominibus tri-
 buunt, perinde ac si scripsisset Apostolus, Gratia
 Dei mecum, ut vulgo Sophista in suis scholis hunc
 locum deprauarunt: ut & illum priorem, EST
 ALIQUID corrumpunt, addita glossa, SO-
 LVS, VEL ABSQVE GRATIA. Ne-
 que tamen propterea nego fideles Pastores & Do-
 ctōres esse Dei $\sigma\omega\mu\epsilon\pi\gamma\omicron\upsilon\varsigma$, ut loquitur Paulus, 1. Cor.
 3. 9. adeo quidem, ut suo Timotheo scribens, 1. Tim. 4.
 16. in hac verba erumpat, Attende tibi ipse & do-
 ctrina: id enim si feceris & te ipsum seruabis, & eos
 quite audierint. Quae ut intelligatur quomodo ac-
 cipienda sint, obseruandum est, in vno & eodem
 opere nostrae vocationis duplex esse spectandum opus
 ad illum vnum finem conspirans: vnum quidem
 exterius, quod per externa instrumenta Deus sic
 exequitur, ut ipsa quoque agant, quoniam agun-
 tur, quum homines stipites & trunci non sint in
 Dei manu: alterum interius, à quo tota in solidum
 prioris actionis externa efficacia dependet, &
 quod sic est Deitatis proprium, Patris videlicet in
 Filio per Spiritum sanctum, ut istius ne mini-
 mam quidem particulam, vel Angelus vel homo
 sibi possit sine sacrilegio vindicare. Sunt igitur a-
 liiquid pastores loquentes per eum & eius nomine
 qui ipsos misit, sed in externo duntaxat opere. Nec
 enim aliud possunt, quam surdis loqui, nisi Deus
 ipse

ipse sua unius vi aures det ad audiendum: quæ quidem aurium cordis apertio unius Dei opus est. Act. 16. 14. Fides ergo ex auditu quidem est, id est, interueniente externo opere præ adicationis, & auditionis verbi aures ferentis: & hoc est externum opus, quod Deus per misericordiam per seruos suos missos efficaciter exequitur, sed quod intelligitur & fide recipitur hoc verbum, hoc est interius opus in quo nullum habet Deus σωπερον. Sunt enim omnes (inquit Esaias, citante etiã Ioanne, Es. 54. 13, & Ioan. 6. 45.) προδιδουτοι. Neque existimandum est, Paulum sic vocare sese & suos collegas, Cooperatores Dei, ut Phil. 2. 25. Epaphroditum vocat suum σωπερον και συσχετιον. Erant enim in eodem opere externo eandem operam nauantes sub eodem domino, opere ipsorum utente. At in eo, quod interius efficit Dominus, & quod est exterioris operis unicus finis, neq; sibi Paulus, neq; collegis quicquã tribuit. Quod enim ministeriũ ipsius nõ fuerit inutile, in solidum ex Deo esse fatetur, non quod Deus hanc ipsi gratiam fecerit, ut corda potuerit immutare, siue viuificare, (quod nulli vnquam rei creata comunicatum fuit, neque comunicabitur) sed quoniam per Spiritum suum Deus disposuerit audientium mentes ad intelligenda, & vera fide sibi applicanda, quæ aures corporis ex ore Pauli audiebant. 2. Cor. 3. 6. quomodo etiam loquitur: 1. Cor. 2. 4. Gal. 2. 8. Thes. 3. 5.

Quod si in ipsis hominibus Verbum administrã-

tibus nulla vis interior inest, sed eam totam sibi Deus integram seruarit, satis ex eo intelligitur, quid sit ipsi verbo pronuntiato tribuendum: nempe verissime quidem id esse quod dicitur, Verbum vitæ aeternæ, Ioan. 6. 63. & 68: & potentia Dei ad salutem, Rom. 1. 16: & quouis gladio penetrantius, Heb. 4. 12: & semē incorruptibile, Luc. 8. 11: at non quatenus vox est aures feriēs, sed quatenus Deus, id est, sermo ille Dei viui interior mēti id insculpit, quod auribus per externum verbum significatur, ut ostendit Petrus, 1. Pet. 1. 23. Neque quum hæc dico, externum opus, quod Deus per homines administrat, ab interiore, quod vnius Dei est in solidum, separo cum Enthusiasticis & phanaticis, sed tantum distinguo: ut in eo commendetur singularis Dei misericordia, quod hominum ministerium adhibere in hominum salute dignetur, quod qui spernant illa clementia se ipsos priuent: & tamen sua Deitati gloria tota, sicut ipse est, seruetur.

Supersunt Sacramentales actiones, in quibus quum præcipue partes sint verbalis promissionis, cui symbola visibilia, veluti sigilla quadam, adiunguntur, ex ijs quæ modo diximus de exterioris verbi prædicatione satis intelligi potest, non esse aliter de eo statuendum propter symbolorum adiunctionem. Ipsi vero symbolis aliquid Diuinæ virtutis tribuere absurdus est quàm si verbo tribueretur, quum illa ab isto habeant, quod ex rebus communibus Sacramenta euaserint. Nota enim est regula

in scholis trita, Propter quod aliquid tale est, id-
 ipsum magis tale. Totum igitur istud commentum
 Magis & Incantatoribus relinquamus, & de his
 mysterijs idem quod de simplici verbo statuamus:
 in una videlicet eademque actione Baptismi &
 Cæna Domini, Deum aliquid agere per homines,
 (id videlicet, quod in mysteriorum institutione fieri
 externo ministerio mādavit) & aliquid solū & per
 se interius, quāuis nō absque illo: id nimirum quod
 verbi sono & symbolis verbo adiunctis, totoque
 Sacramentali ritu fuit significatum. Sic enim loqui
 nos docet Moses cordis circuncisionem vni Deo
 tribuens, Dent. 10. 6: ut & Paulus Rom. 2. 29. Sit
 ergo Baptismus lauacrum purgationis per verbum,
 Ephes. 5. 6. & lauacrum regenerationis & renoua-
 tionis Spir. sancti, Tit. 3. & Act. 22. 16. Sed ita,
 ut externus aqua Baptismus non quidem sepa-
 retur, sed auctore Ioanne Baptista, (sicut apud
 quatuor Euangelistas inculcatur & repetitur: Act.
 1. 5.) ab interiore Baptismo Spiritus sancti, distin-
 guatur, quo se quoque baptizari oportere confessus
 est Math. 3. 14. Et ne quis sophista, quippiā hīc gar-
 riat de Baptismi Ioannis & Baptismi Christi v-
 triusque exterioris discrimine, audiatur Petrus
 salutem tribuens Baptismo, non quo carnis sordes
 abiciuntur, sed quo fit, ut bona conscientia Deum
 interroget, siue, ut alij vertunt, Deo respondeat per
 resurrectionem Christi: 1. Pet. 3. 21. id quod Paulus
 copiose explicat, Rom. 6. 3. & 4. & Col. 2. 12. Sed &

pulchrè Tertullianus de resurrectione carnis, Anima (inquit) non lauatiōe, sed responsione sanctitur: alludens proculdubio ad publicam fidei professionem, quæ ab adultis baptizandis requirebatur, ut disertè scribit Lucas Act. 8. 37. quod ridiculè postea & imperitè à baptizandis infantibus requiri cæpit. Nec aliter esse nobis de Cœna Domini sentiendum, partim communis Sacramentorum ratio demonstrat, partim etiam illud ostendit, quod non omnes eandem escam sumentes, nempe exteriorē ab hominibus administratam, & hæcenus spiritualem (Sacramentum enim est, non res communis) nolit tamen Apostolus ad vitam sumere, sed quosdam etiam ad damnationem: 1. Cor. 10. 3. & 8. & 11. 27.

Et de his quidem hæcenus, ex quibus fore spero ut omnibus veræ pietatis sine præiudicio studiosis pateat, quàm vana ista sint Harchij commenta de substantia Trinitatis reipsa in panem illapsa, & alijs inde consequentibus portentis, ac proinde quàm falsæ sint calumniæ, quibus homo iste nos onerat, quasi inter Sacramenta & res communes nullum discrimen constituamus, mutationem Sacramentalem ignoremus, aut tradere in catechismis nostris negligamus: ad eò quidem impudenter, ut Oecolampadium & Martyrem, beatæ memoriæ fideles Dei seruos, in partes suas audeat pertrahere: Zwinglium autem illum verè hominem Dei, partim inscitia, partim etiam per ludibrium disti-
mula-

mulationis accuset, quasi discipulorum habuerit rationem, qui non fuerint solidæ Theologiae adhuc satis capaces: Quinimo me quoque Bezzam, postquam est mihi assentatus multò honorificentiore, quam merear, eruditionis testimonio, sibi penè & alijs persuadet à potentiali & aëctuali cõmentitio Christi corpore non valde dissentire. Quibus calumnijs omnibus hoc sit semel responsum, datam esse hanc gratiam magnis illis seruis Dei, quorum opera pro Papismo verus Christianismus in Helueticis primùm, Rheticis, & Sabaudicis Ecclesijs obtinuerit, ac sit deinceps longè & latè in orbem terrarũ propagatus: vt neque de Cæna Domini, neq; de ullo fidei Christianæ articulo aliud fuerit predicatum, quàm quod & priore & posteriore Heluetica confessione continetur: quorum vestigijs sic instituisse, & deinceps perreçtueros illorum successores cõfido, in quibus & ipse, Deo sic volente, nomẽ meũ profiteor, vt à Dei veritate, quam illi ad extremum vsque halitum & voce & scriptis perspicuè, & sine vlla dissimulatione testati sunt, ne latum quidem unguem discedamus.

Ad hæc autem errorum monstra de quibus diximus, libet etiam alia duo adiungere, vt si quos ille in errorem abduxit, tempestiuè in viam redeant. Hærchius igitur postquam de essentia diuinæ in panem percolatione, & alijs eiusmodi nugis, veluti potentiali Christi corpore, & nostra in Christum transitione, quasi supra cælos omnes transue-

Etus disputavit, tandem audiamus, quem tandem
 fructum nos velit ex hoc mysterio elicere, ubi
 Christum ipsum loquentem inducit, (pagina poste-
 rioris libri sui 271.) **HOC FACITE**, inquit
 Christus, id est, offerre Deo Patri: & deinceps, **CO-**
 MEDITE, id est, donum, quod est in hoc visibili
 pane, (symbolo huius mei corporis cras pro vobis
 crucifigendi) cum dilectione & fide suscipite, ut
 hinc meo exemplo discatis offerre vestra corpora, &
 exponere vitam ad Dei gloriam & proximi defen-
 sionem, si opus est, tum & bona omnia, quae accipitis
 à Deo, pari assuescatis liberalitate alijs egentibus
 distribuere, & simili charitate in alios effundere.

Hac verò, si sic se habent, quid aliud fuerit Cæna
 Domini, quàm quaedam, quantacunque illa sit, ad
 colendam fraternam charitatem incitatio? Neque
 verò nos inficiamur longè præstantissimum hoc esse
 diuina in nos miserimos peccatores charitatis pi-
 gnus, quo mutua nostra dilectionis admoneamur:
 sed absit, ut vel præcipuum hunc finem Cæna ef-
 se existimemus, vel hac sacra mysteria pro imita-
 tionis exemplo & mystica tantùm quaedam commo-
 nefactione habeamus. Sunt enim longè alia beneficia
 noui fœderis, quod istis tesseri nobiscum sancitur.
 Primus igitur & primarius huius sacrae actionis
 finis est, nostra cum Christo consociationis, per
 ipsius carnem spiritualiter, adhibitis illis symbolis,
 interueniente fide, nobis verè communicatam, &
 animi nostri quasi intimis visceribus insculptam
 diuina

diuina solennis confirmatio : alter verò, omnium donorum, quæ in ipsius carne insunt, nobiscum participanda, tum per imputationem, tum per realem intra nos efficacitatem magis ac magis sancita adeptio. Sunt enim hæc mysteria, ut ex Institutionis & Apostoli verbis apparet, noui Testamenti tessera in remissionem peccatorum : præcipuum videlicet nostræ cum Christo reconciliationis beneficium, & quod cæteris præire oporteat.

Sed illud quoque mirari subit, quoniam tandem Harehius, postquam nulla vini facta mentione, usque ad eò panem illum Deificauit, in vino tamen illo nescio quid amplius, quàm in pane, id est, in sanguine Christi amplius aliquid quàm in eius corpore constituat : ad eò quidem, ut, si tempore excluderis (inquit pagina editionis prioris 116.) bibendum sit de calice, & non comedendum de pane, sicut si quis in animi deliquium incidit, quòd manducatio longius exquirat tempus quàm potatio, in os potius iniecerit vinum, quàm carnes, quoniam illud citiùs repente delapsas instaurat vires. Enimuerò, an non hæc potius ebriosum quàm Christianum hominem decent? Quasi verò non manifestè Christus duplex signum in Cæna Domini instituens, vnum cibi, alterum potus, sic demonstrarit totam nostram alimoniam spiritualem in vno Christo sitam esse, & quidem mortuo pro nobis: quod etiam eo adumbratum est, quòd seorsim vinum, seorsim panis distribuitur, ut sanguis à corpore

nostri causa separatus fuisse, sic quoque significetur.
 Citat tamē pro se Harchius duos testes, Ambrosium
 videlicet, & Originem, sed quorum neutri in
 mentem venit, ut calicem absque pane ritè sumi
 posse doceret, quum longè certè sit absurdius sobrijs
 omnibus ieiunis bibere absque cibo, quàm ci-
 bum sumere absque potu. Sed quid ait Ambrosius?
 „1. Cor. II. Caro Seruatoris, p salute corporis: sanguis,
 „pro anima effusus est. Hæc verba, fateor, in Com-
 mentarijs Ambrosio adscriptis leguntur, eò quoque
 hæc verba Moses detorquenti, Leuit 17. 17. Anima
 carnis est in sanguine, & ego dedi eum vobis super
 altare, ad expiandum animas vestras, quia sanguis
 ipse animam expiabit. Sed quis Ambrosio concedet,
 quod inde colligit? nempe pro solo corpore oblatam
 fuisse victimam carnem, ut hoc postea ad Christi cor-
 pus pertrahatur. Non excludit ergo Moses ab ex-
 piatione anima, carnes oblatae victimæ sed pro-
 pterea quòd animalis vita in sanguine est, voluit
 offerentes non ipsam materiam carnis victimæ, sed
 victimæ mortem in effusione sanguinis spectare:
 quemadmodum Christi carnem, ut sit nobis serua-
 trix, non debemus simpliciter in sese, sicut ea prædi-
 tus fuit Christus, sed ut crucifixam & mortuam
 pro nobis considerare & participare: quamobrem
 etiam sæpius, ubi de nostra per Christum recon-
 ciliatione agitur, peculiaris fit eius sanguinis men-
 tio: sed ita ut corpus minimè excludatur. Nam de
 toto Christo dixit Ioānes, Ecce Agnus Dei, qui tollit
 peccata

peccata mundi, & Apostolus Col. 1. 22, de totis nobis
 credentibus loquens, Reconciliauit nos (inquit) in
 corpore carnis suae per mortem: & Heb. 10. 10, qua
 voluntate sanctificati sumus per oblationem corpo-
 ris Iesu Christi semel factam: & Petrus 1. Pet. 2. 24,
 Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super li-
 gnum, &c. Absit igitur, ut in redemptionis nostrae
 mysterio allegoriam illam Ambrosianam, aut cuius-
 quā alterius sequamur, quod tamē tanti viri pace
 sit dictum. Quid autem Origenes ille allegoriarum
 magister tum certē somnians, quum attentissime
 videtur vigilare? Cur (inquit Homilia 35. in
 Matth.) nō dixit Dominus, HIC EST PANIS
 NOVI TESTAMENTI, sicut dixit, HIC
 EST CALIX NOVI TESTAMENTI?
 quia panis est verbū iustitiae, qua māducātes animae
 nutriuntur, potus autem siue calix, est verbū agni-
 tionis Christi secundum mysterium natiuitatis &
 passionis, &c. Pudet enim me istiusmodi delirijs
 chartas implere. Quorsum enim nobis allego-
 ricam sacramentorum transformationem, & qui-
 dem vsque adeo insulsam? Si quis tamen illius
 questionis explicationem desideret, sic potius rem
 accipiat. Sancitū quidem fuit fœdus nouum totius
 Christi oblatione, sed quia mors interuenerat, cui-
 dentior fuit in effuso sanguine, quā in ipsa carnis
 materia. Propterea sub vetere fœdere Moses dixit,
 Ecce sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobis-
 cum: ac proinde Christum quoque ut veritatis ad

typum relatio fieret expressior, non in fœderis appellationem sanguini suo potius, quàm corpori applicasset, sic tamen ut corpus cuius sanguis fuit effusus, nequaquam excluderet ab anima in primis redemptione. Adde & aliam rationem, quòd quum Christus bibendi vini, quod sanguinem suum appellat, mentionem fecisset, necesse fuit illum non fœderis meminisse, quoniam sub veteri sanguinis usus disertè prohibebatur, quod in altero panis symbolo exprimere necessarium non fuit.

Expectabit autem fortasse lector hoc loco, ut singulis Patrum testimoniis respondeam, quorum multitudine putavit Harchius suum illud cõmentum aperte confirmari, illis certè non dissimilis, quibus, si specillis viridibus utantur, viridia omnia apparent. Et mihi quidem propositum hoc erat, quum hanc scriptionem aggrederer, singulos videlicet Patrum locos ab Harchio citatos, ostendere partim mala fide descriptos, partim perperam applicatos & male ab ipso explicatos esse, partim etiam ipsius sententiam manifestè refellere. Sed tardius posteriorem ipsius libri editionem naetus, in quo ordine paulò meliore suum dogma proponit: & temporis spacio exclusus, quanto mihi ad priora retexenda fuisset opus: cogor accuratiorem hac in parte refutationem aliquantulum differre. Tantum interim hoc dico, quemadmodum Transsubstantiatores & Consubstantiatores videmus ignoratione, vel dissimulatione Sacramentalis tropi, quo fit, ut rei signi-

significatæ nomen ad signa transferatur, detor-
 tis Patrum testimonijs, sese magis ac magis demen-
 tare: sic etiam Harchium, quæcunque Patres de vi
 & efficacitate spirituali sacrorum mysteriorum
 differentes proferunt, ad suum illud commentum
 substantia diuina reipsa in panem illapsa per-
 trahere: quod tamen, haud scio an cuiquam
 unquam, præter hunc unum Harchium, in
 mentem venerit, ut vel somniando cogitaret,
 nedum ut fuerit unquam hoc absurdissimum &
 falsissimum dogma in Ecclesia Christiana rece-
 ptum. Nec illud etiam hominibus in veterum tum
 Græcorum tum Latinorum lectione versatis i-
 gnatum esse potest, illos nonnunquam suis allego-
 rijs fuisse plus æquo delectatos, & hyperbolicè cum
 de sacramentali trãsmutatione, tum de sacramento-
 rû fructu (rebus illo seculocuius ex Ecclesia notis ac
 perspectis) nonnunquam fuisse loquutos: quibus ta-
 men hyperbolis Transsubstantiationis & Consu-
 bstantiationis somnium in Ecclesiam inscitia vel ne-
 gligentia Pastorum inuectum debemus. Sed aliàs
 hac de re plura, si Dominus dederit.

Nunc verò superest, ut, quid in Cœna Domini
 administratione idem Harchius requirat, dispi-
 ciamus. Primùm omnium igitur eum cultum, quem
 modo adorationem, modo venerationem vocat, in
 Eucharistia celebratione vult usurpari, quæ tamen
 non ad ipsa symbola, (quod in Papistis merito repre-
 hendit: qui tamen sese non panem neque vinum,

sed ipsummet Christum Deum & hominem reipsa adorare, respondent) sed ad totius Trinitatis essentiam in panem delapsam, & à carnis naturalis Christi in cælo nunc sita minimè separatam referatur. Ego verò primum quero de qua adoratione, seu veneratione loquatur, interiore videlicet, an exteriori, an de utraque coniunctim. Nam quod ad interioriorem attinet, quis unquam ita fuit impudens, qui mentalem adorationem, atque adeo totius cordis ad Deum conuersionem, in illa tam solenni Christi mortis celebratione necessario adhibendam negaret? Absit igitur, ut illa sit in mysteriis celebratione in nostris Ecclesiis sublata, quam potius, quum esset infinitis modis in papatu contaminata, ad veram puritatem reuocauimus. Quod ad exterioriorem autem corporis gestum attinet, fateamur quidem à nobis sublatas tum histrionicas illas gesticulationes ridiculas potius, quam religiosas, tum illa, quamuis per se non damnanda, tamen hypocritis in publico quidem cætu, quam veris Christianis in simplicitate Deum inuocantibus conuenientiora, veluti totius corporis prostrationem, terra deoscultationem, alta suspiria, pectoris percussiones, & similia nimirum multa: quæ fortasse domi & priuatim, solo Deo teste & conscio, possint ut veræ resipiscentiæ signa usurpari. Hæc autem illa, & communi populorum consensu apud Europæos adhiberi consuetæ, ut capitis apertionem ac demissionem, genu flexionem, & si quid est eiusmodi

modi non modo in mysteriorum celebratione, sed etiam in quotidiana verbi prædicatione, & sacrorum psalmodiarum cantione, concionem sic & inchoantes & finientes, studiosè, & quanta cum reverentia fieri potest, observamus. Sed hoc nimirum Harchium & alios nonnullos male habet, quòd in nostris Ecclesiis stantes, nec positos ad terram genibus, alicubi etiam sedentes, & rursus alicubi, ut in Anglia, ad mensam discumbentes symbola ex pastorum & diaconorum manu accipiamus. Imò etiã non desunt qui pastores vellet in illis, si non origine, at certè usu, verè Baaliticis vestibus apparere. Scilicet quum ipse adstans ad mensam Domino verè adorandus quàm Deus, & quàm Deus & homo simul, cœnam instituebat, surrexerunt singuli discipuli ut in genua procumbentes panem illum & vinum illud ex ipsius manu acciperent: & ignorabant scilicet ipsi Apostoli quo ritu deinceps celebranda mysteria Ecclesiis traderent. Agapas quidem certè constat vix ac ne vix quidem genuflexionem admisisse. Iustinus in Apologetico nullã facit istarum rerum mentionem. In libello dicitur Clementi adscripto, cuius liturgiæ ritum fateatur Harchius proximè ad Calvinianorum, quos isti vocant, formulam accedere, nulla deest mentionis in ipsa sumptione, ne tenuissima quidem, sed accedere post Episcopum, presbyteros, & populus reliquus iubetur μετὰ αὐτῶν, id est, cum pudibunda

quadam reuerentia, sine tumultu accedere. Postea
 nullus fuit externis ritibus adhibitus modus, hono-
 randorum mysteriorum obtentu: Eucharistia, do-
 mum deportari, seruari, collo pro viatico appendi
 cepit: contra verò tandem piaculum fuit illam vel
 manu laicis, quos vocant, attingere. Quid plura?
 tandem nostra, cum Deo consociationis pignus
 Satan in $\beta\delta\epsilon\lambda\omega\gamma\mu\alpha$, quo nunquam ullum execra-
 bilius neque extitit, nec posthac poterit excogitari,
 apertè tātāque cum erroris efficacia conuerit, ut
 symbolorum illorum (si modo symbola esse possint,
 in quorum preparatione Institutio Domini tam
 horrendis modis contaminatur) adoratio pro sum-
 ma totius Christianae religionis habeatur. Hac
 causa est cur non modo ἀπρολαΐσταν ipsam, sed eius
 quoque initia radicibus euellere studuimus: serua-
 ta religiosa tum animi tum corporis adoratione,
 quæ vni Deo tota debetur: tum etiam grauitate &
 reuerentia quæ in publico cœtu sanctorum requi-
 ritur, diligenter custodita. Quod si qui vel infirmi-
 tate suorum coacti, vel alias ob causas aliquid am-
 plius ex vetustis illis ritibus sibi retinendum pu-
 tent, sua cuique maneat libertas. Sed quis ferat
 Harchium eos reprehendentem, qui panem aliquo
 modo putet adorabilem, quod Iesus Dei filius verè
 & realiter ibi adsit cum mera sua carne, & mero
 suo sanguine: quum tamen ipse longè firmitus sta-
 tuat adorationis fundamentum, realem videlicet
 & ineffabilem ipsiusmet essentialis Deitatis cum
 pane

pane vitionē ac permixtionē? Ex quo dogmate
 apparet, illum non multo aliter certē nunc in pane
 Christi adorādū cēfere, quā quum olim in præ-
 senti carne in terris versaretur. Id autē si ita esset,
 immemor profectō eorum reperietur, quæ ipsemet
 pag. 189. ex Nicæno consilio primo citauit, ista vi-
 delicet, Ne hareamus humiliter intenti ad panē &
 vinum, quæ posita sunt super altare, sed vt fide sur-
 sum eleuemus corda. Nam, obsecro, si deorsum, id est
 in terris & in ipso pane realiter & essentialiter
 vnita & permixta est Deitas quæ vna propriè a-
 doranda est, cur non ego mentis oculos ad ipsum
 panem conuerterim, vt in præsentem ipsius car-
 nem, si adhuc in terris versaretur? num quia caro
 in cælis nunc est, non in terris? Atqui hæc ratio
 nullius est momenti. Nec enim propter carnem i-
 psius Christi adoratur ipsius Deitas, sed Deitas
 non absque ipsius carne adoratur, ne dissoluatur
 personæ vnitas. Et de adoratione quidem hæcte-
 nus, quam certē sic ponit, vt tollat Harcius.

Superest nunc alia grauissima tum nostri tum
 Lutheranzorum, quos vocat, accusatio, quod nimi-
 rum visibile Christi sacrificium in imagine, siue
 ingem oblationem sanctæ Eucharistiæ in Ecclesiis
 nostris aboleuerimus, id est, scelus omnium maxi-
 mum admittamus. Triplex autem esse vult Har-
 chius hoc sacrificium, quantum quidem ex capiti-
 bus ipsius libri 21. 22. 23. & 24. conicere potui, li-
 cēt tam obscure & tam perplexè scriptis, vt fortasse

ne nunc quidem ipsius sententiam satis capiam: sed in summa hoc mihi videtur sentire, triplicem oblationem in mysteriorum celebratione semper fuisse à Deo requisitam & in Ecclesia Christiana observatam: unam merè spiritualem, qua sese unusquisque corde contrito & fide prædico coram Deo sistit, quam oblationem unicam à nobis observari dicit Harchius: alteram visibilem, afferente unoquoque quidpiam ne coram Deo appareret vacuus: tertiam ipsius corporis & sanguinis Domini, quam utramque concludit Harchius à nobis quidem sublatam, à papistis verò penitus adulteratam. Ego Papistas minimè defendero, sicut etiam meum patrociniū minimè desiderant. Quod ad nos autè attinet, neutram, si rectè intelligatur, à nobis abrogatam, sed potiùs utramque ad verum usum oblationibus priore loco dicam: liquet, tum ex Actis, tum ex Epistolis Apostolicis, itèmq; Iustini & Tertalliani apologetico, & varijs antiquorum Synodorum canonibus quos hoc loco repetere nolui, collatas fuisse eleemosynas, ex quibus, tum communes epulae, quas Agapas vocabant, instruebantur, tum ministris verbi, tum pauperibus, & alijs Ecclesie necessariis vsibus subveniebatur. Hoc autem sic collecta in communicætu, commoda ratione, puta vel in mēsa, vel abaco ad id constructo, qui *δοκίμηρον* in Canonibus, quos Apostolicos vocant, Canone 2. vocatur, primum imponi consueverant,

fuerant & solenni prece adhibita Deo, id est,
 pijs vsibus consecrari, sepositis in primis pane
 & vino, quibus seorsim ad sacramentalem vsum
 benedicebatur, recitata & explicata Domini insti-
 tutione, qua de re distincte mox agemus. Illas
 igitur oblationes distinctum aliquid fuisse à sacris
 mysterijs constat: quod etiãnum hodie liquet ex
 Romane Missæ particula, quam Offertorium vo-
 cant: item ex illis precibus, quibus hæc dona &
 munera (magno quidem cum Ecclesiæ Christianæ
 ludibrio) adhuc hodie sacrificuli Romani petunt à
 Deo benedici. Sublatis autem iampridem Agapis,
 & ita paulatim constitutis in Ecclesia Christiana
 rebus, ut non de quærendis nouis facultatibus la-
 borandum videatur quibus Ecclesiastici alantur,
 sed potius curandum, ut opes, quibus redundant,
 pijs vsibus impendantur: quorsum, obsecro, obla-
 tiones istiusmodi in nostris Ecclesijs retinuisse-
 mus? Itaque plerisque locis, ubi nimirum Chri-
 stiani magistratus imperant, cautum est, qua ra-
 tione tum ministris verbi iusta stipendia persol-
 uantur, tum cuiusque loci pauperibus consulatur:
 tum scholis instituendis & pauperibus alendis
 scholasticis & tuendis Ecclesiarum adificiis prospici-
 ciatur. Nec propterea priuatarum eleemosynarum
 collectio, siue quã dimittitur publicus cætus, siue
 domatim collecta stipe, negligitur. In ijs autem lo-
 cis, in quibus Romani quidem ventres suis adhuc
 sacrilegijs sese ingurgitant, pauperuli verò ple-

rique greges cum suis pastoribus esuriunt, ibi quoque, quae ratione fieri potest, institutis diaconis, eleemosyna conferuntur. Rem igitur ipsam retinimus aut instaurauimus potius: formam autem illam veterem oblationum operosam, molestam, nulla certe lege in verbo Dei praescriptam, tam uariè apud veteres, ut ex Synodorum canonibus & Patrum scriptis apparet administratam, denique ut ambitiosam potius, quam religiosam abrogauimus. Quid autem Harchius? Vult omnino fuisse mystici conuiuij, quod sacrificium appellat, alteram partem: & veluti priorum omnium oblitus, ac in primis eius quod toties repetijt, non de istis oblationibus, sed de eo pane & vino, quod per solos, ut loquitur, sacerdotes offertur: eum videlicet primum quidem per sacram benedictionem fieri potentiale, ac deinceps comesum actuale Christi corpus mysticum, ijs nimirum, à quibus sumptus, comesus, ac tandem concoctus est, in unum Christi corpus transeuntibus: eius (inquam) rei oblitus, vult visibiles etiam istas priuatorum oblationes fide vnus cuiusque offerentis duplicem habuisse siue figurae, siue Sacramenti rationem. Primum enim fuisse symbolum eorum bonorum vel temporalium vel spiritualium, quae sibi quisque aut alijs dari vel conseruari vel etiam augeri postulabant, vel de quib. sibi cõcessis gratias agebãt. Deinde vult etiã Harchius transmutatas eas fuisse in Christi corpus mysticum. Nam haec sunt eius verba,

pag. 257. Offerebat populus (& certè ad talem oblationis usum reuocari debet) visibile quidpiam ad altare, denotans inuisibile, quod vel manducabat, vel pro quo gratias agebat : quin & eadem hostia, & idem simplex panis oblatus sanctificabatur ab illorum fide & Spiritu Dei, qui in illis habitabat, & in Sacramentum siue antitypon & Eu- charistiam corporis Domini transmutabatur ab ipsi. Et altera pagina, Panis quem offert populus fidelis, existens sanctificatus à propria fide & Spiritu Dei, què quisque possidet proportionè fidei & charitatis suæ, à figura carnis cõmunis, trãssibat in figuram siue antitypon corporis Christi, sed mystici. Hæc ille, quæ si quis roget, quo fundamento nitan- tur, cetèrè vel nouam aliquam nobis Cœnæ institutio- nem proferat à Domino traditam oportet : aut illam, quam tres Euangelistæ tradunt, & ex Euangeli- stis Paulus repetit, huc quoque pertinere nobis demonstret : aut denique demissum se cœlitus ostendat, qui noua nobis mysteria cuderet. Ista i- gitur ne refutatione quidem indigent, nec sunt eti- am in alium finem à me prolata, quàm ut hinc saltem, cuius spiritus iste magister fuerit, omnes intelligant, nam quum ne Patrum quidem testi- monium ullum Harchius ad hoc delirium proban- dum protulerit. Fuerint sanè tamen oblationes istæ rerum visibilium sacrificij species : sed quales sunt nominis Dei inuocatio, & eleemosynæ iuandis fratribus collatæ : quam sacrificandi rationem tan-

tum abest, ut in sacrorum mysteriorum celebratione sustulerimus, ut in quotidianis etiam cætibus hoc in primis urgeamus.

Restat præcipuum istius accusationis caput, sublatum videlicet à nobis iuge illud sacrificium in Melchisedeco adumbratum, à Malachia propheta prædictum, & quo sublato nulla in terris supersit Ecclesia. Saltem verò iste tam rancidas nobis accusationes reponens, refutationes nostras refelleret. Nobis verò semper ne ad raivm usque inculcandum erit, quod & ipse textus demonstrat, nullam in Melchisedeci historia fieri sacrificij mentionem, quantumvis sibi veteres in istis Panis & Vini nominibus placuerint? Et quoties nobis illud iteradum erit, Malachiam de numinis cultu in Spiritu & veritate noui fœderis, abrogato vetere & ad gentes translato, formulis dicendi, ex veterem cultu, ceu Propheta solent, desumptis differentem, non Sacramenta nomine suffitus & oblationis munda, sed sacrificium illud declarare, quod Apostolus copiosè Rom. x2. 1. declarat? Nec enim Sacramenta populi sunt offerentis, sed à Deo data recipientis: adeò quidem, ut nihil esse possit ijs hominibus ineptius, qui Sacramentum cum sacrificio confundunt. Neque tamen inficior Cœnam Domini aliquam etiam habere nostri respectu sacrificij rationem, & propterea iam olim Eucharistiã appellatam. Verum id fieri nego propter præcipuum ipsius finem, nempe ut nostra cum Christo con-

corpo-

corporatio sanciat, quum uniuersam nostram vitam oporteat veluti perpetuum esse Eucharisticum sacrificium, & in quotidianis in Ecclesia cœtibus, solennis gratiarum actio de omnibus in Christo collatis nobis beneficiis, etiam extrâ Cœna Domini celebrationem, à nobis requiratur. Nihilominus tamē quia peculiaris quædã mortis Domini annuntiatio in Cœna Domini præcipitur, sit sanè ac dicatur quod ad nos attinet, Eucharisticū sacrificium. Id verò an nos sustulerimus, ac non potius, merito sublatis ex veteri Canone quamplurimis, instaurauerimus, age ex nostrarum liturgiarum formulis (& si non per omnia in ipsis verbis, at certe in doctrina substantia penitus consentientibus) iudicetur. Audiamus tamen, quid hîc amplius à nobis ex patribus requirat. Iussit nos (inquit) Christus facere quod fecit. Concedo: quamobrem etiam humanos omnes illos ritus in nostra liturgia aboleuimus. Sed Facere (inquit) eo loco idem est atque Sacrificare. Imò idem est atque panem accipere, benedicere, frangere, comedendum præbere, itidēque poculum, præeunte benedictione, bibendum tradere, quod ad ministros attinet: sumendum autem respectu, accipere, comedere, bibere, mortem Domini annuntiare. Itaque etiamsi Har- chio concederem Facere idem esse eo loco atque Sacrificare, tamen quum totidem illa constet à nobis diligenter fieri, calumniator in eo deprehenditur, quod sacrificium à nobis sublatum esse dicat.

Quum autem negari non possit, sacrificium esse
 uni Deo offerendum, quoniam obsecro dicentur mi-
 nistri sacrificare, quum panem & vinum non Deo
 sed populo accipiendum præbent? Et rursus popu-
 lus ipse panem & vinum accipiens, comedens, &
 bibens, id est, non offerens, sed oblatum sibi acci-
 piens, quomodo sacrificare dicetur? Et tamen fa-
 tendum est, quum hæc fiunt, vel fieri quæ Christus
 fecit & faciendæ præcepit, vel (quod absit) non esse
 hæc faciendæ, sed omittendæ, quum id demum in
 Cæna faciendum sit quod Christus fecit. Ex quo
 efficitur Facere non rectè explicari per Sacrificare,
 quum Totum non rectè per ipsius Partem definiat-
 ur. Res autem ita se habet. Patres Cænam Domini
 sacrificium vocarunt triplici respectu: uno, propter
 symbolorum benedictionem: altero, propter sacrifi-
 cii, quod semel à Christo in cruce peractum est, cõ-
 memoracionem, & quandam sub imagine Sacra-
 mentorum representationem: tertio, propter solen-
 nem fidei professionem, preces, ac præsertim gra-
 tiarum actionem peculiarem: quæ omnia recorda-
 tionis nomine à Christo, & annuntiationis mortis
 Domini ab Apostolo significantur. Nam verum
 etiam sacrificium est, ut rectè scribit Augustinus,
 " de Civit. lib. 10. cap. 6. Omne opus quod agitur, ut
 " sancta societate in hæreamus Deo. Totam verò sui
 temporis liturgiam sic describit idem Augustinus
 " Epist. 59. quæst. 5. Precationes accipimus dictas,
 " quas facimus in celebratione Sacramentorum, an-
 tequam

tequam illud, quod est in Domini mensa, incipiat
 benedici: Orationes, quum benedicatur & sanctifi-
 catur, & ad distribuendam comminuitur, quam to-
 tam petitionem fere omnis Ecclesia Dominica ora-
 tione concludit: ad quem intellectum verbi Græci
 origo nempe $\omega\rho\sigma\omega\upsilon\gamma\eta\varsigma$ nos adiuuat. Sic enim pro-
 prie intelligenda est oratio, quam facimus ad vo-
 tum, id est, $\pi\epsilon\rho\omega\upsilon\chi\eta\nu$. Vouentur autem omnia,
 quæ offeruntur Deo, maxime sancti altaris oblatio,
 quo sacramento predicatur votum illud maximū,
 quo nos vouimus in Christo esse mansuros, utique
 in compage corporis Christi: cuius rei Sacramentū
 est, quod vnus panis vnum corpus multi sumus.
 Interpellationes autem, siue postulationes fiunt
 quum populus benedicatur. Tunc enim antiſtites
 velut aduocati susceptos suos per manus impositio-
 nem misericordissima offerunt potestati: quibus
 peractis, & participato tanto Sacramento, gratiarū
 actio cuncta concludit. Hac ille. Ex quibus quo
 sensu veteres Cænam Domini sacrificium voca-
 rint, apertissime liquet. Ostendat autem Harchius,
 ecquid tandem istorum in nostris Ecclesiis præter-
 mittatur: & tunc à nobis visibile sacrificium abo-
 litum esse clamitet. Nempe hoc illum malè habet,
 quod $\epsilon\upsilon\delta\epsilon\iota\zeta\omega$, id est, abominanda illius $\alpha\pi\lambda\omicron\gamma\epsilon-$
 $\tau\pi\epsilon\lambda\alpha\varsigma$ causam vnā ex præcipuis sustulerimus:
 cuius tamen neque Clemens ille, quisquis est, in
 Constitutionibus Apostolicis quas vocat, neque
 Iustinus, neque Tertullianus meminerrunt: & quæ

Christum autorem habere certe non potest. Sit igitur vetustus hic ritus, cuius etiam meminit Basilii ad Amphilochium, si modo illa omnia Basilij sunt: fuerit etiam hoc non inutiliter illis temporibus usurpatum, siue quum ex priuatorum oblationibus panem & vinum seposuerant in peculiarem Sacramentorum usum, siue quum per actu benedictione populum ad participationem preparabant.

Quum tamen neque hic ritus sit nobis à Deo, neque ab Apostolis prescriptus, neque in illa vetustissima purissimaque Ecclesia, ut apparet, obseruatus, & ei iam pridem idolomania occasionem praeberit, quae, permanente illa *evd d' d' d'* vix ac ne vix quidem tolli ex hominum animis possit, non modo nos, quum illam abrogaremus rectissime fecisse, verum etiam eos à quibus retinetur, neque sibi neque suis gregibus bene consulere arbitramur: quemadmodum etiam in eo, quòd, sublatapanis fractione (quae nunquam in Oriente fuit abrogata, & ut ex precedentibus apparet, Augustini tempore apud Afros obseruabatur, Sacramentalis nimirum ritus à Christo ipso institutus) offulas integras & quidem ori non manibus contra totius veteris purioris Ecclesiae morem, inserunt, adhuc Papissare sese & horrendae superstitionis fomitem fouere, nescio qua tandem ratione inficiari possint. Quid igitur? nempe etiam absque *evd d' d' d'* salua manet oblatio sacrificij incruenti, id est, sacramentaliter peracti, siue benedictionem ipsam symbolorum, id est,

Insti-

Institutionis Domini recitationem & explicatio-
nem cum praeuentibus & subsequentibus à tota Ec-
clesia conceptis, pastore praecunte precibus coniuncta
spectes, quibus ipsa quodammodo filij passio, ut lo-
quitur Cyprianus, Deo Patri offertur, & tota Ec-
clesia Christi mortem annuntians, sese quodam-
modo Deo sacrificat: siue fidei Christianae solennem
professionem: siue denique gratiarum actionem &
elemosynarum collationem Oblationis & Sacrificij
nomine accipias.

Neque de alia oblatione loquutos esse Patres,
ex ipsis ab Harchio prolatis testimoniis omnibus
apparet: qui tamen, quoties scribunt Christum sese
Patri, quum sacram Cœnam institueret, obtulisse,
impropriè loquuti sunt: quum Christus sese pro
peccatis nostris non bis, vno videlicet modo in-
cruente, altero verò cruento, sed semel dunta-
xat, & quidem in ara crucis in remissionem pec-
catorum nostrorum obtulerit: nihil etiam nobis
oblatione illa incruenta ad id profutura, quum te-
ste Apostolo, absque sanguine non sit peccatorum
remissio. Ex quo efficitur Christum sese non obtu-
lisse Patri in Cœna, nisi vniuersam eius vitam per
oblationem intelligas, sed oblationis mox sequutu-
re Sacramentalem commemorationem, & nostra
cum ipso Spiritualis coadunationis mysterium Sa-
cramentaliter representandum ac Spiritualiter per
fidem sanciedum instituisse.

Quod autem postremo loco Harchius addit, er-

rare nimirum grauitertum Lutheranos tum Cal-
 uinistas, quos appellat, qui Christum dicant certū
 ordinem sacerdotij non ordinasse à populari distin-
 ctum, & vllam peculiarem dari potestatem per
 manuum impositionem eis ad Eucharistiam Deo
 Patri offerendam negent. Hoc (inquam) putidissi-
 mum impudentissimi hominis est mēdacium. Quis
 enim hominum hoc ignorare potest tantum nos
 ab eo abesse vt pastores, doctores, presbyteros, dia-
 conos cum magistratu vel cum plebe confunda-
 mus, & cuius aut Euangelij in cœtu predicandi
 aut preces publicas concipiendi, aut Baptismum,
 Cœnamve Domini administrandi, aut eleemosy-
 nas recipiendi & distribuendi, aut Ecclesiastica
 iudicia exercendi potestatem faciamus, vt contra &
 Ecclesiasticas omnes tum electiones, tum ordinatio-
 nes ad Apostolicam normam & regulam Dei bene-
 ficio reuocauerimus, & quā seuerissimè (nisi sicut
 bi priuatim peccatur) obseruemus? Etenim ne-
 que vite neque morum exactum examen: neque
 doctrina & donorum ad functiones Ecclesiasticas
 obeundas necessariorum diligens exploratio: ne-
 que magistratus, vbi Christianus est, auctoritas:
 neque plebis voluntarius consensus, neque accura-
 ta cautio negligitur, ne quis ambitioni vel gratia
 vel πρῶτον ἰκτα vel δευτερονικτα locus relinqua-
 tur. Quod ad ordinationem autem attinet, huma-
 nos quidem illos omnes ritus tam operosos, quā
 inutiles, & maxima iam ex parte in superstitionē
 mani-

manifestam versos, imò etiam aliquatenus impie-
 tate contaminatos sustulimus: sed Apostolica ve-
 ra ordinationis substantiam restituimus. Et si enim
 nonnullis locis ceremonia impositionis manuum
 non observatur, tamen res ipsa diligenter custodi-
 tur, pastoribus legitime electis & tandem ordina-
 dis coram populo detecto capite astantibus, & cum
 gravi commonefactione solennibus precibus Deo
 Opt. Max. cuius operarij futuri sint, commedatis.
 Quod autem Harchius impositionem manuum my-
 stica benedictionis nomine dignatur, tum illi in eo
 assentiemur, quum vel tale aliquod Sacramentum
 a Deo constitutum fuisse, vel hominibus licere
 Sacramenta cadere nobis fuerit ex Dei verbo de-
 monstratum: quanuis maximũ esse pondus precũ
 Ecclesie pro pastore suo ministerium incunte Deũ
 Opt. Max. interpellantis, minimè inficiemur, ut
 qui verum id esse re ipsa quotidie experiamur. Sed
 perlepidus est in primis Harchius iste noster, qui po-
 stquam Pontificios ut omnis ordinis Apostolici &
 veteribus etiam Canonibus constituti, manifestos
 violatores atq; adeò hæreticos appellavit, nihilomi-
 nus successionem Apostolicã in eis agnoscit, tanquã
 saltem successionem Apostolicam redolentibus, &
 secessum à Romana, id est, Antichristiana & Chri-
 sti fundamentum tollente Pseudecclesia sine exceptio-
 ne non probat. Quasi verò ex omnibus veterib.
 etiam canonibus non apertè statuatur eius ordina-
 tio irrita & quidem gravi cum anathemate, ut

ipsemet Harchius citat, eorum omnium, qui contra Apostolicam regulam fuerint electi, aut sese ultro ad obeundam Ecclesiasticam functionem obtruserint. Eat igitur Harchius cum suis affectis omnibus & habeat pro Ecclesia catum à quo expulsus est verus Christus totius vere Ecclesie caput, & in quo nullum ab ipso Papa ad ultimum clericum inuenire possis, qui Christum habeat suæ vel doctrine vel functionis auctorem. Nos autem in veri Christi confessione & vera eiusdem Ecclesia, aduersus quam inferorum porte nunquã præualebunt, Deo fauente, pergemus, cui gloria sit in æternum. Amen.

FINIS.

Errata sic corrigito.

Pagina. 5. lege industria. p. 66. dicamus. ibid. post. Qui corpus Christi realiter, lege absq; pane. p. 70. l. 4. dele caro. p. 71. l. 11. dele existimare. p. 76. anovâstos. p. 85. discerpenda.

